Nuorten päihteiden käyttö ja siihen yhteydessä olevat sosiaalisen pääoman tekijät

Seija Mämmilä-Satta, 26967
Pro gradu -tutkielma
2015
Sosiaalityön koulutusohjelma
Lapin yliopisto

Lapin yliopisto, yhteiskuntatieteiden tiedekunta

Työn nimi: Nuorten päihteiden käyttö ja siihen yhteydessä olevat sosiaalisen pääoman tekijät
Tekijä: Seija Mämmilä-Satta
Koulutusohjelma/oppiaine: Sosiaalityö
Työn laji: Pro gradu -työ x Sivulaudaturtyö__ Lisensiaatintyö__
Sivumäärä: 66 + liitteet
Vuosi: 2015

Tiivistelmä:

Pro gradu -tutkimuksen tavoitteena oli kuvata 9. luokkalaisten nuorten päihteiden käytön kehittymistä vuosina 2002–2013 ja selvittää, mitkä sosiaalisen pääoman tekijät ovat yhteydessä nuorten päihteiden käyttöön. Tutkimuksen käsitteellisenä viitekehyksenä oli sosiaalinen pääoma. Tutkimuksessa oli mukana 9. luokkalaisia Lapista, Etelä- ja Itä-Suomesta 26 000–30 000 tutkimusvuodesta riippuen. Tutkimuksen aineisto saatiin Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen tekemästä kouluterveyskyselyistä vuosilta 2002, 2004, 2006, 2008, 2010 ja 2013. Tutkimusaineisto analysoitiin SPSS-ohjelmalla käyttämällä ristiintaulukointia ja logistista regressioanalyysia. Tutkimuksessa pohdittiin myös tutkimuksen tekoon liittyviä eettisiä kysymyksiä.

Ristiintaulukoinnin avulla selvitettiin tyttöjen ja poikien päihteiden käytön kehittymistä tutkimusvuosien aikana. Tuloksia kuvattiin tilastografiikan keinoin. Nuorten alkoholin käyttö ja humalajuominen vähenivät tutkimusvuosien aikana. Tyttöjen alkoholin ja lääkkeiden sekakäyttö niin ikään väheni. Kannabiksen käytön laskeva trendi pysähtyi vuoden 2008 kyselyn mukaan, minkä jälkeen kannabiksen käyttö alkoi lisääntyä. Muiden huumeiden käyttö oli harvinaista 9. luokkalaisten keskuudessa.

Logistisen regressioanalyysin avulla tutkittiin sosiaalisen pääoman yhteyttä erikseen nuorten alkoholin käyttöön ja muiden päihteiden käyttöön. Tarkastelun kohteena olivat vähintään kerran kuukaudessa juovat nuoret ja muita päihteitä kokeilleet ja käyttäneet nuoret. Nuorten alkoholin käytön kannalta merkittävin tekijä oli tutkimuksen mukaan se, tietävätkö vanhemmat, missä nuori viettää viikonloppuiltoja. Vertaistuen kautta saatu sosiaalinen pääoma ei vähennä alkoholin käyttöä, vaan se päinvastoin kasvattaa käytön riskiä. Muita alkoholin käytön riskitekijöitä olivat nuoren käytettävissä oleva raha, isän koulutuksen puute sekä pojilla alle vuoden asumisaika paikkakunnalla. Nuoret, jotka saavat tukea vanhemmiltaan, asuvat ydinperheessä ja joiden vanhemmat tuntevat heidän ystävänsä ja tietävät, missä nämä viettävät vapaa-aikaansa, käyttävät muita päihteitä harvemmin kuin ne nuoret, joilla tällaista sosiaalista pääomaa ei ole.

Avainsanat: nuoret, päihteet, sosiaalinen pääoma

Muita tietoja:

Suostun tutkimuksen luovuttamiseen kirjastossa käytettäväksi x
Suostun tutkimuksen luovuttamiseen Lapin maakuntakirjastossa käytettäväksi x
(vain Lappia koskevat)

SISÄLLYS

1 Johdanto 1

2 Nuorten päihteiden käyttö tutkimusten valossa 3

2.1 Nuorten päihteiden käytön laajuus ja kehitys 3

2.2 Nuorten kokemukset päihteiden käytöstä 9

3 Sosiaalinen pääoma käsitteellisenä viitekehyksenä 16

3.1 Sosiaalisen pääoman käsite 16

3.2 Sosiaalinen pääoma tutkimuksissa 19

4 Tutkimuksen toteuttaminen 26

4.1 Tutkimuskysymykset 26

4.2 Tutkimusaineisto ja -menetelmät 26

4.3 Tutkimuksen eettisyys 31

5 Nuorten päihteiden käytön kehittyminen vuosina 2002–2013 37

5.1 Alkoholin käyttö ja humalajuominen 38

5.2 Lääkkeiden käyttö ja imppaaminen päihtymistarkoituksessa 40

5.3 Sosiaalinen altistuminen huumaaville aineille 42

5.4 Kannabiksen ja muiden laittomien huumeiden käyttö 43

6 Sosiaalisen pääoman yhteys nuorten päihteiden käyttöön 46

6.1 Sosiaalisen pääoman yhteys nuorten alkoholin käyttöön 48

6.2 Sosiaalisen pääoman yhteys nuorten muiden päihteiden käyttöön 53

7 Pohdinta 57

LÄHTEET 63

LIITETAULUKOT 67

LIITE: Kyselylomake 78

Taulukkoluettelo

Taulukko 1. Logistisessa regressiomallissa käytettyjen muuttujien luokittelu ja koodaus 48
Taulukko 2. Nuoren alkoholin käytön riskitekijät 49
Taulukko 3. Nuorten muiden päihteiden käytön riskitekijät 54

Liitetaulukkoluettelo

Liitetaulukko 1. Tyttöjen ja poikien alkoholin käyttö 2002–2013 67
Liitetaulukko 2. Tyttöjen ja poikien humalajuominen 2002–2013 67
Liitetaulukko 3. Tyttöjen ja poikien sekakäyttö 2002–2013 68
Liitetaulukko 4. Lääkkeiden päihdekäyttö 2002–2013 68
Liitetaulukko 5. Tyttöjen ja poikien imppaaminen 2002–2013 69
Liitetaulukko 6. Tyttöjen ja poikien tietoisuus huumeista 2002–2013 69
Liitetaulukko 7. Tarjottu huumeita 2002–2013 70
Liitetaulukko 8. Tyttöjen ja poikien kannabiksen käyttö 2000–2013 70
Liitetaulukko 9. Tyttöjen ja poikien muiden huumeiden käyttö 2002–2013 71
Liitetaulukko 10. Poikien alkoholin käyttön riskitekijät 72
Liitetaulukko 11. Tyttöjen alkoholin käytön riskitekijät 73
Liitetaulukko 12. Poikien muiden päihteiden käytön riskitekijät 74
Liitetaulukko 13. Tyttöjen muiden päihteiden käytön riskitekijät 75
Liitetaulukko 14. Riskitekijöiden vaikutus yksittäin nuorten alkoholin käyttöön 76
Liitetaulukko 15. Riskitekijöiden vaikutus yksittäin nuorten muiden päihteiden käyttöön 77

Kuvioluettelo

Kuvio 1. Raittiiden nuorten määrän ja humalajuomisen kehitys vuosina 2002–2013 (%) 38
Kuvio 2. Alkoholin ja lääkkeiden sekakäytön kehitys vuosina 2002–2013 (%) 40
Kuvio 3. Sosiaalinen altistuminen huumaaville aineille vuosina 2002–2013 (%) 42
Kuvio 4. Huumeiden käytön kehitys vuosina 2002–2013 (%) 44

1 Johdanto

Pro gradu -tutkimukseni tarkoituksena on tutkia yläkouluikäisten nuorten päihteiden käyttöä ja sitä, mitkä sosiaalisen pääoman tekijät ovat yhteydessä nuorten päihteiden käyttöön. Olen päätynyt tekemään kvantitatiivisen tutkimuksen Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen kouluterveyskyselyistä. Tutkimukseni tehtävänä on kuvata, miten nuorten päihteiden käyttö on muuttunut vuosina 2002–2013 ja mitä tekijöitä voidaan nähdä päihteiden käytön taustalla. Tarkasteluvuosina ovat parilliset vuodet, jolloin kysely tehtiin Etelä-Suomessa, Itä-Suomessa ja Lapissa. Lisäksi vuoden 2013 kyselystä on erotettu sama tutkimusalue. Päihteiden käyttö lisääntyy nuorilla iän myötä, mutta koko ikäryhmää koskevat tiedot 2000-luvun alusta lähtien on saatavilla ainoastaan yläkouluikäisistä. Ammattikoululaisille kysely on tehty ensimmäisen kerran vasta vuonna 2008. Koska haluan tutkia päihteiden käytön kehittymistä koko ikäryhmällä, kohderyhmäksi valikoituivat 9. luokkalaiset. Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen tekemät indikaattorit kuvaavat hyvin päihteiden käytön kehittymistä, mutta ilmiön taustalla olevia tekijöitä ei ole tutkittu. Taustatekijöiden tuntemisen kautta voimme kiinnittää huomiota päihteiden käyttöä vähentäviin tai sitä lisääviin tekijöihin.

Tutkimuksessa tarkastelen nuorten päihteiden käyttöä ja olen kiinnostunut perheen ja sosiaalisten suhteiden merkityksestä nuorten päihdekäyttäytymiseen. Käsitteellisenä viitekehyksenä tutkimuksessani on sosiaalinen pääoma. Sosiaaliselle pääomalle ei ole olemassa yhtä kattavaa määritelmää. Tutkimuksia sosiaalisesta pääomasta tehdään eri näkökulmista riippuen siitä, kenen määritelmään tutkija nojautuu. Nuoria koskevassa tutkimuksessa sosiaalinen pääoma on perinteisten määritelmien suhteen haastava, sillä määritelmät korostavat yhteiskuntaan ja yhteisön toimintaan osallistumista sosiaalisen pääoman lähteenä. Nuorten mahdollisuus vaikuttaa yhteiskuntaan ja yhteisöön on rajallista. Alle 18-vuotias määritellään lapseksi, eikä hänellä ole äänestysoikeutta. Usein yhteisön kehittäminen vaatii poliittista päätöksen tekoa ja rahan suuntaamista kehitettävään kohteeseen. Poliittiset päätökset ovat aikuisten vallassa ja nuoret eivät välttämättä koe voivansa vaikuttaa asioihin.

Sosiaalisen pääoman nähdään syntyvän verkostoissa, joista perhe nousee merkittäväksi pääoman lähteeksi. Nuorten sosiaalisen pääoman lähteenä on vähän tutkittu ver-

taissuhteiden merkitystä tai niiden merkitys on nähty negatiivisena. Kouluterveyskyselyn kautta voidaan tutkia opettajien ja vanhempien tuen sekä vanhempien kontrollin merkitystä nuoren päihteiden käytölle. Vertaissuhteiden merkitys jää hieman kapeaksi tässä tutkimuksessa. Sitä tarkastellaan seurustelun ja nuoren läheisten ystävien kautta.

Päihteillä tässä tutkimuksessa tarkoitetaan alkoholia, lääkkeitä, liuottimia ja huumeita. Tutkimus koskee 9. luokkalaisia nuoria ja käytän jatkossa tästä ikäryhmästä tutkimuksestani sanaa nuoret. Luvussa 2 kartoitan aikaisempia tutkimuksia koskien nuorten päihteiden käyttöä ja päihteiden käytön merkitystä nuorten elämässä. Luvussa 3 käsittelen sosiaalisen pääoman käsitettä ja siihen liittyvää tutkimusta. Luku 4 käsittelee tutkimuksen kulkua. Siinä esittelen aineiston, tutkimusmenetelmät ja tutkimukseen liittyvät eettiset haasteet. Luvut 5 ja 6 sisältävät aineiston analysoinnin asettamieni tutkimuskysymysten mukaisesti ja tutkimustulosten esittelyn. Luvussa 7 päätän työni pohdintaan ja tutkimusprosessin arviointiin.

2 Nuorten päihteiden käyttö tutkimusten valossa

2.1 Nuorten päihteiden käytön laajuus ja kehitys

Nuorten päihteiden käytön kehittymisestä löytyy lähinnä määrällisiä tutkimuksia ja raportteja mutta myös laadullisia tutkimuksia. Kouluterveyskyselystä tehtyjä tutkimuksia liittyen päihteiden käyttöön on tehty varsin vähän. Kouluterveyskyselystä löytyy Terveyden ja hyvinvointilaitoksen sivuilta indikaattoreita, jotka kuvaavat päihteiden käytön kehittymistä mutta eivät syy-yhteyksiä. Nuorten päihteiden käyttöä Suomessa on tutkittu myös postikyselynä Nuorten terveystapatutkimuksessa vuodesta 1977 lähtien. Suomi on mukana myös eurooppalaisessa koululaistutkimuksessa nuorten päihteiden käytöstä (European School Survey Project on Alcohol and Other Drugs, ESPAD). Tätä tutkimusta on tehty vuodesta 1995 lähtien neljän vuoden välein.

Tarja Orjasniemen väitöskirja (2005) antaa historiallisen perspektiivin päihteiden käytön kehittymiseen kahdessa pienessä Lapin kunnassa. Toista kunnista eli Ranuaa leimaa vahva vanhoillislestadiolaisuus, mikä osaltaan tuo tuloksiin vaihtelevuutta. Tutkimus on pitkittäistutkimus vuosilta 1984, 1994 ja 2001. Tutkimuksen viimeinen vuosi eli vuosi 2001 kuvastaa sitä tilannetta, josta oma tutkimukseni lähtee liikkeelle. Vuonna 2001 Posiolla raittiiden osuus oli keskimäärin sama kuin koko maassa ja Ranualla huomattavasti suurempi. Nuorten tyttöjen humalahakuisen juomisen lisääntyminen 1990-luvulla ja tasa-arvoistuminen poikien kanssa vuoteen 2001 mennessä käyvät myös tutkimuksesta ilmi. Orjasniemen tutkimus vahvistaa myös aikaisemmin saatuja tutkimustuloksia siitä, että mitä nuorempana alkoholin käyttö aloitetaan, sitä runsaampana sen käyttö jatkuu aikuisiässä. Alkoholin käytön kokeilun siirtäminen mahdollisimman myöhäiseen vaiheeseen alentaa alkoholin ongelmakäytön riskiä aikuisuudessa.

Nuorten terveystapatutkimuksen raportissa vuodelta 2013 tarkastellaan tupakkatuotteiden ja sähkösavukkeiden käytön yleisyyttä, tupakkaostoja sekä tupakkatuotteiden esilläpidon ja tupakkamainonnan havaitsemista 12–18-vuotiaiden keskuudessa. Raportissa tarkastellaan myös alkoholin käyttöä ja mainonnan havaitsemista sekä sosiaalista altistumista huumeille. Itse keskityn alkoholin ja muiden päihteiden käytön tutkimiseen. Näiden osalta terveystapatutkimuksesta käy hyvin ilmi se, kuinka nuorten alko-

holin käyttö yleistyy iän myötä. Positiivista kehitystä on tapahtunut raittiiden osuuden lisääntymisessä myös vanhemmissa ikäluokissa. Tulosten mukaan humalajuominen on vähentynyt kaikissa ikäryhmissä sekä tytöillä että pojilla. Tilastollisesti merkittävä muutos humalajuomisen vähenemisessä tapahtui 14-vuotiailla tytöillä sekä 16- ja 18-vuotiaiden kohdalla vuosina 2011–2013. Sosiaalinen altistuminen huumeille kääntyi vuosina 2007–2011 tapahtuneen nousun jälkeen laskuun vuonna 2013. (Kinnunen ym. 2013, 37–45.)

ESPAD-tutkimus on eurooppalainen nuorten päihteiden käyttöä koskeva seurantatutkimus, jossa keskitytään eri vuosina osittain samoihin, osittain erilaisiin nuorten päihteiden käyttöä koskeviin asioihin. Vuoden 2009 raportissa on verrattu päihteiden käyttöä perhetaustaan ja koulunkäyntiin, kun tuoreimmassa raportissa vuodelta 2012 nämä tiedot puuttuvat. Muutoin eri vuosien tutkimukset vastaavat paljolti toisiaan, eli on tutkittu eri päihteiden käyttöä, päihteiden saatavuutta, hankintapaikkaa, nauttimispaikkaa ja koettuja ongelmia sekä päihteiden käytön aloitusikää ja alueellisia eroja. Näistä raporteista löytyy paljon mielenkiintoisia tietoja sosiaalityön näkökulmasta, mutta rajaan tulosten esittelyn omaan tutkimukseeni liittyen päihteiden käytön kehitykseen ja perhetaustan vaikutukseen. Päihteiden käytön osalta tulokset ovat samansuuntaisia muiden tutkimusten kanssa, päihteiden käyttö on vähentynyt, mutta vuoden 2007 jälkeen sekakäytön laskeva trendi on pysähtynyt ja kannabiksen käyttö on lisääntynyt. Päihteiden käyttö on tutkimusten mukaan samankaltaista tytöillä ja pojilla. Selkein ero on lääkkeiden käytössä ja sekakäytössä, jossa tyttöjen käyttö on yleisempää kuin poikien. (Raitasalo ym. 2012, 16–23.)

Perhetaustan vaikutuksesta nuorten päihteiden käyttöön on vuoden 2007 ESPAD-tutkimuksessa saatu samansuuntainen tulos kuin kouluterveyskyselystä tehdyssä huumeiden käyttöä koskevassa tutkimuksessa (Luopa ym. 2000), eli kaikkien päihteiden käyttö on ydinperheissä asuvilla nuorilla vähäisempää kuin yksinhuoltajaperheissä tai uusperheissä asuvilla. Vanhempien koulutustaustalla on ESPAD-tutkimuksen mukaan jonkin verran merkitystä nuorten päihdekäyttäytymiseen. Raittiiden määrä lisääntyi vuosina 2003–2007 niiden nuorten keskuudessa, joiden vanhemmat olivat korkeasti koulutettuja. Samoin humalajuomisen vähentyminen alkoi näiden nuorten keskuudessa aiemmin kuin muissa ryhmissä. Kannabiskokeilut levisivät ensin korkeasti

koulutettujen vanhempien nuorten keskuuteen 1990-luvun loppupuolella, mutta heidän joukossaan trendi kääntyi myös laskuun aiemmin kuin muiden nuorten parissa. ESPAD-tutkimuksen mukaan vanhempien kontrolli oli 1990-luvun lopulla hieman vähäisempää kuin 2000-luvulla. Nuorten päihteiden käytön ja vanhempien kontrollin välillä on havaittu selkeä yhteys. Nuoret, joiden vanhemmat tietävät nuorten perjantai-iltojen viettotavoista, käyttävät vähemmän päihteitä kuin ne nuoret, joiden vanhemmat eivät tiedä miten nuori viettää perjantai-iltansa. (Metso ym. 2009, 33–34.)

Eurooppalaisten nuorten juominen eroaa maittain. Pohjoismaista Tanska sijoittuu eniten juovien maiden joukkoon. Muissa Pohjoismaissa nuorten juominen on vähäisempää kuin Suomessa, joka sijoittuu kuitenkin koko Euroopan vertailussa keskiarvon alapuolelle. Yleisintä nuorten juominen on Tsekissä, Tanskassa ja Saksassa. Vähiten juovia nuoria on Islannissa ja Yhdysvalloissa. Yhdysvaltojen ja Espanjan tilastoja nuorten päihteiden käytöstä esitetään tutkimuksessa vertailuna, vaikka ESPAD-tutkimusta ei ole näissä maissa tehty. ESPAD-tutkimuksessa nuorilta on kysytty myös kerralla juotua alkoholimäärää, ja Islantia lukuun ottamatta Pohjoismaissa asuvat nuoret ovat eniten kerralla juovien nuorten joukossa. Yleisesti pojat joivat kerralla enemmän kuin tytöt. Ainoastaan Ruotsissa ja Islannissa kerralla juomisen määrä oli sama tytöillä ja pojilla. Humalajuominen oli mm. Pohjoismaissa, Isossa-Britanniassa ja Irlannissa yhtä yleistä tyttöjen ja poikien keskuudessa. Humalajuomisella tutkimuksessa tarkoitettiin selkää ulospäin näkyvää humalatilaa, mahdollista pahaa oloa ja muistinmenetystä. Keskimäärin Euroopassa poikien humalajuominen oli yleisempää kuin tyttöjen. Humalajuominen on kuitenkin vähentynyt Pohjoismaissa Tanskaa lukuun ottamatta vuodesta 1995 vuoteen 2011. (Hibell ym. 2012, 68–80, 132–133.)

Jaana Lähteenmaa (2007) hahmottelee artikkelissaan kolme erilaista tulkintaa nuorten alkoholin käytön vähentymiselle. Ensimmäisen tulkinnan mukaan kysymys on heilurin palaamisesta ääriasennosta keskemmälle. 1990-luvun jälkipuoliskolla nuorten runsas juominen liittyi eräänlaiseen poikkeustilaan ja väheneminen oli merkki tilanteen tasaantumisesta. Toisen tulkinnan mukaan nuorilla on yksinkertaisesti enemmän tekemistä ja juominen on sen vuoksi vähäisempää. Internetin käyttö ja pelit vievät entistä enemmän nuorten aikaa. Kolmannen tulkinnan mukaan nuorisokulttuurin sisällä alkoholiin ja humalaan liittyvät mielikuvat ovat muuttuneet vähemmän vetovoimaisiksi.

Lähteenmaa viittaa myös vanhempien kontrollin lisääntymiseen, mutta hän ei usko tämän selittävän kokonaan alkoholin käytön vähentymistä. (Lähteenmaa 2007, 90–91.) Yksikään näistä tulkinnoista ei varmaan yksin pidä paikkaansa. Oletan kuitenkin vahvimmin asiaan vaikuttaneen kulttuurisen muutoksen nuorten keskuudessa.

Kirjallisuuteen perehtyessä syntyy vaikutelma, että tutkijoiden kiinnostus nuorten päihteiden käyttöön näyttää kiinnittyvän tyttöjen päihteiden käyttöön ja erityisesti huumeiden käyttöön. Alkoholi on edelleen nuortenkin keskuudessa pääpäihde ja sen käyttö on yleisempää kuin huumeiden käyttö. Yhtäältä alkoholin käytön laskeva trendi nuorten keskuudessa ja toisaalta huumeiden käytön lisääntyminen ovat oletettavasti ohjanneet tutkimuksen suuntautumista huumeiden käytön tutkimukseen.

Huumeiden käyttö Suomessa on seurannut kansainvälisiä virtauksia. Kansainväliseen tapaan on Suomessa ilmennyt kaksi suurempaa huumeaaltoa, ensimmäinen 1960-luvulla ja viimeisin 1990-luvulla. Huumeiden kokeilun ja käytön lisääntyminen 1990-luvulla oli 1960-luvun tapaan nuoriso- ja sukupolvi-ilmiö. Teknokulttuuri levisi 1980-luvun lopussa myös Suomeen. Ilmiö yleistyi vasta 1990-luvun puolivälissä erityisesti nuorten (15–34-vuotiaiden) aikuisten keskuudessa. (Varjonen ym. 2012, 36.)

Kouluterveyskyselyistä ovat Pauliina Luopa, Matti Rimpelä ja Jukka Jokela (2000) koonneet tuloksia koskien koululaisten huumekokeiluja, suhtautumista huumeisiin, huumeiden saatavuutta ja koulujen huumeoppitunteja vuosina 1996–2000. Ystävien ja tuttavien huumekokeiluista ja huumeiden tarjonnasta oli tutkimuksessa muodostettu muuttuja: sosiaalinen altistuminen huumeille. Tulosten mukaan puolet nuorista on altistunut huumeille. He joko tietävät huumeita kokeilleen henkilön tai heille on tarjottu huumeita. Perherakenteella näyttäisi tutkimuksen mukaan olevan merkitystä huumeiden kokeiluun. Niin sanotussa ydinperheessä kasvaneiden kohdalla kokeilut olivat selkeästi harvinaisempia kuin muiden perhetyyppien kohdalla. Vanhempien koulutuksella ei ollut merkitystä huumeiden kokeiluun. Huumekokeilut olivat harvinaisempia niiden nuorten kohdalla, joiden vanhemmat tunsivat nuoren ystävät ja tiesivät, missä nuori viettää aikaansa viikonloppuna. Nämä tutkimustulokset ovat samansuuntaisia ESPAD-tutkimuksen kanssa. Ainoastaan vanhempien koulutustaustan kohdalla tulokset poikkeavat toisistaan. Oma tutkimukseni tuo ajallisen jatkumon tähän tutkimukseen ja

onkin mielenkiintoista nähdä, miten asiat ovat huumeiden käytön osalta kehittyneet kouluterveyskyselyn mukaan. (Luopa ym. 2000, 11–36.)

Kansainvälisen ESPAD-tutkimuksen mukaan laittomien huumeiden kokeilu Euroopassa nuorten keskuudessa lisääntyi vuodesta 1995 lähtien vuoteen 2003, minkä jälkeen se on hieman vähentynyt. Erot maiden välillä ovat suuret. Vuoden 2011 tutkimustulosten mukaan vähiten laittomia huumeita kokeilleita nuoria oli Norjassa. Huumeiden kokeilu Yhdysvalloissa oli huomattavasti yleisempää kuin Euroopassa. Yhdysvalloissa 38 % nuorista oli kokeillut laittomia huumeita. Euroopan valtioista ainoastaan Tsekissä, Ranskassa ja Monacossa kokeilu oli vähintään yhtä yleistä kuin Yhdysvalloissa. Kannabis oli tutkimuksen mukaan eniten käytetty huume nuorten keskuudessa. Eurooppalaisista nuorista keskimäärin 17 % oli kokeillut kannabista. Muiden huumeiden kokeilu oli pysynyt suhteellisen alhaisella tasolla ollen keskimäärin 6 % Euroopassa ja Suomessa 3 %. (Hibell ym. 2012, 135–138, 312–321.)

Muuntohuumeet ovat huumausaineiden eli laittomien päihteiden erilaisia kokeellisia muunnoksia, joita saadaan alkuperäisen päihteen kemiallista rakennetta muokkaamalla. Muuntohuumeista puhutaan design-päihteenä tai tutkimuskemikaaleina. Tutkimuskemikaalilla tarkoitetaan usein juuri muuntohuumeita, mutta sillä voidaan tarkoittaa mitä tahansa lääkkeiden kehityksessä tai tieteellisen tutkimuksen apuaineina käytettäviä yhdisteitä. Tutkimuskemikaalien alkuperäinen käyttötarkoitus on voinut olla täysin laillinen, mutta jossain vaiheessa yhdisteen soveltuvuus päihteeksi on selvinnyt, ja sitä on alettu käyttää väärin. Euroopan unioni on kehittänyt Varhaisen varoituksen järjestelmän, jotta muuntohuumeet saataisiin nopeasti todettua. Järjestelmän kautta vuonna 2008 ilmoitettiin 13 uutta ainetta, vuonna 2009 aineita oli 24 ja vuonna 2010 ilmoitettiin 41 uutta ainetta. Muuntohuumeita kaupataan pääosin internetin kautta laillisena huumeena. Uusi synteettinen aine on aluksi täysin laillinen, sillä tulli voi ottaa haltuunsa maahantuonnin yhteydessä vain aineita, jotka on luokiteltu lääke- tai huumausaineeksi. Useimmat muuntohuumeet eivät näy huumeseuloissa, mikä osaltaan vaikeuttaa käyttöön puuttumista. (Seppälä 2012, 36–37; Päihdelinkki 2015.) Kirsi Utoslahti (2014) kirjoittaa artikkelissaan ammattilaisten huolesta muuntohuumeiden yleistymisestä sekä käyttäjien auttamisen vaikeudesta. Muuntohuumeisiin törmätään pää-

kaupunkiseudun päivystyksissä viikoittain. Käyttäjissä on nuoria, kokeilijoita ja ongelmakäyttäjiä. (Utoslahti 2014)

Rauhoittavia lääkkeitä ja unilääkkeitä käyttää Euroopassa ESPAD-tutkimuksen mukaan keskimäärin 7–8 % nuorista ja alkoholia lääkkeiden kanssa 6 % nuorista. Rauhoittavien lääkkeiden käyttö on pysynyt aika samana vuosien ajan. Eniten lääkkeiden käyttö on vähentynyt Tanskassa, Maltalla ja Isossa-Britanniassa, mutta se on huomattavasti kasvanut Virossa. Alkoholin ja lääkkeiden sekakäyttö on joko pysynyt samana tai laskenut verrattuna ensimmäisen kyselyn ajankohtaan vuonna 1995. Eniten sekakäytössä vähenemistä on tapahtunut Ruotsissa (14 prosenttiyksikköä) ja Isossa-Britanniassa (13 prosenttiyksikköä). Tytöt käyttävät rauhoittavia lääkkeitä ja alkoholia lääkkeiden kanssa useammin kuin pojat. Suomalaiset nuoret käyttävät alkoholia lääkkeiden kanssa keskimäärin enemmän kuin eurooppalaiset nuoret. Ainoastaan Tsekissä sekakäyttö on yleisempää kuin Suomessa. (Hibell ym. 2012, 138–142, 327.)

Liottimien kokeilu suomalaisnuorten keskuudessa on noussut ESPAD-tutkimuksen mukaan vuodesta 1995 lähtien, eikä tyttöjen ja poikien kesken ole juurikaan eroja. Liuottimien kokeilu näyttää suomalaisilla nuorilla jäävän 1–2 kertaan. Lääkkeiden ja alkoholin yhteiskäyttö väheni ESPAD-tutkimuksen mukaan vuoteen 2007 asti, minkä jälkeen suotuinen kehitys on kääntynyt uudelleen nousuun sekä tytöillä että pojilla. Vuonna 2011 lääkkeiden ja alkoholin kokeilu oli yhtä yleistä kuin liuottimienkin kokeilu. Tytöt kokeilivat alkoholia ja lääkkeitä useammin kuin pojat. Alkoholin ja lääkkeiden sekakäyttö jäi yleensä 1–2 kerran kokeiluksi nuorten keskuudessa. Kannabiksen kokeilussa hajonta käyttökerroissa oli suurempi. (Raitasalo ym. 2012, 74–78.)

Suomessa on laajana väestökyselynä kartoitettu huumausaineiden käyttöä. Leena Metso ym. (2012) ovat tähän aineistoon perustuen tehneet tutkimusta huumeiden käytöstä Suomessa vuosina 1992–2010. Rauhoittavien lääkkeiden sekä uni- ja kipulääkkeiden väärinkäyttö huumeena on tämän tutkimuksen mukaan toiseksi yleisin tapa huumautua kannabiksen jälkeen, ellei alkoholia lasketa mukaan. Lääkkeiden päihdekäyttö vähintään kolminkertaistui 25–34-vuotiailla miehillä ja 15–24-vuotiailla naisilla vuodesta 1992 vuoteen 2010. Kannabis on selkeästi yleisin huume. Sen kokeilu on lisääntynyt samoilla ikäryhmillä kuin lääkkeidenkin väärinkäyttö. Kannabiksen kokeilu

aloitetaan yleensä 15–24-vuotiaana. Kyselyyn vastanneista kerran kannabista kokeilleista noin 20 % oli käyttänyt kannabista viimeisen vuoden aikana. Käyttöä jatkavat useammin nuoriin kuin vanhempiin ikäryhmiin kuuluvat, erityisesti nuoret naiset. Kovien huumeiden käytön arviointi kyselytutkimuksen kautta on vaikeaa, sillä kysely ei tavoita vailla asuntoa olevia tai laitoksissa eläviä. Kovien huumeiden käyttö lisääntyi vuodesta 1992 vuoteen 2010, mutta kehitys on ollut selkeästi maltillisempaa verrattuna kannabiksen käyttöön. Kovia huumeita on 15–69-vuotiaista joskus elinaikanaan tämän tutkimuksen mukaan käyttänyt 2 %. (Metso ym. 2012, 18–22.) Kyseisessä tutkimuksessa ei tutkittu alkoholin ja lääkkeiden sekakäyttöä, joka ESPAD-tutkimuksen mukaan on yleisempää Suomessa kuin pelkkien rauhoittavien lääkkeiden päihdekäyttö. Metson ym. (2012) tutkimus tuo hyvin esille sen, että nuorten naisten lääkkeiden ja kannabiksen käyttöön tulisi kiinnittää huomioita. Oletan, ettei kukaan suoraan kokeile kovia huumeita, vaan kynnys kokeilla myös muita huumeita madaltuu kannabiskokeilujen jälkeen. Pillereiden ja kannabiksen käyttäjät helposti kohtaavat myös muita huumeita, sillä näiden aineiden käyttöön liittyvät laittomuus ja katukauppa.

Pauliina Luopan ym. (2000, 48–50) tutkimuksen tulokset vahvistavat ns. porttiteoriaa. Huumeiden kokeilu oli yleisempää niillä nuorilla, jotka tupakoivat säännöllisesti, käyttivät nuuskaa tai joivat itsensä humalaan asti usein. Alkoholin ja pillereiden käyttäjistä kaksi kolmasosaa oli kokeillut myös laittomia huumaavia aineita. Tutkimuksen pohdinnassa kiinnitettiin huomiota siihen, että vaikka nuorten pulmat tulevat esiin huumeiden käyttönä tai kokeiluna, nuoren varsinaiset ongelmat saattavat olla huomattavasti laajemmat.

2.2 Nuorten kokemukset päihteiden käytöstä

Tutkimuksia lukiessani kiinnitin huomiota siihen, että alaikäisistä tehtyjä tutkimuksia on varsin vähän. Toinen seikka, mihin kiinnitin huomioita oli se, että tutkimukset, joita löysin koskivat useimmiten tyttöjen päihteiden käyttöä. Jari Lindholm (2009) kertoo artikkelissaan poliisin näkökulmasta nuorten päihteiden käyttöön puuttumisesta. Artikkeli vahvistaa nuorten juopottelun siirtyneen kotiin, piiloon ja sen ongelmallisuuteen. Kotibileissä on helposti myös muita päihteitä tarjolla ja kynnys kokeilla päihteitä

madaltuu. Lindholm antaa yhdenlaisen selityksen myös sille, miksi tyttöjen päihteiden käyttöön puututaan helpommin. Lindholmin mukaan poliisin tullessa paikalle pojat seisovat paikallaan, laittavat kädet syvälle taskuihin ja yrittävät näyttää selvältä. Tytöt puolestaan yrittävät poistua paikalta paniikissa. Lisäksi tytöt kiljuvat ja kiroavat, joten virkavallan huomio on taattu. (Lindholm 2009, 261.) Tutkijoiden keskittyminen ja viranomaisten puuttuminen tyttöjen päihdekäyttäytymiseen kertoo nähdäkseni myös niistä perinteisistä rooleista, mitä tytöille ja pojille asetetaan. Poikien alkoholin käyttö on yleisesti hyväksyttävämpää kuin tyttöjen.

Leila Leisto ja Suvi Tuomikoski-Koukkula (2011) ovat tutkineet nuorten tyttöjen kokemuksia poliisin ja sosiaalityöntekijöiden puuttuessa heidän päihteiden käyttöönsä. Haastateltavat tytöt olivat puuttumistilanteessa 13–16-vuotiaita ja tutkimus liittyi aikaan, jolloin kaupungissa oli siirrytty uuteen käytäntöön lastensuojelutyössä. Poliisi ja sosiaalityöntekijä pyrkivät ottamaan huomaansa kaikki päihtyneet alaikäiset. Lisäksi turvallisuussuunnitelmaan oli määritelty nuorille kotiintuloajat, joita pyrittiin tekemään tunnetuiksi paikallismedian kautta. Haastateltujen tyttöjen kertomuksissa putkaan joutuminen yöksi koettiin hylkäämisenä. Puuttuminen aiheutti osassa tytöissä uhmaa ja aggressiivista käyttäytymistä. Näiden tyttöjen kohdalla puuttumistilanteita oli useita ja ne johtivat lastensuojelullisiin toimenpiteisiin. Häpeän kokemukset päihteiden käyttöön puuttumistilanteissa liittyivät vanhempien luottamuksen pettämiseen. Niitä tyttöjä, jotka kertoivat häpeän kokemuksista, ei tavattu uudelleen puuttumistilanteessa. Omassa tutkimuksessani kartoitan vanhempien kontrollin merkitystä nuorten päihteiden käyttöön.

Timo Koranderin ja Jukka Törrösen (2004) artikkeli käsittelee työntekijöiden ja nuorten kokemuksia Tampereen nollatoleranssista. Tutkimuksen mukaan nollatoleranssilla ei ollut vaikutusta nuorten päihteiden käyttöön. Nuoret itse kokivat nollatoleranssin vaatimuksen vaikuttaneen ainoastaan siihen, että juominen oli siirtynyt piiloon koteihin, keskustalähiöihin tai muihin sellaisiin paikkoihin, missä sai juoda rauhassa. Osa nuorista koki nollatoleranssin lisäävän turvattomuutta, koska aikuiset ja viranomaiset eivät olleet katsomassa tilannetta. Julkisuudessa esitettiin, että nuorten juomista lähiöissä olisi helpompi kontrolloida kuin julkijuomista keskustassa. Kenttätyöntekijät ja sosiaalityöntekijät olivat tästä jokseenkin eri mieltä. Yhtäältä uskottiin vanhempien ja aikuis-

ten lisääntyvään yhteisöllisyyden tunteeseen, mutta toisaalta yhteys nuoriin oli katkennut. Nuorten ja aikuisten välinen kuilu oli nollatoleranssin myötä kasvanut. (Korander & Törrönen 2004, 163–168.) Tutkimuksia lukiessa ei voi välttyä ajatukselta, että nuorten ollessa poissa kadulta voidaan heidän ongelmansa unohtaa. Nuorten julkijuopottelu 1980- ja 1990-luvulla loi päättäjille paineita puuttua asiaan. Nuorten juomisen siirtyminen kotibileisiin ja piiloon luo illuusion sitä, että asia on hoidettu kuntoon.

Jaana Jaatinen (2000) on tutkinut 13–16-vuotiaiden nuorten kuvauksia päihteiden käytöstä. Tutkimus paikantuu 1990-luvulle, jolloin päihteiden käyttö ei ollut vielä vähentynyt nuorten keskuudessa. Tutkimuksessa ei eroteltu tyttöjä ja poikia, mutta aineistosta kävi ilmi, että tytöt olivat päihteiden käytön saralla ainakin yhtä päteviä ja kokeneita kuin pojat. Tutkimuksesta kävi hyvin ilmi se, että alkoholia pidettiin yleisesti nuoruuteen kuuluvana ilmiönä. Nuoret kuvasivat sitä lähes pakkona tai välttämättömyytenä, koska kaikki muut nuoret juovat ja, jos haluaa kuulua joukkoon tai päästä joukon tunnelmaan, ei vaihtoehtoja ole. Alkoholi liitettiin oleelliseksi osaksi juhlintaa. Vaihtoehtoja juomiselle nuoret eivät oikein löytäneet, eikä harrastusten nähty ehkäisevän juomista. Jossain määrin päihteettömät tilat ja tekeminen voisivat nuorten mukaan auttaa, mutta kaiken kaikkiaan päihteettömyyttä ei nähty vaihtoehtona. Tutkimuksesta kävi ilmi, että nuoret toimivat ryhmänä ja mikäli nuoriin halutaan vaikuttaa, tulee vaikuttamistyötä tehdä koko nuorisoyhteisöön.

Lähteenmaan (2007) tulkinta yhtäältä nuorisokulttuurin muuttumisesta ja toisaalta internetin ja pelien merkityksestä päihteiden käytön vähenemiseen saattaa pitää paikkaansa, kun sitä vertaa Jaatisen tutkimukseen. Internetin käyttö on lisääntynyt juuri 2000-luvulla. Jaatisen tutkimus tuo hyvin esille sen, kuinka tärkeää nuorille ovat toisten nuorten mielipiteet. Ystävien ja luokkatovereiden päihteiden käyttöä ja sen merkitystä alkoholin käytön osalta en itse pysty tutkimaan. Tarkoitukseni on peilata nuorten päihteiden käyttöä siihen, onko heillä läheistä ystävää ja seurusteleeko nuori.

Jaatisen (2000) tutkimuksessa vanhemmat nousivat tärkeiksi aikuisiksi nuorten elämässä. Yleisesti ottaen opettajia ei nähty tärkeinä aikuisina, vaan heihin kohdistui enemmän negatiivisia tunteita. Opettajien nähtiin pitäytyvän vain opettamisessa eikä heidän koettu olevan kiinnostuneita nuorista ihmisinä. Myös suhteet sisaruksiin koet-

tiin tärkeiksi. Tutkimuksesta voi Jaatisen mukaan vetääkin johtopäätöksen, että ne nuoret, joilla ei ole toimivia ja hyviä suhteita vanhempiinsa, ovat vaarassa jäädä vaille merkityksellisiä aikuissuhteita. Harrastusten parissa olevat aikuissuhteet eivät tulleet haastatteluissa esille. (Jaatinen 2000, 138–139.) Tutkimuksessani peilaan nuorten päihteiden käyttöä siihen, kokevatko nuoret saavansa tukea vanhemmiltaan tai opettajiltaan.

Marjatta Pirskasen (2007, 79–89) tutkimus kertoo päihteiden käytön polarisoitumisesta. Ne, jotka käyttävät, käyttävät yhä enemmän ja ongelmat ovat kokonaisvaltaisempia. Tutkimuksen mukaan tavallisin nuorten päihteiden käytön syy oli rentoutuminen tai hauskanpito. Runsaasti päihteitä käyttävät nuoret ilmoittivat syyksi myös pahan olon lievittämisen useammin kuin vähän päihteitä käyttävät nuoret. He olivat myös altistuneet huumeille ja arvioivat huumeiden hankkimisen helpoksi useammin kuin vähän päihteitä käyttävät nuoret. Tutkimuksen mukaan runsaasti päihteitä käyttävien nuorten perhetaustalla oli yksinhuoltajuutta ja vanhempien alhaista koulutustasoa. Runsaasti päihteitä käyttävillä nuorilla oli heikko keskusteluyhteys vanhempiinsa, vanhempien valvonnassa ilmeni puutteita ja nuorilla oli puutteita omissa ystävyyssuhteissa ja harrastuksissa. Runsaasti päihteitä käyttävät nuoret arvioivat terveydentilansa heikoksi ja heillä oli vähän tietoa päihteistä.

Mikko Salasuo (2004, 26–27, 33) on tutkinut huumeiden käytön luonnetta haastattelemalla 17–38-vuotiaita työssäkäyviä tai opiskelijoita. Salasuo luokittelee huumeiden käytön kolmeen luokkaan: kokeilu, viihdekäyttö ja ongelmakäyttö, ja tutkimus keskittyy erityisesti huumeiden viihdekäyttöön. Viihdekäyttö viittaa siihen, että käyttö tapahtuu vapaa-ajalla. Viihdekäyttö viittaa myös oletukseen käytön hallittavuudesta ja siihen, että käytöllä on myönteisesti koettuja seurauksia. Historiallisesti viihdekäyttö tarkoitti 1970-luvulla kannabiskulttuuria ja 1990-luvulla tekno- ja ravekulttuuria tai klubikulttuuria.

Huumeiden viihdekäyttöön kuten nuorten juomiseenkin liittyvät vahvasti vertaisryhmät ja päihteitä käyttävän yhteisön sisäiset normit. Normien kautta määrittyy se, mitä aineita sekä missä, milloin ja miten käytetään. Juhlimiskulttuurin suomalaisessa kontekstissa käytetään useita aineita, kuten amfetamiinia, ekstaasia, kannabista ja kokaii-

nia. Se, minkä aineiden käyttö on sallittua missäkin vertaisryhmässä, vaihtelee. Epävirallinen sosiaalinen kontrolli, rituaalit ja normit määrittävät huumeiden käytön hallinnan tärkeäksi, ellei tärkeimmäksi tekijäksi. Tavoitteena on, ettei huumeista aiheudu käyttäjille merkittäviä terveydellisiä, sosiaalisia tai taloudellisia haittoja. Tämä toki ei poista riskejä, joita käyttöön liittyy. Aineet ovat laittomia eikä niiden sisältöä valvota. Kokemattomien käyttäjien yliannostukset ovat mahdollisia, sillä useat aineet tuntuvat käyttäjissä viiveellä. Mielenterveysongelmat, vaikutukset kognitiivisiin toimintoihin kuten muistiin, loogiseen ajatteluun ja päättelykykyyn on nostettu ekstaasin pitkäaikaisvaikutuksissa esille. Viihdekäytössä olevien aineiden tiedetään laukaisevan paniikkihäiriötä. Käyttökokemukseen ja sen jälkeiseen tilaan liittyy myös ahdistusta ja masennusta. (Salasuo 2004, 41–43; Salasuo & Rantala 2004, 160–161.)

Elina Virokankaan (2013) ja Sanna Väyrysen (2007) tutkimuksiin osallistuvien henkilöiden voidaan katsoa olevan ongelmakäyttäjiä. Heille huumeiden käyttö on aiheuttanut merkittäviä terveydellisiä, sosiaalisia ja taloudellisia ongelmia. Virokankaan artikkeli huumehoidossa olleista äideistä ja Sanna Väyrysen tutkimus nuorten naisten elämästä huumekuvioissa tuovat esiin näiden naisten rikkonaiset taustat. Virokankaan haastattelemasta 19 naisesta 15 määritteli tulevansa alkoholistiperheestä tai perheestä, jossa ainakin toinen vanhemmista käytti runsaasti päihteitä. Lapsena koettu väkivalta joko itseen kohdistettuna tai vanhempien välisenä tuli myös esille. Haastatelluista ainoastaan yksi koki vanhempiensa yrittäneen aina auttaa ja määritteli päihteiden käytön johtuvan perheen ulkopuolisista asioista, kuten tietynlaisesta kaveripiiristä. (Virokannas 2013, 53–59.)

Väyrysen (2007, 93–121) tutkimuksesta osa naisista oli kokenut lapsena väkivaltaa, insestin, perheessä oli ollut alkoholiongelmaa, vanhempien avioero tai läheisten kuolema silloin, kun haastateltava oli ollut varhaisnuori. Haastatteluista kävi myös ilmi, että huumeiden käytöllä haettiin helpotusta pahaan oloon, ahdistukseen ja masennukseen. Huumeiden käyttö näyttäytyi nuoruudessa kapinana valtakulttuuria vastaan. Myös tarve tulla huomatuksi ja näkyväksi vaikkakin väärällä tavalla tuli esiin haastatteluissa.

Päihdetutkimuksen kannalta mielenkiintoinen kysymys olisi selvittää mielialan tai koetun terveyden vaikutusta nuorten päihteiden käyttöön ja erityisesti tyttöjen päihteiden käyttöön. Tyttöjen keskivaikea tai vaikea masennus on kouluterveyskyselyn tulosten mukaan yleisempää kuin poikien ja peruskouluikäisten tyttöjen selkeästi yleisempää kuin muiden. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2015.) Kouluterveyskyselyssä on kerätty tietoa nuorten kokemasta terveydentilasta ja mielialasta. Olen omassa tutkimuksessani päätynyt rajaamaan nämä kysymykset kuitenkin pois, koska asian tarkastelu olisi vaatinut perehtymistä myös mielenterveyskysymyksiin yleisesti.

Väyrysen (2007, 60–85) tutkimukseen osallistuneiden nuorten naisten päihteiden käyttö oli alkanut alkoholilla, minkä rinnalle oli melko pian tullut huumeiden käyttö. Huumeiden käyttö oli alkanut lähes kaikilla varhaisnuoruudessa 12–14-vuotiaana ja kovien huumeiden käyttö 15–20-vuotiaana. Huumeet olivat tutkimuksen mukaan tie vanhempien nuorten seuraan ja nuorten pyrkimykseen aikuistua. Huumeisiin houkuttelevana tekijänä olivat niitä käyttävät miehet, joissa yhdistyvät vaarallinen elämäntapa ja maskuliiniset toimintamallit. Tytöt kertoivat tulevansa paremmin toimeen hieman itseään vanhempien poikien kuin ikäistensä tyttöjen kanssa. Huumekuvioihin tutustumisvaiheessa haastateltavat kokivat olevansa osa nuorten ryhmää, jossa sukupuolella ei ollut merkitystä ja jossa pidettiin hauskaa, hengailtiin ja poltettiin pilveä. Huumeiden käyttöön ei kukaan ollut pakottanut, mutta huumeita käyttämällä tutkimuksessa mukana olleet nuoret tunsivat kuuluvansa joukkoon ja kokivat tulevansa hyväksytyksi.

Virokannas (2004, 11–17) on tutkinut myös huumehoidossa olevia alaikäisiä nuoria. Tutkimukseen osallistuvat nuoret olivat iältään 14–18-vuotiaita tyttöjä ja poikia. Kannabis oli näiden nuorten yleisimmin käyttämä huume, mutta myös lääkkeiden, opiaattien ja amfetamiinin käyttöä tai näiden sekakäyttöä nuorilla oli ollut. Tutkimus sisältää viisi eri tutkimusongelmiin tarttuvaa artikkelia. Oman tutkimukseni kannalta mielenkiintoisia artikkeleita ovat normaaliutta ja kaverisuhteita koskevat artikkelit.

Virokankaan (2004) tutkimuksessa nuoret määrittelivät normaalin yleensä tilaksi, missä ei käytetä huumeita. Itsensä he usein määrittelivät tuon normaalin ulkopuolella oleviksi. Opiskelu ja ammatin hankkiminen nähtiin normaalina toimintana ja jotkut haastateltavat suuntautuivat määrätietoisesti tähän normaaliin palaamiseen ja kesken jäänei-

den opintojen uudelleen aloittamiseen. Kaverit, jotka eivät käyttäneet huumeita, ja nuorten omat vanhemmat sijoittuivat poikkeuksetta huumeiden käytön rajan toiselle puolelle, normaalin piiriin. Nuoret mielsivät itsensä poikkeavina suhteessa valtakulttuuriin, jossa huumeita käyttävät nähdään poikkeavina. Yhteiskunnassa vallitsevat käsitykset vaikuttivat nuorten ajatuksiin omasta tilanteestaan. (Virokannas 2004, 25–29.)

Kavereiden osalta jaottelu huumeita käyttäviin ja niitä käyttämättömiin oli Virokankaan (mt.) tutkimuksessa selkeä. Huumeita käyttävät kaverit nähtiin porukkana, jossa vallitsi yhteisymmärrys, kokemusten jakaminen ja samojen kontrollitoimenpiteiden alaisiksi joutuminen. Huumeita käyttävät kaverit määriteltiin merkityksettömiksi tai heidän merkityksensä liittyi ainoastaan huumeiden käyttöön ja hankintaan. Kaverit, jotka eivät käyttäneet huumeita, sijoittuivat usein menneisyyteen jääneisiin hyviin kavereihin tai huumeiden käyttöä vahtiviin tai sitä paheksuviin kavereihin. Verrattuna Jaatisen (2000) tutkimukseen nämä nuoret eivät pyrkineet selittämään itseään viattomiksi tapahtumiin tai päihteiden käyttöön. Huumeiden käytön aloittaminen kuvattiin omasta aloitteesta ja kokeilunhalusta lähteneeksi. Yksinäisyys nousi haastatteluissa selkeästi esiin. Nuoret kokivat olevansa sen normaalin ulkopuolella, johon kuuluivat omat vanhemmat ja kaverit, jotka eivät käytä huumeita, tai viranomaiset. Nuoret eivät kokeneet kuuluvansa huumeporukoihinkaan. (Virokannas 2004, 25–31.) Omassa tutkimuksessani ei ole mahdollista saada selville, käyttävätkö nuorten ystävät päihteitä vai eivät, mutta kouluterveyskysely sisältää tietoja nuorten ystävyyssuhteiden merkityksestä ja vanhempien tuesta ja kontrollista. Kouluterveyskyselyssä on kysymys siitä, tietääkö nuori tuttavien joukosta jonkun, joka olisi käyttänyt huumeita. Koska ystävän ja tutun välinen ero on iso, ei vastauksista voida päätellä, käyttävätkö nuoren ystävät tai kaveriporukka huumeita.

3 Sosiaalinen pääoma käsitteellisenä viitekehyksenä

3.1 Sosiaalisen pääoman käsite

Sosiaalisella pääomalla tarkoitetaan yleensä sosiaalisen ympäristön tai sosiaalisten suhteiden sellaisia ulottuvuuksia, jotka edistävät yhteisön jäsenten välistä vuorovaikutusta ja toimintojen yhteensovittamista ja siten tehostavat yksilöiden tavoitteiden toteutumista ja yhteisön hyvinvointia (Ruuskanen 2002, 5). Sosiaalisen pääoman käsitteelle ei ole onnistuttu laatimaan yhtä yleisesti hyväksyttävää määritelmää (Ellonen 2008, 31).

Sosiaalisen pääoman tunnetuimmat teoreetikot ovat taloustieteilijä Robert Putnam sekä sosiologit James Coleman ja Pierre Bourdieu. Putnam, Bourdieu ja Coleman määrittelevät sosiaalinen pääoman eri tavoin. (Ellonen 2008, 31.) Bourdieu mukaan pääoma voidaan jakaa kolmeen peruslajiin: 1) taloudelliseen pääomaan, joka on helposti muutettavissa rahaksi, 2) kulttuuriseen pääomaan ja 3) sosiaalisiin suhteisiin liittyvään sosiaaliseen pääomaan. Sosiaalinen pääoma tarkoittaa yksilön jäsenyyttä yhteisössä, jolla on yhteiset arvot. Suhteet voivat olla käytännön tasolla toimivia, materiaalisia ja/tai sosiaalisia vaihdon välineitä. (Bourdieu 2001, 45–51.)

Putnam (1993) korostaa sosiaalisen pääoman määrittelyssään yhteisöllisyyttä. Putnam pitää tärkeänä ennen kaikkea sosiaalisia verkostoja, luottamusta ja normeja. Sosiaalinen pääoma ei rakennu vain tiettynä ajankohtana vaikuttavista verkostoista, normeista ja luottamuksesta, vaan se voidaan määritellä historiallisesti kehittyneiksi käytännöiksi. (Mt., 163–176.) Putnamin mukaan sosiaalisen pääoman keskeisiä elementtejä ovat aktiivinen yhdistystoiminta, paikallisten asioiden seuraaminen sekä yleisiin asioihin suuntautuminen. Putnamille kansalaishyveet, kansalaisaktiivisuus sekä sosiaalinen ja yhteisöllinen infrastruktuuri ovat sosiaalisen pääoman rinnakkaiskäsitteitä. Hänen mukaansa yhteiskunnan toimintakykyä edistävät yksilöiden vuorovaikutus ja sosiaaliset verkostot, joiden avulla luodaan, levitetään ja ylläpidetään vastavuoroisuuden normeja ja luottamusta. (Ellonen 2008, 32; Ruuskanen 2002, 14.)

Putnam (2000) on tutkinut amerikkalaisten kansalaistoiminnan kehittymistä. Poliittinen osallistuminen, kansalaistoiminta, uskonnollinen osallistuminen ja vapaaehtoistoiminta ovat vähentyneet Yhdysvalloissa 1960-luvulta lähtien. Ihmisillä on entistä vähemmän epävirallisia suhteita ja he viettävät aikaa television parissa ihmisten sijaan. Työ on entistä suuremmassa roolissa ihmisten sosiaalisessa elämässä johtuen pitkistä työpäivistä ja kodin ulkopuolella työskentelyn lisääntymisestä naisten keskuudessa. Putnamin mukaan naisten osallistuminen työelämään on vähentänyt sekä naisten itsensä että heidän puolisoidensa osallistumista uskonnolliseen toimintaan, vapaaehtoistyöhön ja ylipäätään sosiaaliseen kanssakäymiseen.

James Colemanin[1](1988, 105–106) tutkimus keskittyy lasten, nuorten ja perheiden sosiaaliseen pääomaan. Vaikka Coleman korostaa sosiaalista pääomaa yksilön resurssina, ei hän unohda yhteisön merkitystä sen muodostajana. Paikalliset sosiaaliset suhteet korostuvat Coleman sosiaalisen pääoman määritelmissä. Verkostot sinällään ovat sosiaalista pääomaa. Colemanin mukaan sosiaalista pääomaa tuottaa verkosto, joka kykenee muodostamaan ja ylläpitämään normeja. (Ellonen 2008, 32.)

Coleman (2001) erottaa kolme sosiaalisen pääoman muotoa: velvoitteet ja odotukset, informaatiokanavat sekä normit ja tehokkaat sanktiot. Vastavuoroisuuden velvoite mahdollistaa palvelusten tekemisen toisille siten, että toimijalle syntyy lupaus vastavuoroisesta palveluksesta. Sosiaalinen pääoma on tietynlainen luottojärjestelmä, joka sisältää palveluksia ja vastapalveluksia. Toinen sosiaalisen pääoman muoto, informaation kulku, liittyy sosiaalisiin suhteisiin. Sosiaaliset suhteet tarjoavat edullisen väylän informaation kululle. Mitä paremmat kontaktit ihmisellä on, sitä tehokkaammin hän pystyy toteuttamaan tavoitteitaan. Kolmas sosiaalisen pääoman muoto normit ovat Colemanin mukaan tehokkaita vain, jos niistä poikkeaminen voidaan sanktioida. Normeja ylläpidetään sosiaalisella tuella, statuksella ja kunnialla. Normit voimistavat perheiden sosiaalista pääomaa ja saavat sen jäsenet toimimaan perheen parhaaksi. Tämä puolestaan yleisesti saa ihmiset toimimaan yhteisen hyvän puolesta. Normien ylläpito edellyttää Colemanin mukaan sosiaalisten rakenteiden sulkeutuneisuutta. Kun yhteisön jäsenet tuntevat toisensa ja pitävät yhteyttä, voi yhteisö kollektiivisesti rangaista

[1] Coleman, J. 1988. Social capital in the creation of human capital. American Journal of sociology 94, 95–130.

normeja rikkovaa jäsentä. Esimerkkinä Coleman käyttää lasten ja nuorten kasvatusta. Kun vanhemmat tuntevat toisensa, he voivat yhdessä asettaa ja ylläpitää kasvatuksellisia normeja ja sääntöjä. (Coleman 2001, 84–87.)

Tutkimuksia sosiaalisesta pääomasta tehdään eri näkökulmista riippuen siitä, kenen määritelmään tutkija nojautuu. Bourdieun määritelmää sosiaalisesta pääomasta on arvosteltu elitistiseksi ja se on nähty vallankäytön välineenä. Sosiaalinen pääoma muodostuu yksilön tuntemien ihmisten mukaan. Putnamin määritelmän kohdalla tulee muistaa, että hänen tutkimuksensa pohjautuvat pääosin amerikkalaiseen keskiluokkaiseen yhteiskuntaan ja sen muuttumiseen. Pohjoismainen hyvinvointivaltio on lähtökohtaisesti erilainen kuin amerikkalainen yhteiskunta. Amerikkalainen yhteiskunta on perustunut merkitsevästi vapaaehtoistoimintaan, uskonnollisuuteen sekä kotiäitiyteen. Perheen isien tehdessä pitkiä työpäiviä ovat äidit pitäneet yllä sosiaalista pääomaa osallistumalla kansalaistoimintaan ja hyväntekeväisyyteen. Äitien työssäkäynnin lisääntyminen on Putnamin mukaan rapauttanut sosiaalista pääomaa. Suomalainen yhteiskunta puolestaan on rakentunut jo pitkään molempien vanhempien työssäkäyntiin ja hyvinvointivaltion tarjoamiin palveluihin. (Jokivuori 2005; Putnam 2000; Ruuskanen 2002.)

Hyvinvointivaltion on nähty yhtäältä rapauttavan sosiaalista pääomaa, sillä yksilöiden vastuu toisistaan vähenee. Toisaalta hyvinvointivaltio on nähty turvaverkkona, joka parantaa jäsenten riskinottokykyä ja sitä kautta kohentaa taloutta ja yhteiskunnan toimintakykyä. Hyvinvointivaltion on myös nähty muodostuvan normeista, jotka ylläpitävät kansalaisten työhön osallistumista, mikä puolestaan tehostaa talouden toimintaa. Hyvinvointipalveluiden ja kolmannen sektorin toiminnasta on keskusteltu paljon viime vuosina. Kolmannelta sektorilta odotetaan entistä suurempaa osallistumista palveluiden tuottamiseen. (Ruuskanen 2002, 22–23.)

Oma käsitevalintani sosiaalisesta pääomasta ei selkeästi sijoitu yhden teoreetikon tutkimustraditioon. Bourdieu on tarkastellut sosiaalista pääomaa yksilötasolla, joten siinä mielessä Bordieun määritelmä sopii tutkimukseeni. Putnam korostaa yhteisöllisyyttä, yhteisössä toimimista ja yhteiskunnallista osallistumista, mikä ei kaikilta osin ole nuorten kohdalla edes mahdollista. Näen sosiaalisen pääoman nuorten kohdalla syntyvän

verkostoista. Hyvät sosiaaliset verkostot tuottavat tukea, kontrollia ja osallisuutta nuorten elämään.

3.2 Sosiaalinen pääoma tutkimuksissa

Sosiaalisen pääoman käsite on varsin nuori. Siitä ei ole yhtenäistä määritelmää eikä käsitystä sen mitattavuudesta. Sosiaalisen pääoman mittaaminen perustuu ajatukseen, että sosiaalinen pääoma on kuvattavissa määrällisillä indikaattoreilla: paljonko sitä on ja miten sen määrä vaihtelee ajassa ja paikassa tai eri yhteisöjen välillä. Mittaamiseen perustuvan ajatuksen mukaan sosiaalista pääomaa voi olla enemmän tai vähemmän, jolloin sitä ehkä voitaisiin myös luoda tai rakentaa kuten muitakin pääomavarantoja. (Simpura 2002, 200.) Joidenkin mukaan (esim. Niemelä 2004) sosiaalinen pääoma on mitattava ominaisuus, joidenkin (esim. Ovaska 2003) mukaan taas ei.

Sosiaalisen pääoman mittaamiseen liittyy kiista siitä, onko sosiaalinen pääoma yksilön tai yhteisön ominaisuus vai molempia. Mittaamiseen liittyvä ongelma liittyy mm. siihen, voidaanko yhteisöjen sosiaalista pääomaa mitata summaamalla yksilöiden pääoma yhteen. (Alanen ym. 2005, 70.) Sosiaalista pääomaa on mitattu kartoittamalla esimerkiksi osallistumista, kontrollia, verkostoja, luottamusta, asenteita, terveydentilaa, tuloja ja ammattia (Simpura 2002). Tietolähteenä on käytetty haastattelu- ja kyselyaineistoja, rekisteritietoja ja tilastoja sekä erillisiä, sosiaalisen pääoman aineistoja. Valmiit tilastot ja aineistot on kerätty yleensä muuta tarkoitusta varten, mikä heikentää tulosten vertailukelpoisuutta ja tekee mittaamisesta haastavaa. Yleensä sosiaalisen pääoman monipuolinen tarkastelu ei ole mahdollista vain yhden aineiston avulla, vaan on käytettävä rinnakkain erilaisia ja eritasoisia aineistoja. (Iisakka & Alanen 2006, 11.)

Omassa tutkimuksessani en tutki sosiaalista pääomaa vaan sen yhteyttä nuorten päihteiden käyttöön. Tutkimukseni on kvantitatiivinen, minkä vuoksi kysymys sosiaalisen pääoman mittaamisesta on kiinnostava. Janne Kivivuori ja Venla Salmi (2005) ovat tehneet tutkimusta nuorten rikoskäyttäytymisestä ja sosiaalisen pääoman yhteydestä siihen. Tutkimus on kiinnostava, koska siinä rikoskäyttäytymisen osana selvitettiin päihdetekoja. Päihdetekoja tutkimuksessa olivat hasiksen tai marihuanan käyttö, lääkkeen

käyttö päihteenä, muu huumekäyttö ja humalassa ajo. Riski osallistua päihdetekoihin oli selvästi suurempi niiden nuorten osalta, joiden sosiaalinen pääoma oli matala. Sosiaalista pääomaa oli kartoitettu seuraavilla muuttujilla: vanhempien ja opettajien kontrolli ja tuki, luottamus, naapuruston kontrolli sekä vanhempien verkostosulkeuma. Muuttujien osalta ei tekokohtaisia erittelyjä ollut saatavilla. Tutkimuksen mukaan perherakenne, koulumenetys ja itsekontrolli nousivat päihdetekojen suhteen merkittävimmiksi tekijöiksi. Perherakenteen ollessa muu kuin ydinperhe sekä tyydyttävä tai heikko koulumenestys olivat yhteydessä päihdetekoihin. (Kivivuori & Salmi 2005, 90–98.)

Colemanin ja Putnamin teorioita sosiaalisesta pääomasta on kritisoitu liiallisesta yksinkertaistamisesta, koska teoriat eivät ota huomioon kulttuuriin, sukupuoleen, ikään tai etniseen taustaan liittyviä eroja (Ruuskanen 2002, 20). Perinteisesti sosiaalisen pääoman teoriat pyrkivät mahdollisimman yleiseen sosiaalisen pääoman määritelmään, ja niiden lähtökohtana on aikuisten näkökulma. Sosiaalista pääomaa ja nuoria koskevaa tutkimusta on suhteellisen vähän.

Noora Ellonen ja Riikka Korkiamäki (2006) ovat tehneet systemaattisen kirjallisuuskatsauksen nuoria ja sosiaalista pääomaa koskevista tutkimuksista. Tutkimuksessa he kävivät läpi vuoteen 2004 mennessä julkaistuja kansainvälisiä tieteellisiä empiirisiä artikkeleita. Artikkeleissa tutkimuksen kohteena olivat lapset tai nuoret ja asiasanana sosiaalinen pääoma. Katsauksessa selvitettiin ensinnäkin sitä, missä lasten ja nuorten sosiaalinen pääoma syntyy eli mitkä ovat sosiaalisen pääoman lähteet. Toisena kysymyksenä tarkasteltiin, miten sosiaalinen pääoma ilmenee ihmisten välisen kanssakäymisen käytäntöinä ja miten sitä on mitattu. Kolmantena selvitettiin, mihin sosiaalisen pääoman on nähty olevan yhteydessä. Sosiaalisen pääoman merkityksestä nimenomaan nuorten päihdekäyttäytymiseen ei löytynyt yhtään tutkimusta. Nuorten sosiaalisella pääomalla oli analyysissa mukana olevien tutkimusten mukaan vaikutusta koulunkäyntiin, rikolliseen tai ei toivottuun käyttäytymiseen, terveyteen, suotuisaan kehitykseen, yhteiskunnalliseen integraatioon ja selviytymiseen kadulla. (Ellonen & Korkiamäki 2006, 227–229, 237.)

Nuorten sosiaalinen pääoma syntyy Ellosen ja Korkiamäen (2006) analysoimien tutkimusten mukaan yleensä sosiaalisissa verkostoissa tai sosiaalisissa suhteissa. Suurin osa artikkeleista paikansi sosiaalisen pääoman syntyvän perheyhteisössä. Perheellä tarkoitettiin ydinperhettä, vanhempia ja sisaruksia. Laajempi sukuyhteisö jäi tarkastelun ulkopuolelle. Vanhempien ja lasten välisen vuorovaikutuksen laatu, vanhempien ajallinen panostus lapsiin sekä normit nähtiin sosiaalisen pääoman tekijöinä perheessä. Sosiaalisen pääoman katsottiin olevan myös seurausta perheen rakenteellisista ominaisuuksista, kuten perhemuodosta, taloudellisesta tilanteesta ja vanhempien koulutustasosta. (Mt., 229–230.) Vanhempien tilalle merkittäväksi nuorten sosiaalisen pääoman lähteeksi nousivat Tanja Tolosen (2004) tutkimuksessa sisarukset, ystävät, sijaisvanhemmat ja viranomaiset. Sosiaalisen pääoman kannalta merkityksselliseksi asiaksi nousi tässä tutkimuksessa sijoituksen onnistuminen. Tällöin sijaisvanhemmista tuli nuorille sosiaalisen pääoman lähde.

Koulu nähtiin perheen jälkeen yhteisönä, jossa nuoren sosiaalinen pääoma muodostuu Ellosen ja Korkiamäen (2006) kirjallisuuskatsauksessa. Kolmantena sosiaalisen pääoman lähteenä pidettiin asuinaluetta ja vasta neljäntenä kavereita tai vertaisryhmiä. Vertaissuhteiden merkityksestä nuorten sosiaalisen pääomaan ei tutkimuksissa juurikaan selvitetty. Vertaisryhmät näyttäytyivät negatiivisena erilaisiin jengeihin, kuten rikollisjengeihin osallisuutena, ei niinkään voimavarana. (Mt. 229–244.) Perheen korostaminen jättää varjoonsa kodin ulkopuolisten henkilöiden kuten ystävien merkityksen sosiaalisen pääoman tuottajina. Erityisesti nuorten kohdalla ystävät ovat perheen rinnalla merkittäviä sosiaalisen pääoman lähteitä. Kouluterveyskyselyssä ystävyyssuhteista löytyy yksi kysymys. Toinen kysymys, joka liittyy nuorten omiin sosiaalisiin suhteisiin, koskee seurustelua.

Ellosen ja Korkeamäen (2006) aineistossa sosiaalisen pääoman nähtiin useimmiten ilmenevän rakenteellisina, asenteellisina ja toiminnallisina piirteinä. Kolmannes kirjallisuuskatsauksen artikkeleista mittasi sosiaalista pääomaa *rakenteellisilla tekijöillä.* Rakenteellisina tekijöinä mainittiin vanhempien koulutus, sosioekonominen asema ja perherakenne. Perherakenteen lisäksi asuinaika tietyllä alueella tai koulunvaihtokertojen määrä nähtiin sosiaalista pääomaa kuvaavina tekijöinä. (Mt., 233–234.) Kouluterveyskyselyn avulla sosiaalisen pääoman rakenteellisia tekijöitä voidaan tutkia melko

kattavasti. Kysely sisältää tiedon vanhempien työttömyydestä, koulutuksesta, perherakenteesta, nuoren asumisesta nykyisellä paikkakunnalla sekä tiedon siitä, kuinka paljon nuorella on käytettävissä rahaa.

Rakenteellisten tekijöiden on nähty olevan yhteydessä nuorten masentuneisuuteen ja rikekäyttäytymiseen. Merkittäviksi masentuneisuuden taustalla oleviksi tekijöiksi nousivat vanhempien alhainen koulutustaso, vanhempien työttömyys sekä asuminen muussa kuin ydinperheessä. Aktiiviseen rikekäyttäytymiseen vaikutti niin ikään eläminen muussa kuin ydinperheessä ja perheen taloudelliset vaikeudet. (Ellonen 2008, 84–87; ks. Kivivuori & Salmi 2005.) Vanhempien koulutuksella ja perhemuodolla on myös päihdetutkimusten mukaan merkitystä nuorten päihteiden käytölle (esim. Pirskanen 2007; Metso ym. 2007).

Sosiaaliseen pääomaan liittyviä *asenteellisia tekijöitä* Ellosen ja Korkiamäen (2006, 234) analysoimissa tutkimuksissa olivat luottamus, yhteenkuuluvuuden ja turvallisuuden tunteet, koulun ja kodin ilmapiiri ja arvot, asenteet ja arvostukset. Luottamusta kirjallisuuskatsauksen artikkeleissa oli tutkittu varsin vähän, vaikka luottamuksesta on muodostunut yksi keskeisimmistä sosiaalisen pääoman keskustelua määrittävistä käsitteistä. Lasten ja nuorten sosiaalisen pääoman nähtiin muodostuvan yhteisön luomasta turvallisuudesta ja yhteenkuuluvuuden tunteesta koulussa, vertaisryhmässä tai asuinalueella. Kouluterveysaineistosta voi tutkia koulun ilmapiiriä. Muiden asenteellisten tekijöiden tutkiminen tämän aineiston avulla ei onnistu.

Toiminnalliset tekijät Ellonen ja Korkiamäki (2006) jakavat sosiaaliseen tukeen, sosiaaliseen kontrolliin ja osallistumiseen. *Sosiaalinen tuki* oli kirjallisuuskatsauksen artikkeleissa tutkituin sosiaalisen pääoman ilmenemismuoto. Vanhempien ja lasten sekä opettajan ja oppilaan suhde luokiteltiin tähän kategoriaan. Vanhempien osallistuminen lasten koulunkäyntiin ja muihin aktiviteetteihin, keskusteluyhteys eli se, että lapsi voi puhua asioistaan vanhemmilleen, kiintymyksen osoittaminen ja lapsen rohkaiseminen olivat osoitus sosiaalisesta tuesta. (Mt., 234–235.) Kivivuoren ja Salmen (2005) tutkimuksen mukaan vanhempien tuella oli merkitystä erityisesti rikoskäyttäytymisen vähenemiseen, samoin opettajien tuella ja kontrollilla. Omassa tutkimuksessani yhtenä tarkasteltavana asiana on opettajien tuki ja sen mahdollinen merkitys nuorten päihtei-

den käyttöön. Vanhempien tukea voin kouluterveyskyselyaineiston avulla selvittää sillä, pystyykö nuori keskustelemaan vanhempiensa kanssa omista asioistaan ja saako nuori vanhemmiltaan tukea koulunkäyntiin liittyvissä pulmatilanteissa. Liitän tähän myös kysymykset läheisten ystävien määrästä ja seurustelusta, sillä ne kuvaavat vertaisen antamaa sosiaalista tukea.

Sosiaalista tukea nuorten ikätoverisuhteissa ovat tutkineet Korkiamäki ja Ellonen (2010). Tutkimuksessa kysyttiin ystävien määrää, seurustelusuhdetta, harrastamista ja vapaa-ajanviettoseuraa. Vastausten perusteella nuoret jaettiin neljään eri ryhmään: 1) urheileviin, 2) porukoiviin, 3) niihin, joilla on yksi ystävä ja 4) seurusteleviin. Tulosten perusteella sosiaalista tukea saivat eniten seurustelevat-ryhmään kuuluvat nuoret. Poikien osalta urheilevat-ryhmään kuuluminen oli myös usein merkki saadusta tuesta. Nuorista sosiaalista tukea kokivat saavansa melko vähän ne, jotka viettivät aikaansa koulukavereiden tai nuorisoporukan kanssa, erityisesti pojat. Heikoiten sosiaalista tukea saivat pojat, joilla oli yksi ystävä. Kaiken kaikkiaan tytöt saivat koulutovereilta ja ystäviltä sosiaalista tukea selkeästi poikia useammin. Tutkimus jätti huomioimatta virtuaalisen kanssakäymisen. On tosin todettu, että nuorten internetissä kohtaamat henkilöt ovat pääasiassa samoja, joita he muutoinkin tapaavat.

Sosiaalista kontrollia nuoret kokivat Ellosen ja Korkiamäen (2006) kirjallisuuskatsauksen artikkeleissa pääasiassa vanhempiensa taholta. Tyypillisesti sosiaalista kontrollia selvitettiin kysymällä, paljonko lapset ajattelevat vanhempiensa oikeasti tietävän tekemisistään ja kuinka hyvin vanhemmat tuntevat lastensa kaverit. Asuinalueen sosiaalista kontrollia mitattiin aikuisten valmiutena ojentaa muitakin kuin omia lapsiaan. Myös se, jos vanhemmat tunsivat lastensa kavereiden vanhemmat, osoitti toimivaa sosiaalista kontrollia. (Mt., 235–236.) Kouluterveyskyselyssä sosiaalisen kontrollia ilmentää juuri vanhempien tietoisuus nuoren illanviettopaikasta ja ystävistä.

Sosiaalisen kontrollin ja tuen merkitystä nuorten masentuneisuuteen ja rikekäyttäytymiseen on Ellonen (2008) tutkinut lähinnä koulun antaman sosiaalisen tuen ja kontrollin kautta. Tulosten mukaan koulun antamalla sosiaalisen tuen tasolla ei ollut merkitystä nuorten masentuneisuuteen, mutta tuen epätasaisella jakautumisella oli. Epätasaarvoinen kouluilmapiiri vaikutti negatiivisesti kaikkiin koulun oppilaisiin, myös niihin,

jotka kokivat saavansa tukea. Koulun tuottamalla sosiaalisella kontrollilla oli puolestaan merkitystä poikien rikekäyttäytymisriskiin. Mitä tiukempi kontrolli oli, sitä pienempi riski pojilla oli osallistua aktiiviseen rikekäyttäytymiseen. Kuten sosiaalisen tuen kohdalla myös kontrollin kohdalla epätasa-arvoisuus oppilaiden kesken aiheutti rikekäyttäytymisen lisääntymistä. Tyttöjen osalta vastaavia vaikutuksia aktiiviseen rikekäyttäytymiseen ei löytynyt. (Ellonen 2008, 84–89.)

Osallistumista lasten ja nuorten sosiaalisen pääoman piirteenä oli Ellosen ja Korkiamäen (2006) analysoimissa tutkimuksissa lähestytty kolmesta eri näkökulmasta. Ensinnäkin osallistumisella tarkoitettiin vanhempien osallistumista lähiyhteisön toimintaan. Toiseksi osallistumisella tarkoitettiin lasten osallisuutta vertaisverkostoissa. Kolmanneksi ja yleisimmin osallisuudella tarkoitettiin kansalaisosallistumista, esimerkiksi lasten ja nuorten mahdollisuutta vaikuttaa asuinalueillaan. (Mt., 235–236.) Kouluterveyskysely on tehty nuorille, joten vanhempien osallistumista lähiyhteisön tai koulun toimintaan en pysty tutkimaan. Tuntuu epätodennäköiseltä, että vanhempien toiminnalla lähiyhteisössä olisi merkitystä nuorten päihdekäyttäytymiselle, mikäli tämä toiminta ei suoraan liity nuoren harrastuksiin tai vapaa-ajan viettoon. Myöskään nuorten osallisuutta vertaisverkostoissa ei kouluterveyskyselyn avulla voida tutkia. Kouluterveyskyselyssä on kartoitettu nuorten osallistumista koulun toimintoihin. Tutkin osallisuuden merkitystä nuorten päihdekäyttäytymiseen tämän kysymyspatteriston avulla.

Riikka Korkiamäki (2010, 140–144) on tutkinut nuorten sosiaalista pääomaa vertaissuhteissa. Tutkimuksen mukaan nuoret voivat olla osallisina useampaan eri yhteisöön, ryhmittymään tai alakulttuuriin tarpeen mukaan. Mahdollisuus liikkua ja vaihtaa yhteisöä näyttäytyy voimavarana nuoren elämässä. Yhteisöt voivat olla myös poissulkevia tai rajoittavia, jolloin kuulumattomuus ja vaihtoehdottomuus muovaavat nuoren sosiaalista pääomaa.

Lasten osallistumista on tutkittu Lapset asiantuntijoiksi -hankkeessa, jossa Jyväskylän kahden asuinalueen kouluihin perustettiin lapsiparlamentit. Tämän Johanna Kiilin (2006) tutkimuksen kohteena olivat alakouluikäiset lapset ja se kuvaa mielestäni hyvin lasten ja nuorten asemaa kansalaisina. Kansalaisuuden käsitteeseen on perinteisesti liitetty poliittiset, taloudelliset ja sosiaaliset oikeudet. Vaikka lasten ajatellaan olevan

kansalaisia, niin täydet kansalaisoikeudet nuori saa vasta 18 vuotta täytettyään. Täysi-ikäisyyden saavutettuaan nuorella on oikeus äänestää, oikeus ostaa alkoholijuomia, ajaa ajokortti tai mennä naimisiin. Alle 18-vuotias määritellään Suomen lainsäädännön mukaan lapseksi. Koulun tehtävänä nähdään näiden tulevaisuuden kansalaisten kasvattaminen. (Kiili 2006, 93, 165.)

Kiilin (2006, 96–98) tutkimuksessa mukana olleet lapset halusivat vaikuttaa koulun ja asuinalueen fyysisiin epäkohtiin, muutamiin koulun sääntöihin sekä alueen harrastus- ja oleskelutiloihin. Lasten suunnitelmat ja esitykset eivät yleensä tuottaneet vastauksia päätöksentekijöiden taholta. Poikkeuksen teki kirjasto, josta vastattiin, mitkä lasten laatimat aloitteet voitiin toteuttaa ja myös perusteltiin, miksi jotain ehdotusta ei voitu toteuttaa. Vaikka vaikuttamispyrkimykset jäivät yksisuuntaisiksi, lapset kokivat, että heidän vaikuttamismahdollisuutensa ja päätösvaltansa lisääntyi.

Olen kiinnostunut siitä, mitkä sosiaalisen pääoman rakenteelliset, asenteelliset ja toiminnalliset tekijät ovat yhteydessä nuorten päihteiden käyttöön. Kouluterveysaineiston kautta pystyn monipuolisesti tarkastelemaan rakenteellisia tekijöitä. Muiden tekijöiden osalta kouluterveysaineiston mahdollisuudet ovat hieman kapeammat, mutta mielestäni oleelliset aiemmissa tutkimuksissa mukana olleet tekijät aineistosta löytyvät.

4 Tutkimuksen toteuttaminen

4.1 Tutkimuskysymykset

Nuorten päihteiden käyttö nousee aika ajoin julkisen keskustelun aiheeksi. Erityisesti ollaan huolissaan huumeiden käytöstä. Tutkimuksessani olen kiinnostunut nuorten päihteiden käytön kehittymisestä ja sosiaalisen pääoman yhteydestä nuorten päihteiden käyttöön. Tutkimuskysymyksiksi muodostuu:

1. Miten nuorten päihteiden käyttö on kehittynyt vuosina 2002–2013?
2. Mitkä sosiaalisen pääoman tekijät ovat yhteydessä nuorten päihteiden käyttöön?

Jäsennän sosiaalista pääomaa rakenteellisten, asenteellisten ja toiminnallisten tekijöiden kautta. Toiminnalliset tekijät sisältävät sosiaalisen tuen, kontrollin ja osallistumisen.

4.2 Tutkimusaineisto ja -menetelmät

Tutkimusaineistoni koostuu Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen keräämistä kouluterveyskyselyistä vuosilta 2002, 2004, 2006, 2008, 2010 ja 2013. Kouluterveyskysely on aiemmin toteutettu parillisina vuosina Etelä-Suomessa, Itä-Suomessa ja Lapissa. Vuonna 2013 kouluterveyskysely koski koko maata. Rajasin siksi vuoden 2013 aineiston koskemaan samaa aluetta kuin käyttämäni aineistot aiemmilta vuosilta. Peruskoululaisten kouluterveyskyselyaineisto vuosina 2002–2013 kattoi keskimäärin 81 % kaikista 8. ja 9. luokkalaisista. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2015.)

Rajasin oman tutkimusaineistoni 9. luokkalaisiin, koska koko ikäryhmää koskevat tiedot 2000-luvun alusta lähtien on saatavilla ainoastaan yläkouluikäisistä. Tarkasteluvuodesta riippuen kouluterveyskyselyyn vastanneiden 9. luokkalaisten määrä on 26 000–30 000 poikien ollessa pienenä enemmistönä. Koko maassa kouluterveyskyselyyn vas-

tasi 9. luokkalaisista vuonna 2013 yhteensä 50 156 koululaista, joista 24 914 oli tyttöjä ja 25 242 poikia. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2015.) Aineistossani vastaavat luvut vuonna 2013 olivat 13 432 ja 13 569. Aineisto kattaa maantieteellisesti ja määrällisesti noin puolet kyselyyn osallistuneista 9. luokkalaisista.

Koska vastaajista puolet on Uudenmaan maakunnasta, tein aineiston edustavuustarkastelun vuoksi alueellisen vertailun maakuntien ja eri päihteiden käytön välille. Uudenmaan maakunta ei noussut päihteiden käytön suhteen merkittävästi erilaiseen asemaan muihin maakuntiin verrattuna. Esimerkiksi alkoholin käyttö oli yleisintä Kanta-Hämeessä, lääkkeiden päihdekäyttö Lapissa ja kannabiksen käyttö Uudellamaalla ja Päijät-Hämeessä.

Ensimmäisen tutkimuskysymyksen osalta kyseessä on pitkittäistutkimus. Pitkittäistutkimuksesta on vaikea löytää lähdekirjallisuutta, sillä käytettävissä olevat metodikirjat käsittelevät asiaa hyvin tilastomatemaattisesti. Tarkastellessani nuorten päihteiden käytön kehittymistä käytin menetelmänä ristiintaulukointia ja tuloksia kuvasin tilastografiikan keinoin.

Ristiintaulukointi on sosiaalitieteissä paljon käytetty analyysimenetelmä, sillä sen avulla voidaan kuvata selvästi ja havainnollisesti muuttujien yhteyksiä (Alkula ym. 1994). Ristiintaulukoinnin avulla selvitin tyttöjen ja poikien päihteiden käytön kehittymistä tutkimusvuosien aikana. Tulokset esitin tekstin lisäksi graafisesti. Vesa Kuuselan (2000, 8–9) mukaan kerätyn tilastotiedon hyödyllisyys riippuu siitä, miten se esitetään. Tilastotieto pitäisi pystyä esittämään niin, että tietoa käyttävät ihmiset ymmärtävät, mitä tulokset tarkoittavat. Tieto voidaan esittää joko kirjoitettuna tekstinä, taulukkona tai tilastokuviona. Ristiintaulukot sinällään ovat yksi tiedon esittämisen muoto, mutta koska tässä tutkimuksessa niistä syntyi kooltaan niin isoja, ei niiden liittäminen graduteksiin ollut mielekästä. Ristiintaulukot liitin gradun liitteeksi, josta lukija voi niitä halutessaan tutkia. Kuuselan (2000, 10–12) mukaan taulukon tehtävänä on antaa objektiivinen tieto lukijalle. Taulukosta lukija voi tehdä itse johtopäätöksiä tai sen avulla voi arvioida toisten johtopäätöksiä.

Tilastokuvion tarkoituksena on välittää tietoa nopeasti ja havainnollisesti. Hyvin tehty tilastokuvio kertoo usein enemmän kuin kirjoitettu teksti. Tutkijan pitää muistaa, että kuvion tehtävänä on välittää tietoa ja tiedon pitäisi välittyä oikein. (Kuusela 2000, 10.) Alkula ym. (1994) varoittavat manipuloinnin mahdollisuuksista kuvioiden avulla. Kuvio on tehokas mielikuvan välittäjä ja tutkijan tulee olla tietoinen tästä.

Vastatakseni toiseen tutkimuskysymykseen eli mitkä sosiaalisen pääoman tekijät ovat yhteydessä nuorten päihteiden käyttöön, sovelsin aluksi faktorianalyysia sosiaalista pääomaa kuvaaviin muuttujiin. Faktorianalyysilla voidaan tarkastella useiden muuttujien samanaikaista yhteisvaihtelua. Faktorianalyysilla pyritään selvittämään, millä muuttujilla on keskenään samanlaista vaihtelua ja yhdistämään nämä faktoreiksi. Tavoitteena on tiivistää aineistossa olevat muuttujat yksinkertaisempaan muotoon faktoreiden avulla. (Nummenmaa 2009, 397.) Kun faktorianalyysia käytetään summamuuttujien muodostamisen pohjana, sopii faktorointimenetelmäksi pääkomponenttimenetelmä, jolla saadaan selville, mitkä muuttujat mittaavat sisällöltään samoja ominaisuuksia. (Valli 2001, 87.) Pertti Jokivuoren ja Risto Hietalan (2007, 93) mukaan pääkomponenttianalyysi sopii tilanteeseen, jossa halutaan selvittää, miten suuren muuttajajoukon voisi tiivistää pienempään määrään muuttujia.

Tulosten selkeyttämiseksi voidaan faktorianalyysin tuottamat faktorit rotatoida. Rotatoinnin tarkoituksena on muuttaa faktoriratkaisua niin, että muuttujan lataukset yhteen faktoriin pyritään maksimoimaan ja vastaavasti lataukset muihin faktoreihin minimoimaan. Rotaatiomenetelmät voidaan jakaa kahteen päätyyppiin: suorakulmaisessa rotaatiossa oletetaan, että faktorit ovat toisistaan riippumattomia, ja vinokulmaisessa rotaatiossa puolestaan riippuvuus sallitaan. (Nummenmaa 2009, 411.) Perinteisesti empiirisissä tutkimuksissa on käytetty varimax- eli suorakulmaista rotaatiota, vaikka Esko Leskisen ja Jorma Kuusisen (1991) mukaan vinorotaatio olisi ilmiöön sopivampi vaihtoehto kasvatus- ja yhteiskuntatieteellisissä tutkimuksissa. Sosiaalisen pääoman muuttujia analysoidessani päädyin käyttämään pääkomponenttifaktorointia vinolla rotaatiolla.

Faktorilatauksien arvoissa ei ole mitään ehdotonta rajaa. Alkula ym. (1994, 273) mukaan alle 0,50 suuruiset lataukset eivät juuri anna pohjaa tulkinnalle. Nummenmaan

(2009, 403) mukaan taas faktoreiden latausten suuruuteen ei ole olemassa mitään tilastollista keinoa, vaan tutkijan on latauksia vertailtaessa luotettava omaan arvioon. Tutkimuksessani faktorilataukset olivat arvoltaan välillä 0,43–0,83.

Pääkomponenttianalyysin jälkeen tarkistin muuttujien sisäisen yhdenmukaisuuden eli reliabiliteetin *Cronbachin alfa-kerrointa* käyttäen. Alkulan ym. (1994) mukaan ei ole mitään yksiselitteistä sääntöä sille, millainen reliaabelius on hyvä tai huono. Jokivuoren ja Hietalan (2007) mukaan toisinaan riittävänä arvona pidetään 0,60 toisinaan jopa 0,50. Yleensä, mitä suurempi kerroin on, sitä paremmin muuttujat kuvaavat samaa asiaa. Vallin (2001) mukaan alfakertoimen suuruuteen vaikuttavat aineiston jakautumisen lisäksi muuttujien määrä ja aineiston koko. Arvoltaan alle 0,50 alfakertoimen saaneet muuttujakokonaisuudet jätin erillisiksi muuttujiksi aineistoon.

Reliabiliteettianalyysin jälkeen muodostin sosiaalista pääomaa kuvaavat summamuuttujat, jonka jälkeen käytin logistista regressioanalyysia tutkiakseni sosiaalisen pääoman yhteyttä nuorten päihteiden käyttöön. Logistisessa regressioanalyysissa etsitään selittäjiä jollekin kaksiarvoiselle muuttujalle. Logistinen regressioanalyysi sopii käytettäväksi tässä tutkimuksessa, koska muuttujien ei tarvitse olla jatkuvia eikä normaalijakautuneita. (Jokinen & Hietanen 2007, 59.) Nummenmaan (2009, 332) mukaan logistisessa regressioanalyysissa pyritään selittävien muuttujien avulla ennustamaan vaihtelua selitettävässä muuttujassa. Toisin sanoen selittävien muuttujien avulla pyritään ennustamaan, mihin luokkaan kukin havainto kuuluu. Logistisen regressioanalyysin avulla saadaan selville, mitkä tekijät ovat yhteydessä nuorten päihteiden käyttöön ja millä tekijöillä ei ole merkitystä. Olen tarkastellut jokaisen tekijän yhteyttä myös yksittäin nuorten päihteiden käyttöön ja käytän tätä tietoa analysoinnin apuna tarvittaessa.

Logistisen regressiomallin sopivuutta aineistoon voidaan arvioida monin tavoin. Jokivuoren ja Hietalan (2007) mukaan *Nagelkerken* selitysastetta pidetään suositeltavana arviointikeinona, sen ilmaisema arvo voi vaihdella 0:n ja 1:n välillä. Mitä suurempi arvo on, sitä paremmin malli luokittelee havainnot oikein. Luonnontieteissä on helpompi yltää korkeisiin selitysasteisiin kuin ihmistieteissä. Tässä tutkimuksessa alkoholin käyttäjien osalta selitysaste oli 0,24 ja muiden päihteiden osalta 0,20. Näitä selitysasteita voidaan Jokivuoren ja Hietalan (2007, 46) mukaan pitää hyvinä yhteiskunta- ja käyttäy-

tymistieteissä. Nummenmaan (2009, 338) mukaan kertoimelle ei ole suoraviivaista numeerista tulkintaa. Kerroin ei suoraan ilmaise sitä, kuinka monta prosenttia havainnoista on onnistuttu luokittelemaan mallin avulla oikein.

Logistisen regressiomallin ja aineiston yhteensopivuutta voidaan tarkastella myös luokittelutaulukon avulla. Taulukossa tarkastellaan, miten hyvin mallin avulla pystytään vastaajat luokittelemaan oikeisiin luokkiin. (Jokivuori & Hietala 2007, 67–70.) Nuorten alkoholin käytön osalta malli pystyi luokittelemaan oikein 72,1 % kaikista havainnoista. Muiden päihteiden käytön osalta malli luokitteli oikein 81,5 %.

Logistisen regressioanalyysin tuloksena saadaan selville, miten valitut selittäjät ennustavat riskiä kuulua päihteitä käyttävään ryhmään ja kuinka suuri tämä vaikutus on. Riskillä tarkoitetaan vedonlyöntisuhdetta tai ilmiön ilmaantumisen todennäköisyyttä suhteessa ilmaantumattomuuden todennäköisyyteen. (Jokinen & Hietanen 2007, 70–71.) Hannu Ridan (2004) mukaan vetosuhdetta ei voida suoraan tulkita todennäköisyyksien suhteena. Vetosuhde eli *odds ratio*, lyhenne OR, on riskiluku, joka kuvaa esimerkiksi sitä, kuinka suuri riski nuorilla, joiden vanhemmat eivät tiedä missä nuori viettää viikonloppuna illat, on kuulua päihteitä käyttävään ryhmään, verrattuna nuoriin, joiden vanhemmat tietävät missä nuori iltansa viettää.

Logistinen regressioanalyysi ilmoittaa myös selittäjien tilastolliset merkitsevyydet. Isojen aineistojen, kuten kouluterveysaineiston ongelmana on se, että saadaan herkästi tilastollisesti merkitseviä tuloksia. (Metsämuuronen 2009, 468.) Sen takia on hyödyllistä katsoa myös selittäjien OR:n luottamusvälit. Mikäli luottamusväli on kapea, on satunnaisvaihtelu vähäistä. Gall[2] ym. (2007, 147) mukaan luottamusvälin laskemisella selvennetään tutkimustulosten tilastollista merkitsevyyttä ja tämän vuoksi niiden raportointia suositellaan. Luottamusväli kertoo OR:n tilastollisen ala ja ylärajan. (Mäkynen 2014, 110.) Logistisessa regressioanalyysissa ei-merkitsevän selittäjän luottamusväli sisältää ykkösen. Luottamusväliä tarkastelemalla voidaan myös havaita ne selittäjät, joiden OR:n ala- tai yläraja luottamusvälissä on lähellä ykköstä, jolloin voidaan kyseenalaistaa selittäjän ”todellinen” vaikutus selitettävään muuttujaan.

[2] Gall, M., D., Gall, J., P. & Borg W., R., 2007, Educational Research, An Introduction, Eight edition, Pearson Education, Inc., USA.

4.3 Tutkimuksen eettisyys

Yhteiskuntatieteellisessä tutkimuksessa tutkija voi joutua eettisesti haasteelliseen tilanteeseen yksistään siitä syystä, että tutkimuksen aihe on arkaluonteinen. Tutkija joutuu tekemään eettistä pohdintaa vaativia valintoja tutkimuksen joka vaiheessa. Eettistä pohdintaa vaatii niin se, miten tutkimuksen kohdetta lähestytään kuin myös johtopäätösten tekeminen ja tutkimustulosten esittely tiedeyhteisölle tai julkisuudessa. (Heikkilä 2002, 164.)

Tutkimuksen suunnitteluvaiheessa täytyy selvittää, mitä tutkimuslupia mahdollisesti tarvitaan. Lasten ja nuorten kohdalla tämä asia vaatii erityistä harkintaa. Tutkimukseen osallistumisen lähtökohtana on vapaaehtoisuus, jonka perustuslain takaama itsemääräämisoikeus jo määrittää. Lapsen itsenäistä asemaa ja kuulemista häntä koskevissa asioissa on korostettu YK:n lapsen oikeuksien sopimuksessa. Lapsia koskevissa tutkimuksessa on käytännössä ollut hyvin monenlaisia tulkintoja lupa-asioissa. Toisinaan on lähdetty siitä, että 12 vuotta täyttänyt voi osallistua tutkimukseen ilman, että vanhemmilta on pyydetty lupaa. Toinen käytössä oleva ikäraja on 15 vuotta, joka tulee lääketieteellistä tutkimusta koskevasta laista tai lastensuojelulaista. Kumpaakaan ikärajoista ei voida mekaanisesti toteuttaa, vaan lapsen kypsyys tulee huomioida mahdollisuuksien mukaan asiasta päätettäessä. (Nieminen 2010, 35–37.) Klaus Mäkelä (2010, 78–84) kuvaa artikkelissaan esimerkkejä lupakäytäntöjen tiukentamisesta. Koulussa tehtävät tutkimukset, jotka aiemmin olisi voitu toteuttaa rehtorin luvalla, vaativat nykyään vähintään opetusviraston luvan. Usein vaaditaan myös kysymään vanhemmilta lupa lasta koskevaan tutkimukseen. Mikäli vanhemmilta pyydetään kirjallinen lupa, vaikeuttaa se tutkimuksen tekoa, pienentää ja mahdollisesti vinouttaa tutkimustuloksia.

Tutkimuseettinen neuvottelukunta on esittänyt, että monet kouluissa ja varhaiskasvatuksen toimintayksiköissä tehtävät tutkimukset voidaan toteuttaa osana normaalia toimintaa. Mikäli toimintayksikön johtaja tai rehtori arvioi, että tutkimus on instituutiolle hyödyllistä tietoa tuottava ja tutkimus voidaan toteuttaa osana normaalia toimintaa, ei huoltajalta tarvitse pyytää lupaa. Ilman tunnistetietoja tallennettava havainnointi ja laajat lomaketutkimukset voidaan toteuttaa ilman huoltajan suostumusta.

Muutoin huoltajaa tulee informoida tutkimuksesta ja lapsen suostumus tutkimukseen tulee aina olla. Toimintayksiköiden tai koulun ulkopuolella tapahtuvan tutkimuksen osalta tutkijan täytyy arvioida, missä tapauksessa vanhempien informoiminen on tarpeen. Mikäli tutkittavat ovat alle 15-vuotiaita, eikä vanhempia informoida, tulee neuvottelukunnan ehdotuksen mukaan tutkimukseen pyytää eettinen ennakkoarviointi. (Nieminen 2010, 39–40.)

Itselläni tutkimusaineistona ovat kouluterveyskyselyt vuosilta 2002, 2004, 2006, 2008, 2010 ja 2013. Minun ei ole tarvinnut pohtia lupa-asioita omassa tutkimuksessani, vaan se on aikoinaan tehty, kun aineistoa on kerätty. Aineiston olen saanut käyttööni tutkimussuunnitelmaa ja allekirjoittamaani tutkimusaineiston käyttöä koskevaa sitoumusta vastaan. Olen sitoutunut olemaan luovuttamatta aineistoa tai sen osia kolmannelle osapuolelle, hävittämään aineiston asianmukaisesti sen käytön jälkeen, käyttämään aineistoa niin, että kunta- ja koulukohtaiset tulokset eivät ole tunnistettavissa, sekä ilmoittamaan pro gradussa saaneeni aineiston Terveyden ja hyvinvoinnin laitokselta.

Kouluterveyskyselyissä kerätään tietoa oppilaiden koulukokemuksista, terveydestä ja elämäntavoista. Vertailukelpoisia tietoja on kerätty peruskouluissa vuodesta 1996, lukioissa vuodesta 1999 ja ammatillisissa oppilaitoksissa vuodesta 2008 alkaen. Tutkimuslomakkeessa kerrotaan, että tuloksia hyödynnetään nuorille suunnattujen palveluiden suunnittelussa ja kehittämisessä. Lomakkeessa kerrotaan, että vastaaminen tapahtuu nimettömästi, yksittäisen oppilaan vastaukset eivät tule tuloksissa esille ja että vastaaminen on vapaaehtoista. Lisäksi kerrotaan, missä tulokset esitellään. Omaksutun tulkinnan mukaan kouluterveyskysely ei ole tutkimus, vaan kuntien kanssa yhteistyönä tehtävä seurantajärjestelmä. Rehtori voi päättää sen sisällyttämisestä opetussuunnitelmaan. Vanhemmilta ei ole kysytty lupaa, mutta Terveyden ja hyvinvoinnin laitos ohjeistaa kouluja informoimaan vanhempia etukäteen kyselystä. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2015; Mäkelä 2010, 78.)

Kirsi Kallio (2010, 163) jakaa tutkimusmenetelmät suoriin ja epäsuoriin menetelmiin. Suorissa menetelmissä korostuu lapsen ja nuoren kohtaamisen ja hänen kanssaan työskentelyn etiikka. Epäsuorissa menetelmissä on keskeisellä sijalla aineistojen keräämisen, tulkitsemisen ja käyttämisen eettisyys. Käyttämäni tutkimusaineisto on ke-

rätty kyselylomakkeen avulla. Käyn siksi läpi, mitä eettisiä näkökulmia tulee lomakkeen laatimisessa ottaa huomioon, vaikka käytössäni onkin valmis aineisto. Oman tutkimukseni kannalta keskeisimpiä eettisiä kohtia ovat tulosten tulkinta ja raportointi.

Tutkimusmetodin valinta vaikuttaa osaltaan siihen, millaisiin eettisiin pulmiin tutkija joutuu varautumaan. Lomaketutkimuksessa tulee miettiä, miten varmistetaan se, että vastaukset ovat luotettavia. Lomakkeen rakentamiseen tulee käyttää aikaa ja harkintaa. Kysymysten tulee olla yksiselitteisiä, eivätkä ne saa olla johdattelevia. Kyselylomakkeen tulisi olla niin lyhyt kuin mahdollista ja sen tulisi edetä loogisesti. Kysymysjärjestyksen vaikutusta tuloksiin tulee myös miettiä etukäteen, sillä vastaajan kysymyksen tulkintaan voivat vaikuttaa aikaisemmat kysymykset. Sensitiivisten kysymysten vastaamisen helpottamiseksi kysymykset tulisi laatia mahdollisimman neutraaleiksi. Sensitiivisiä kysymyksiä ei pidä sijoittaa lomakkeen alkuun. Kysymysten asettelua täytyy miettiä tutkimuksen luotettavuuden takaamiseksi tarkkaan. Lomaketta on hyvä testata kriittisillä koevastaajilla virheiden karsimiseksi. (Ahola 2007, 60–61; Mäkinen 2006, 92–93.) Olli Mäkinen (2006) kyseenalaistaa, onko mielekästä kysellä murrosikäisiltä alkoholin käyttöön, tupakanpolttoon tai seksuaaliseen käyttäytymiseen liittyviä seikkoja.

Kouluterveyskysely on laaja, 12 sivua ja 105 kysymystä, ja mietin, kuinka nuoret jaksavat keskittyä vastaamiseen. Toisaalta kysymyksissä on sisällöllistä vaihtelua, joka voi auttaa mielenkiinnon säilyttämisessä (vrt. ESPAD-tutkimus). Omaa tutkimustani koskevat kysymykset olivat melko yksiselitteisiä, mutta huumeiden osalta osittain turhankin yksityiskohtaisia. Yhdessä käyttämässäni kysymysmatriisissa oli sekaisin myönteisiä ja kielteisiä kysymyksiä, mikä vaatii vastaajalta tarkkuutta. Mäkisen (2006) ajatusta alkoholin, tupakan ja seksuaalisen käyttäytymisen kysymisen mielekkyydestä nuorelta en näkisi ongelmallisena alkoholin tai tupakan osalta, mutta kouluterveyskyselyssä seksuaalista käyttäytymistä koskevat kysymykset olivat hämmentävän yksityiskohtaisia. Mietin ovatko kaikki kysymykset tarpeen ja mitä esimerkiksi yhdyntöjen määrää koskevalla tiedolla tehdään. Päihteitä, tupakkaa ja seksiä koskevat kysymykset voivat olla myös niitä, joihin vastataan vähän vitsimielellä, liioitellen.

Tutkimuksessa itsestään selvänä eettisenä lähtökohtana on Anneli Pohjolan (2007) mukaan luottamuksellisuuden vaade. Luottamuksellisuudella tarkoitetaan sitä, että

tutkimuksessa mukana olevat ihmiset eivät ole missään vaiheessa tunnistettavissa. Esimerkiksi tapauskertomuksia hyödyntävä tutkimus voi olla eettisyyden rajamailla, vaikka tunnistetietoja muutettaisiinkin. Kertomuksiin liittyy tunnistettavuuden vaara. Yksittäisten ihmisten kuvausten sijaan tulisi koota elämäntilanteisiin liittyviä yhdistelmätapauksia. Yhteiskuntatutkimuksessa tutkimuksen kohteena ovat ilmiöt, eivät ihmiset sinänsä. (Pohjola 2007, 20–21.)

Luottamuksellisuus tutkimusaineistosta puhuttaessa tarkoittaa yksittäisiä ihmisiä koskevia tietoja ja näiden käytöstä annettuja lupauksia. Luottamus tutkimusaineiston yhteydessä tarkoittaa tutkittavan luottamusta siihen, että aineistoa käsitellään ja säilytetään lupausten mukaisesti. Esimerkiksi, jos tutkija sopii tutkittavan kanssa, että aineisto on vain hänen käytettävissä, ei sitä voida näyttää muille tai arkistoida mahdollisia jatkotutkimuksia varten. (Kuula 2006, 88–90.)

Tutkimusaineistot on tarkoitettu vain tutkimuskäyttöön. Niitä ei saa luovuttaa viranomaisille tai medialle. Aineiston käytön osalta on hyvä olla antamatta harhaanjohtavaa käsitystä siitä, että vain aineistonkerääjä käyttää ja käsittelee aineistoa, ellei tämä ole tosiasiallisesti myös tarkoitus. Kun tutkimusaineisto on tarkoitus säilyttää ja käyttää jatkotutkimuksiin, tämä on tutkittaville myös kerrottava. Kuitenkin anonymisoitua tutkimusaineistoa voidaan käyttää muihin tutkimuksiin, vaikka sitä ei olisi tutkittaville aineistonkeruun yhteydessä ilmaistu. (Kuula 2006, 115–116.) Aineistojen arkistoinnin puolesta puhuvat tieteen avoimuuden vaatimus ja taloudellisuus. Aineistojen jatkokäyttö voi vähentää osin päällekkäisten aineistojen keruuta ja tehostaa siten tutkimukseen suunnattujen verovarojen käyttöä. (Kuula 2010, 213–228.)

Kouluterveyskyselyssä on lomakkeen alussa oppilaita informoitu kyselyn tarkoituksesta melko laveasti. Lomakkeesta ei käy ilmi, että aineisto voidaan luovuttaa käyttöön myös Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen ulkopuolelle. Nuoren kannalta toki on oleellista, että hänen vastaustaan ei voida jäljittää. Kyselylomakkeen alussa kerrotaan, että lomake hävitetään, kun vastaukset on tallennettu. Käyttämäni tutkimusaineisto on niin suuri, ettei tunnistamisen vaaraa ole. Aineisto kattaa maantieteellisesti ja määrällisesti noin puolet kyselyyn osallistuneista 9. luokkalaisista. Käsittelen aineistoja kunkin vuoden osalta kokonaisuutena, enkä erittele tuloksia esimerkiksi maakunnittain.

Tietotekniikka on helpottanut tutkimusaineistojen käsittelyä paljon. Ohjelmat kuten SPSS tai Excel auttavat aineiston prosessoinnissa. Tietotekniikka mahdollistaa myös aineistojen kopioinnin ja välittämisen tietoverkon kautta. Tämän vuoksi onkin tärkeää, että aineistot arkistoidaan ja tallennetaan oikein niin, ettei kukaan sivullinen pääse niihin käsiksi. (Mäkinen 2006, 96.) Tämä on tärkeä asia huomioida myös omassa tutkimuksessani. Olen saanut aineiston käyttööni Terveyden ja hyvinvoinnin laitokselta. Tutkijana minun täytyy huolehtia aineiston säilyttämisestä niin, ettei se joudu ulkopuolisten käsiin. Oma aineistoni on minulla henkilökohtaisella tietokoneella sekä muistitikulla. Olen myös hävittänyt muuttujat, joita en tule tutkimuksessani tarvitsemaan ja näin pienentänyt käytössä olevaa aineistoani. Tutkimukseni valmistumisen jälkeen hävitän aineiston.

Tutkimuksen tavoitteena on tuottaa uutta tietoa. Uuden tiedon avulla pyritään joko ymmärtämään tai selittämään jotakin ilmiötä paremmin tai tuomaan siitä näkyviin uusia näkökulmia tai epäkohtia. Tutkimuksessa syntyvä tieto on myös mahdollisen vallankäytön väline. Eettinen vastuu tiedon tuottamisesta on pitkälle tutkijan vastuulla. Tutkijan täytyy olla tietoinen vallastaan, jotta hän pystyy käyttämään valta-asemaansa oikein. (Kallio 2010, 181.)

Sosiaalitieteissä yhteiskunnallinen todellisuus ja inhimillisen elämän piirteet ovat aina tavalla tai toisella läsnä, joten tutkimuksen seuraamusetiikka on olennainen pohdittava asia. Neutraalissakin tutkimuksessa otetaan kantaa, kun tehdään päätöksiä, mitä näkökulmia ja mistä lähtökohdista kysytään sekä mitä asioita tuodaan analyysiin ja mitä jätetään kertomatta. Merkitsevää on usein se, mitä käsitteitä, termejä tai ilmaisuja valitaan kuvaamaan tutkimuskohdetta. Valituilla ilmaisuilla voidaan tiedostamatta vahvistaa vallitsevia ennakkoluuloja tai asenteellisia suhtautumistapoja jotain ryhmää tai toimintaa kohtaan. (Pohjola 2007, 25.)

Luokittelemalla ilmiöiden piiriin kuuluvien tutkimushenkilöiden ominaisuuksia tai toimintatapoja rakennetaan kuvaa ilmiöstä. Tutkija voi tuntea onnistuneensa, kun hän on saanut tiivistettyä aineistonsa muutamaan nimeämäänsä tyyppiin. Tulokset sinällään voivat olla oikein, mutta samalla on tärkeää pohtia, miten luokkien tai tyyppien luonnehdinnat määrittävät tutkimusjoukkoa. Luoko tutkija tutkimusjoukkoa leimaavia kä-

sitteitä tai kuvauksia? Yksinkertaistaako tai vinouttaako tällainen luokittelu liikaa ilmiötä? Eettisten kysymysten pohdinta on tärkeää, kun analyysia ja tulkintaa tehdään tyypittelemällä tai luokittelemalla ihmisiä eikä heidän edustamaan ilmiötä. (Pohjola 2007, 26–27.)

Aineistoa analysoidessani teen valintoja, mitä muuttujia valitsen summamuuttujiksi ja millä perusteella. Myös muuttujien mahdollinen poisjättäminen vaikuttaa tuloksiin. Kaikki tehtävät valinnat täytyy pystyä perustelemaan. Tulosten esittäminen graafisesti on yksi olennainen pysähtymisen paikka. Olen esimerkiksi kuvannut viivakuvioilla nuorten tietoisuutta huumeista ja sen muuttumista vuosien varrella verraten tyttöjä ja poikia. Huumetietoisuuden kuvaamisessa on kuvion antamaan viestiin merkitystä sillä, päättyikö y-akseli kahteenkymmeneen prosenttiin vai sataan prosenttiin. Mikäli valitsen y-akselin arvon päättyvän ohjelman automaattisesti tarjoamaan kahteenkymmeneen prosenttiin, tulee kuviosta näkyviin selkeästi muutokset ja erot sukupuolten välillä, mutta samalla voi lukija saada käsityksen tietoisuuden huumeista olevan huomattavasti yleisempää kuin se todellisuudessa on. Joudun myös miettimään tuloksia tulkitessani, onko jokin muutos merkittävä vai ei. Prosentuaalisesti pienikin muutos voi olla merkittävä, kun puhutaan marginaali-ilmiöstä, mutta tutkijana tämä kuitenkin pitää muistaa suhteuttaa koko ilmiöön. Esimerkiksi kannabiksen käyttö verrattuna alkoholin käyttöön on vähäistä koko tarkastelujakson aikana, mutta muutokset vuosien kuluessa kertovat kuitenkin asenteista ja käytön kehittymisestä.

Kirjoittaja on vastuussa tuottamastaan tekstistä, oli sitten kyseessä tieteellinen artikkeli tai opinnäytetyö. Vastuu ulottuu koko tutkimusprosessiin, sen tulosten luotettavuuteen kuin myös siihen, että tekstissä käytetyt viittaukset ja sitaatit ovat oikein. Kaikkien lähdeviitteiden täytyy olla mukana eikä teksti saa sisältää plagioituja kohtia. Tutkimuksen perustuessa tilastoanalyysiin on johtopäätösten perustuttava oletusten huolelliseen tarkasteluun. Sekä edellytykset että rajoitukset täytyy tuoda esiin. Tulokset on tärkeää suhteuttaa aiempiin tutkimuksiin ja huolehtia tutkijana siitä, että esittää toisten tutkijoiden tulokset ja johtopäätökset selvästi. (Mäkinen 2006, 123–124.)

5 Nuorten päihteiden käytön kehittyminen vuosina 2002–2013

Ensimmäisenä tutkimuskysymyksenäni oli nuorten päihteiden käytön kehitys vuosina 2002–2013. Aineiston analysointimenetelmänä käytin ristiintaulukointia. Vertasin tyttöjen ja poikien päihteiden käyttöä eri tutkimusvuosina. Koska tarkasteltavia vuosia oli kuusi, tuli ristiintaulukoista kooltaan niin isoja, ettei niitä ollut mielekästä esittää tekstissä. Kokosin ristiintaulukointien tuloksista keskeiset tiedot viivakuvioihin ja 100 %:n pylväskuvioon. Graafiseksi esitystavaksi sopii viivakuvio, kun on tarkoitus kuvata jonkin asian kehittymistä pitkällä aikavälillä. Viivakuvio paljastaa vaihtelun ja pysyvän kehityssuunnan, mutta viivakuviolla ei saada tarkkoja määriä kuvattua. Pylväskuvion avulla voidaan sen sijaan kuvata määrää, mutta kehityksen suunta ei tule siinä kovin hyvin esiin. (Kuusela 2000, 101–108.)

Viivakuvioita rakentaessa havahduin y-akselin asteikon valinnan vaikutuksesta kuvion antamaan mielikuvaan. Kuusela (2000) ei ota kantaa asteikon laajuuteen, ainoastaan asteikon tasavälisyyteen. Huumeiden käytön kuvaamisessa oli kuvion antamaan viestiin merkitystä sillä, päättyikö y-akseli 20 %:iin vai 100 %:iin. Päädyin 20 %:iin, koska tarkoituksena on kuvata ilmiön kehittymistä. Akselin arvon muuttaminen 100 %:iin puolestaan kertoisi käytön yleisyydestä. Viivakuviossa tulee huomioida, että samaan kuvioon ei voida laittaa kovin montaa viivaa. Viivat tulisi pystyä erottamaan selkeästi toisistaan. (Mt., 101–102.)

Alkoholin käyttöä koskevan kysymyksen luokittelin neljään luokkaan yhdistämällä pari kertaa kuukaudessa ja noin kerran kuukaudessa alkoholin käyttöä kuvaavat vastusvaihtoehdot yhteen. Uuden luokittelun vaihtoehdot ovat: 1) ei koskaan, 2) harvoin, 3) 1–2 kertaa kuukaudessa ja 4) kerran viikossa tai useammin. Uusi luokittelu helpottaa analyysin tekoa ja luokittelu on tällöin sama kuin tosi humala -tilaa koskevassa kysymyksessä. Huumeiden osalta yhdistin ekstaasin, subutexin ja muiden kovien huumeiden käyttöä koskevat kysymykset yhdeksi summamuuttujaksi. Näiden huumeiden käyttö on hyvin marginaalista, eikä ainekohtaisilla tiedoilla ole lisäarvoa tutkimuksen kannalta.

5.1 Alkoholin käyttö ja humalajuominen

Nuorten alkoholin käyttö on vähentynyt 2000-luvulla. Vuosituhannen alkupuolelta vuoteen 2010 asti tyypillisin alkoholin käyttötiheys oli 1–2 kertaa kuukaudessa, mutta vuonna 2013 tyypillisin ryhmä ovat raittiit nuoret. Vuodesta 2002 vuoteen 2013 viikoittain alkoholia käyttävien nuorten osuus on vähentynyt 14 %:sta 7 %:iin ja raittiiden nuorten osuus on lisääntynyt 22 %:sta 40 %:iin. Tyttöjen ja poikien välillä ei ole merkittäviä eroja. Pojat ovat vastanneet hieman tyttöjä useammin käyttävänsä alkoholia viikoittain ja tytöt ovat puolestaan vastanneet hieman poikia useammin käyttävänsä alkoholia 1–2 kertaa kuukaudessa, mutta viikoittain ja kuukausittain alkoholia käyttävien yhteenlasketut osuudet ovat suurin piirtein yhtä suuret tytöillä ja pojilla. Alkoholia usein käyttävien tyttöjen ja poikien käyttökertojen määrä on lähentynyt toisiaan. Vuonna 2002 viikoittain joi pojista 17 % ja tytöistä 11 %. Vuonna 2013 pojista 8 % ja tytöistä 5 % joi kerran viikossa tai tätä useammin. (Kuvio 1; Liitetaulukko 1.)

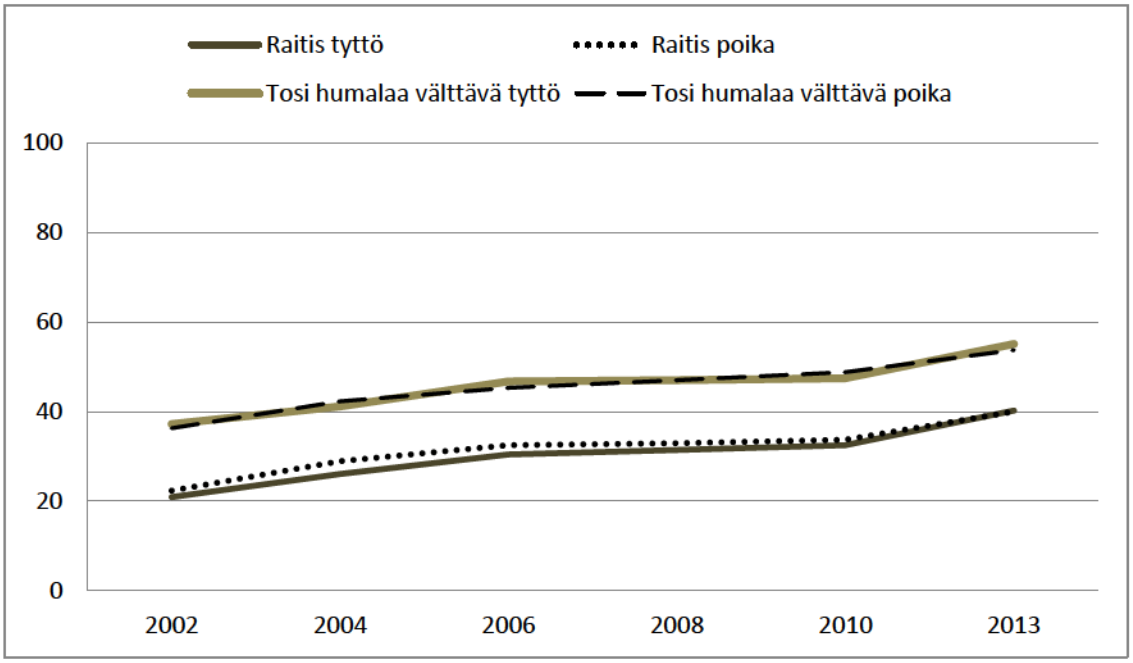

Kuvio 1. Raittiiden nuorten määrän ja humalajuomisen kehitys vuosina 2002–2013 (%)

Saamani tutkimustulos on myönteisempi verrattuna ESPAD-tutkimuksen tuloksiin. Siinä raittiutta oli kuvattu kahdella tavalla, eli oliko nuori ollut viimeisen vuoden raittiina tai ei ollut koskaan käyttänyt alkoholia. Molemmilla tavoilla tarkasteltuna raittiita oli vähemmän kuin tässä tutkimuksessa. Raittiuden kehityksen suunta on kuitenkin yh-

teneväinen tulosteni kanssa. (Kts. Raitasalo ym. 2012, 15–16.) Nuorten terveystapatutkimuksen mukaan nuorten raittius on lisääntynyt, mutta ei niin suoraviivaisesti kuin saamani tulokset ja ESPAD-tutkimuksen tulokset osoittavat (kts. Kinnunen ym. 2013, 37). Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen tilastoihin verrattuna tulokset ovat melko yhtenevät, kun huomioon otetaan, että THL:n tilastot sisältävät myös 8. luokkalaisten vastaukset. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2015.)

Nuorten humalajuominen on niin ikään vähentynyt. Vuonna 2002 nuorista 37 % vastasi, ettei juo itseään koskaan tosi humalaan. Vastaava osuus vuonna 2013 on 54 %. Humalajuomisen osalta ei tyttöjen ja poikien välillä ole selkeitä eroja. Poikia on 2–3 prosenttiyksikköä enemmän usein humalaan juovien ryhmässä kuin tyttöjä. (Kuvio 1; Liitetaulukko 2.)

Humalajuomista on ESPAD-tutkimuksessa (kts. Raitasalo ym. 2012, 18–21) tutkittu usealla eri kysymyksellä. Ensinnäkin on kysytty, kuinka usein nuori on juonut kuusi annosta tai enemmän yhdellä käyttökerralla viimeisen 30 päivän aikana. Toisena kysymyksenä on kysytty, kuinka monta kertaa nuori on ollut humalassa elinaikanaan, viimeisen vuoden ja viimeisen kuukauden aikana. Humalaa ei ole millään tavalla määritelty tässä kysymyksessä. Vuonna 2007 ESPAD-tutkimukseen lisättiin kysymys, jossa humalatilan määriteltiin tarkoittavan mm. oksentamista, horjuvaa kävelyä tai muistinmenetystä. Kysymys, jossa humalatila oli määritelty, antoi tulokseksi vähiten käyttökertoja verrattuna muihin kysymisen tapoihin.

Oman tutkimukseni tuloksia voi verrata ESPAD-tutkimuksessa (kts. Raitasalo ym. 2012, 18–21, 67) nuorilta kysyttyyn subjektiiviseen kokemukseen humalassa olosta. Nuoria, jotka eivät koskaan juo itseään humalaan, on tutkimuksessani enemmän kuin ESPAD-tutkimuksessa (liitetaulukko 2). Kouluterveyskyselyssä ei ole määritelty humalatilaa. On kuitenkin otettava huomioon, että tosi humala on tulkinnanvarainen kysymys. Tarkasteluaikaa ei myöskään ole määritelty, joten vastausten verrattavuus on siltä osin tulkinnanvarainen. Nuori voi ymmärtää kysymyksen tarkoittavan sitä, juoko hän yleensä itsensä tosi humalaan tai onko hän koskaan juonut itseään tosi humalaan. Humalajuomisen trendi on kuitenkin molemmissa tutkimuksissa sama, humalajuominen on vähentynyt ja sukupuolten väliset erot ovat vähäisiä.

Nuorten terveystapatutkimuksessa (kts. Kinnunen 2013, 69–70) humalajuomista oli kysytty samalla tavalla kuin kouluterveyskyselyssä. Tulosten mukaan nuorten humalajuominen kuukausitasolla on laskenut hieman enemmän kuin tässä tutkimuksessa. Terveystapatutkimuksen mukaan sukupuolten välillä ei ole eroa viikoittain juovien osalta, kun taas omassa tutkimuksessani pojat vastasivat tyttöjä useammin käyttävänsä alkoholia viikoittain.

5.2 Lääkkeiden käyttö ja imppaaminen päihtymistarkoituksessa

Alkoholin ja lääkkeiden sekakäyttö näyttäisi olevan selkeästi tyttöjen juttu. Vaikka tytöillä käyttö on vähentynyt vuosien myötä ja erot ovat tasoittuneet poikien kanssa, on sekakäyttö edelleen yleisempää tytöillä kuin pojilla. Tosin vuodesta 2008 alkaen pojat ovat tyttöjä useammin ilmoittaneet sekakäyttökertojensa määräksi viisi tai enemmän. (Kuvio 2, Liitetaulukko 3.)

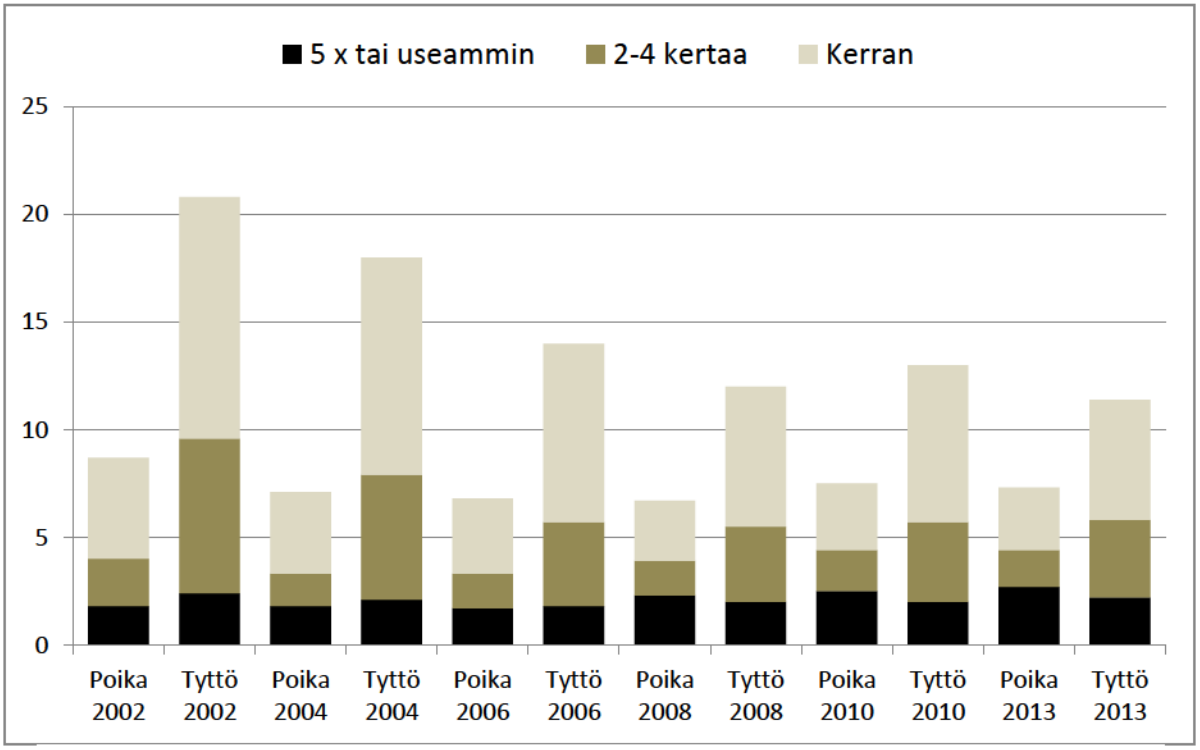

Kuvio 2. Alkoholin ja lääkkeiden sekakäytön kehitys vuosina 2002–2013 (%)

ESPAD-tutkimuksen (kts. Raitasalo ym. 2012, 21, 74) mukaan sekakäytön laskeva trendi on vuoden 2007 jälkeen kääntynyt uudelleen nousuun. Saamieni tutkimustulosten mu-

kaan sen sijaan laskeva trendi on jatkunut vuoteen 2013. ESPAD-tutkimuksen tuloksia ei voida suoraan verrata tutkimukseni kanssa, koska vastausvaihtoehtojen skaala poikkeaa kouluterveyskyselystä merkittävästi. Niiden nuorten osuus, jotka eivät ole käyttäneet alkoholia ja lääkkeitä sekaisin, on yhtenevä tutkimustulokseni kanssa.

Pelkkien lääkkeiden käyttö päihtymistarkoituksessa on sekakäyttöä vähäisempää 9. luokkalaisten keskuudessa. Tässäkin näyttää sitä, että tytöt kokeilevat lääkkeitä herkemmin, mutta pojat käyttävät lääkkeitä useammin. (Liitetaulukko 4.) ESPAD-tutkimuksen (kts. Raitasalo ym. 2012, 73) mukaan tytöillä lääkkeiden käyttö on yleisempää myös useammin käyttäneiden ryhmässä. Ero voi johtua mittausskaalasta. Tytöillä käytön hajonta oli huomattavasti poikia suurempi. Yleisesti tarkastellen lääkkeiden käyttö näyttää ESPAD-tutkimuksessa olevan samanlaista määrältään kuin tässä tutkimuksessa. Hieman yllättävästi Metso ym. (2012) toteavat tutkimusraportissaan, että rauhoittavien lääkkeiden sekä uni- ja kipulääkkeiden käyttö päihtymistarkoituksessa on toiseksi yleisin tapa päihtyä alkoholin jälkeen. Lääkkeiden sekakäytöstä ei raportissa ole tietoa. Saamieni tulosten samoin kuin ESPAD-tutkimuksen mukaan lääkkeiden käyttö päihtymistarkoituksessa on nuorilla selkeästi sekakäyttöä vähäisempää.

Eri tutkimuksissa on kysytty nuorilta, ovatko he haistelleet jotain huumaavaa ainetta kuten liimaa, liuottimia, butaania tai vastaavaa. Jatkossa nimitän tätä toimintaa imppaamiseksi. Tarkastelemieni 9. luokkalaisten keskuudessa imppaaminen painottuu yhden kerran kokeiluihin. Tyttöjen ja poikien välillä on eroa siinä ryhmässä, joka ilmoittaa impanneensa 5 kertaa tai useammin. Poikia on tässä ryhmässä enemmän kuin tyttöjä. (Liitetaulukko 5.) ESPAD-tutkimuksen mukaan imppaamisen kokeilu suomalaisnuorten keskuudessa on lisääntynyt vuodesta 1995 lähtien, mikä tuloksena eroaa tästä tutkimuksesta. Pojilla käyttö on vähentynyt vuoden 2007 jälkeen, kun taas tytöillä se on jatkanut kasvuaan. Suuria eroja ei sukupuolten välillä myöskään ESPAD-tutkimuksessa ilmene. (Raitasalo ym. 2012, 22, 75.) Väestökyselynä suomalaisten huumausaineiden käyttöä koskevassa tutkimuksessa (Metso ym. 2012, 20) vuosilta 1992–2010 oli väestö jaettu neljään ikäryhmään, joista nuorimpaan kuuluivat 15–24-vuotiaat. Tutkimuksen mukaan imppaamisen kokeilu on nuoruuteen liittyvä ilmiö. Tutkimuksen 15–24-vuotiailla imppaaminen olikin selkeästi harvinaisempaa kuin pelkästään 9. luokkalaisilla.

5.3 Sosiaalinen altistuminen huumaaville aineille

Sosiaalisella altistumisella huumeille tarkoitetaan sitä, että henkilö tuntee jonkun huumeita käyttävän tai hänelle on tarjottu huumeita. Altistuminen ei tarkoita nuoren omaa huumekäyttöä, mutta altistuminen lisää nuoren tietoa huumeiden käyttöön liittyvistä normeista ja siitä maailmasta, jossa huumeita käytetään. (Seppälä ym. 1996; Luopa ym. 2000; Metso ym. 2012.)

Huumaavien aineiden tarjonta 9. luokkalaisille vähentyi hieman vuodesta 2002 vuoteen 2006, mutta alkoi jälleen lisääntyä vuodesta 2008 alkaen. Tyttöjen ja poikien kesken ei ole merkittäviä eroja. Huumaavien aineiden tarjoajana on useammin ystävä tai tuttava kuin tuntematon henkilö. (Kuvio 3, Liitetaulukko 7.)

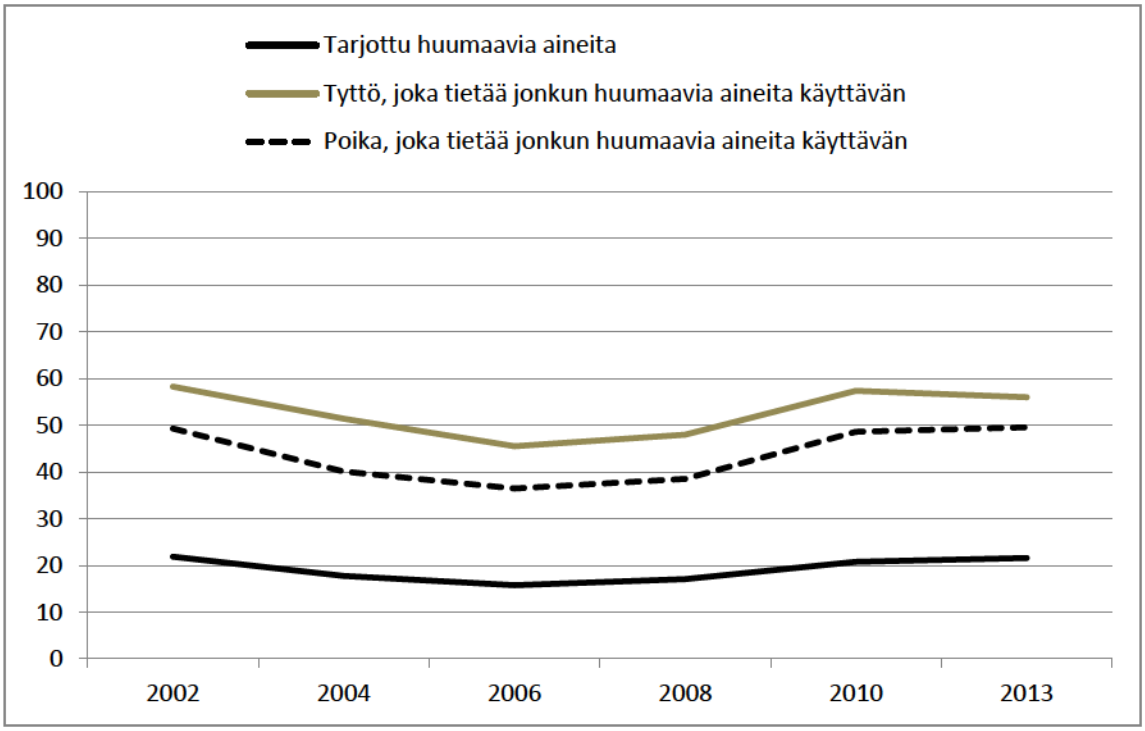

Kuvio 3. Sosiaalinen altistuminen huumaaville aineille vuosina 2002–2013 (%)

Tytöt tietävät poikia useammin muutaman huumaavia aineita käyttävän nuoren, mutta useita käyttäjiä tuntevien ryhmässä tyttöjen ja poikien osuudet ovat suurin piirtein yhtä suuret. Kehitys on samansuuntainen kuin huumaavien aineiden tarjonnassa, mutta erot ovat vain suuremmat. Niiden nuorten osuus, jotka tietävät huumaavien ainei-

den käyttäjiä, on vuodesta 2010 lähtien asettunut 56 %:iin tytöillä ja 50 %:iin pojilla. (Kuvio 3, Liitetaulukko 6.)

Nuorten terveystapatutkimuksen (kts. Kinnunen ym. 2013, 71–72) tulokset ovat samansuuntaisia tutkimustulosteni kanssa siltä osin, kun tarkastellaan, tuntevatko nuoret ketään huumaavia aineita käyttävää nuorta. Tyttöjen ja poikien välillä on selkeä ero kuten tässäkin tutkimuksessa. Niiden nuorten osuus, jotka tiesivät vähintään viisi huumaavia aineita kokeillutta nuorta, on nuorten terveystapatutkimuksessa kuitenkin selkeästi pienempi verrattuna tähän tutkimukseen. Huumaavien aineiden tarjoaminen nuorelle oli harvinaisempaa nuorten terveystapatutkimuksen kuin tämän tutkimuksen mukaan.

Huumeiden tarjonnan osalta saamani tulokset vastaavat ESPAD-tutkimuksen (kts. Raitasalo ym. 2012, 91) tuloksia. Tuloksia verratessa tulee huomioida se, että ESPAD-tutkimuksessa sekä suomalaisten huumausaineiden käyttöä koskevassa väestökyselyssä on kysytty huumeiden käyttöä. Kouluterveyskyselyssä ja nuorten terveystapatutkimuksessa kysymykseen on määritelty huumaaviksi aineiksi myös lääkkeet ja liuottimet ym. impattavat aineet. Väestökyselynä suomalaisten huumauseineiden käyttöä koskevasta tutkimuksesta (kts. Metso ym. 2012, 15) käy ilmi, että huumeita tarjotaan erityisesti 15–24-vuotiaille nuorille. Nuorille miehille oli tarjottu huumeita selkeästi useammin kuin naisille, mikä poikkeaa saamistani tutkimustuloksista, joissa vastaavaa eroa sukupuolten välillä ei ollut.

5.4 Kannabiksen ja muiden laittomien huumeiden käyttö

Huumeiden osalta kannabis on selkeästi käytetyin laiton huume. Muiden huumeiden kuten ekstaasin, subutexin, amfetamiinin tai vastaavan käyttö on vähäistä eikä niissä ole juurikaan eroa. Olenkin analyysissani yhdistänyt muut huumeet yhdeksi muuttujaksi. Kannabiksen käyttö väheni vuoden 2002 jälkeen, mutta vuoden 2010 kyselyssä kannabiksen käyttö alkoi lisääntyä ja ero tyttöjen ja poikien käytössä kasvaa. Pojat käyttävät useammin kannabistuotteita kuin tytöt, mikä näkyy erityisesti viisi kertaa tai

useammin kannabista käyttäneitä vertailtaessa. Vuonna 2013 kannabista oli vähintäänkin kokeillut 10 % tytöistä ja 14 % pojista. (Kuvio 4, Liitetaulukot 3 ja 8.)

Muiden huumeiden käyttö on harvinaista nuorten keskuudessa. Pojat käyttävät muita huumeita tyttöjä hieman useammin. Selvin ero on ns. säännöllisesti käyttävien ryhmässä, jossa poikia on enemmän kuin tyttöjä. Pojilla käyttö on hieman lisääntynyt vuodesta 2008 alkaen, mutta tytöillä käyttö on pysynyt samana. Näyttäisi siltä, että tyttöjen huumekokeilu jää helpommin yhteen kertaan kuin poikien. (Kuvio 4, Liitetaulukko 9.)

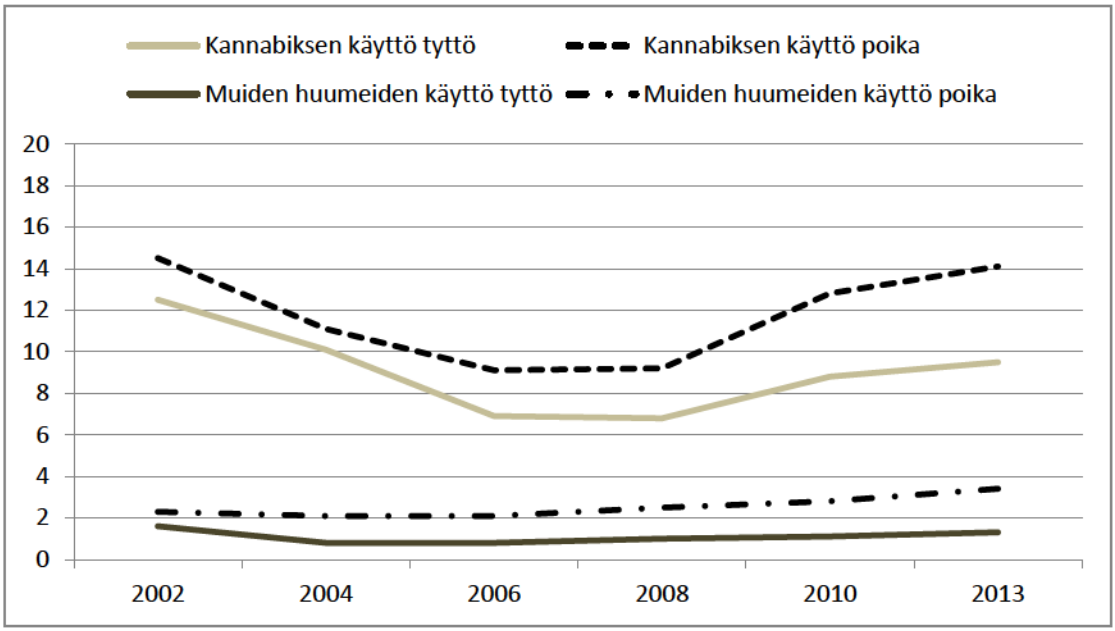

Kuvio 4. Huumeiden käytön kehitys vuosina 2002–2013 (%)

Kannabiksen käyttö lisääntyi 1990-luvulta aina vuoteen 2002, minkä jälkeen käyttö väheni vuoteen 2008 asti (kts. Luopa ym. 2000). ESPAD-tutkimuksessa (kts. Raitasalo ym. 2012, 23) ei kannabiksen käytössä ollut selkeitä eroja tyttöjen ja poikien välillä. Pojilla kannabiksen käyttö oli hieman vähäisempää kuin tässä tutkimuksessa. Kannabiksen käyttö on Metson ym. (2012, 19) tutkimuksen mukaan lisääntynyt etenkin 15–24-vuotiaiden nuorten naisten keskuudessa. Vuonna 2010 kannabiksen käyttö tässä ikäryhmässä oli yhtä yleistä naisilla ja miehillä. Ainoastaan kysyttäessä käyttöä viimeisen kuukauden aikana oli nuorten miesten osuus merkittävästi suurempi kuin naisten.

Muiden laittomien huumeiden kokeilu on lisääntynyt hieman ESPAD-tutkimuksen (kts. Raitasalo ym. 2012, 81) mukaan sekä tytöillä että pojilla, eikä sukupuolten välillä ole eroja. Tytöillä muiden huumeiden käyttö on yleisempää kuin tässä tutkimuksessa. Metson ym. (2012) mukaan muiden huumeiden käyttöä on vaikea tutkia, mutta 15–24-vuotiaiden ikäryhmässä käyttöaste näyttäisi olevan 1–3 %. Tämä on vastaavan suuntainen kuin saamani tutkimustulos. Naisten ja miesten välillä ei muiden huumeiden käytössä ole juurikaan eroa ikäryhmässä 15–24-vuotiaat, tältä osin Metson ym. (2012) tulos vastaa ESPAD-tutkimuksen tulosta.

6 Sosiaalisen pääoman yhteys nuorten päihteiden käyttöön

Toisena tutkimuskysymyksenäni oli tarkastella, mitkä sosiaalisen pääoman tekijät ovat yhteydessä nuorten päihteiden käyttöön. Aineiston analysointimenetelmänä käytin logistista regressioanalyysia. Logistisessa regressioanalyysissa selitettävä muuttuja on kaksiluokkainen eli dikotominen. Selitettävän muuttujan eli päihteiden käytön rajaamisen pohtiminen vei aikaa. Aluksi ajatuksenani oli käsitellä päihteinä alkoholia ja huumeita yhdessä: nuori käyttää päihteitä tai ei käytä päihteitä. Alkoholin kokeilu voidaan kuitenkin katsoa nuoruuteen kuuluvana normaalina ilmiönä. Alkoholi sinällään on laillinen aine, eikä sen hankintaan liity rikollinen toiminta samalla tavalla kuin vaikkapa huumeisiin. Päädyinkin tarkastelemaan erillisillä malleilla alkoholin käyttöä ja muiden päihteiden käyttöä. Alkoholin käyttöä selittävässä mallissa luokittelin alkoholin käyttäjäksi ne nuoret, jotka käyttivät alkoholia vähintään kerran kuukaudessa. Tätä harvemmin käyttävät ja raittiit nuoret muodostivat vertailuryhmän. Muiden päihteiden käyttöä selittävässä mallissa jaoin nuoret niihin, jotka eivät koskaan olleet käyttäneet, ja niihin, jotka olivat vähintäänkin kokeilleet muita päihteitä kuin alkoholia. Perusteluna tällaiselle jaottelulle on se, että muiden päihteiden kokeilu on merkki tietyn rajan ylittämisestä. Kyseessä on useimmiten laittomat ns. katukaupasta hankittavat aineet ja niiden hankinta edellyttää kontaktia käyttöpiireihin.

Logistisen regressioanalyysin selittävinä muuttujina käytin sosiaalista pääomaa kuvaavia tekijöitä, jotka jaoin rakenteellisiin, asenteellisiin ja toiminnallisiin tekijöihin. Selittävät muuttujat ovat logistisessa regressioanalyysissa yleensä dikotomisia, mutta ne voivat olla myös moniluokkaisia tai jatkuvia. Koodasin kaksiluokkaiset sosiaalista pääomaa kuvaavat muuttujat ennakko-oletuksen perusteella niin, että päihteiden käytön riskiä kasvattavalle vaihtoehdolle annoin arvon 1. Summamuuttujia en luokitellut aluksi lainkaan, vaan jätin ne jatkuviksi muuttujiksi.

Rakenteellisia tekijöitä regressiomallissa edustavat vanhempien työttömyys, vanhempien koulutus, asumisaika nykyisellä paikkakunnalla, perhemuoto ja nuoren käytettävissä oleva raha viikossa. Näistä muuttujista dikotomisiksi muuttujiksi luokittelin vanhempien työttömyyden ja perhemuodon. Muut rakenteelliset tekijät olivat moniluok-

kaisia selittäjiä, jotka saatoin tulkita myös jatkuviksi arvojen loogisen järjestyksen vuoksi.

Sosiaalisen pääoman asenteellista tekijää regressiomallissa edustaa kouluilmapiiri. Muodostin kouluilmapiiriä kuvastavan summamuuttujan useiden kokeilujen jälkeen seuraavista muuttujista: opettajat kohtelevat oppilaita oikeudenmukaisesti, oppilaiden mielipiteet otetaan huomioon koulutyötä kehitettäessä sekä oppilas tietää, miten hän voi vaikuttaa koulun asioihin.

Toiminnallisiin tekijöihin kuuluvat sosiaalinen tuki, kontrolli ja osallisuus. Sosiaalista tukea kuvastavina muuttujina käytin mallissa vanhempien tukea, eli kuinka nuori kokee voivansa keskustella vanhempien kanssa ja saako hän apua koulunkäyntiin. Opettajien tukeen sisältyivät seuraavat muuttujat: saako nuori tukea opiskeluun liittyvissä ongelmatilanteissa, rohkaisevatko opettajat ilmaisemaan omat mielipiteet sekä ovatko opettajat nuoren mielestä kiinnostuneita siitä, mitä nuorelle kuuluu. Näistä muuttujista tein summamuuttujat vanhempien tuki ja opettajien tuki. Sosiaalista tukea kuvaavina muuttujina olivat myös tiedot siitä, seurusteleeko nuori vai ei ja montako läheistä ystävää hänellä on.

Sosiaalista kontrollia mallissa edustivat kysymykset, tuntevatko vanhemmat nuoren ystävät ja tietävätkö he, missä nuori viettää perjantai- ja lauantai-illat. Osallisuutta tarkastelin kysymyspatteristolla, jossa kysyttiin nuoren osallistumista koulun toimintoihin. Näistä kysymyksistä muodostin summamuuttujan, jonka luokittelin dikotomiseksi. Oletuksena oli, että nuoren osallistuminen koulun toimintaan vähentää päihteiden käytön riskiä. Päädyin osallisuussummamuuttujan luokitteluun sen jälkeen, kun huomasin, että logistisen regressioanalyysin mukaan niiden nuorten, jotka osallistuivat koulun toimintaan, riski käyttää päihteitä oli suurempi verrattuna niihin nuoriin, jotka eivät koulun toimintaan osallistuneet. Kun tein logistisen regressioanalyysin, jossa ainoana selittäjänä oli osallisuus, saatoin kuitenkin huomata, että riski ei ollut kovinkaan suuri (liitetaulukot 14 ja 15). Luokittelu ei muuttanut selittäjän tilastollista merkitsevyyttä, mutta muutti riskilukua realistisemmaksi. Lopulliseen malliin muutin osallisuuden koodauksen tulkinnan kannalta helpommaksi. Logistisen regressiomallin mukaan osallis-

tuminen koulun toimintaan lisää nuoren päihteiden käytön riskiä. Taulukossa 1 on logistisessa regressioanalyysissa käytettyjen muuttujien luokittelu ja koodaus.

Taulukko 1. Logistisessa regressiomallissa käytettyjen muuttujien luokittelu ja koodaus

Muuttujan nimi	Koodaus
Selitettävä muuttuja:	
Päihteiden käyttö	1 = käyttää, 0 = ei käytä
Selittävät muuttujat:	
Vanhempien työttömyys	1 = kyllä, 0 = ei
Äidin koulutus	matala – korkea (arvot 1–5)
Isän koulutus	matala – korkea (arvot 1–5)
Asuminen nykypaikkakunnalla	aina – alle vuosi (arvot 1–6)
Perhemuoto	1 = muu kuin ydinperhe, 0 = ydinperhe
Käytettävissä oleva raha/vk	alle 5e–50e tai yli (arvot 1–7)
Kouluilmapiiri	hyvä – huono (arvot 1–4)
Vanhempien tuki	hyvä – huono (arvot 1–4)
Opettajien tuki	hyvä – huono (arvot 1–4)
Seurustelu	1 = seurustelee, 0 = ei seurustele
Läheisten ystävien määrä	ei yhtään – useampia (arvot 1–4)
Vanhemmat tuntevat ystävät	1 = ei tunne, 0 = tuntee
Vanhemmat tietävät missä nuori pe ja la	ei – aina (arvot 1–3)
Osallisuus	1 = osallistuu, 0 = ei osallistu

Tein logistiset regressiomallit myös erikseen tytöille ja pojille. Tulosten analyysissa pääpaino on yleisissä tuloksissa. Sukupuolten välinen ero on lisätieto tarvittaessa.

6.1 Sosiaalisen pääoman yhteys nuorten alkoholin käyttöön

Sosiaalisen pääoman yhteyttä nuorten alkoholin käyttöön kartoitin riskien kautta, eli tarkastelin, mitkä sosiaalisen pääomaan liittyvät tekijät lisäävät nuoren päihteiden käytön riskiä. Analyysista voidaan erottaa Ellosen ja Korkiamäen (2006) jaottelun mukaisesti sosiaalisen pääoman rakenteelliset, asenteelliset ja toiminnalliset tekijät. Analyysin tulokset on kokonaisuudessaan esitetty taulukossa 2. Taulukkoa 2 luetaan niin, että riskilukua (OR) verrataan lukuun 1. Mikäli riskiluku on suurempi kuin 1, tarkoittaa se suurentunutta riskiä, ja mikäli riskiluku on pienempi kuin 1, tarkoittaa se pienentynyttä riskiä. 95 %:n luottamusväli kertoo OR:n tilastollisen ala- ja ylärajan. Luottamusvälin kapeus kertoo satunnaisvaihtelun vähäisyydestä. Jos p-arvo on alle 0,05, on tulos tulkittu tilastollisesti merkitseväksi.

Taulukko 2. Nuoren alkoholin käytön riskitekijät

Muuttuja	OR	95 % LV
Vanhempien työttömyys		
• kyllä - ei	#	
Äidin koulutus		
• matala – korkea	#	
Isän koulutus		
• ei koulutusta	1,923	1,427 – 2,592
• peruskoulu	1,261	1,119 – 1,421
• lukio tai ammatillinen oppilaitos	1,184	1,081 – 1,296
• ed. lisäksi ammatillisia opintoja	#	
• Yliopisto, amk tai muu korkea koulu	1	
Asuminen nykypaikkakunnalla		
• aina	1	
• yli 10 vuotta, mutta ei aina	#	
• 5–10 vuotta	#	
• 3–4 vuotta	1,216	1,042 – 1,448
• 1–2 vuotta	#	
• alle vuosi	1,581	1,253 – 1,994
Perhemuoto		
• muu kuin ydinperhe	1,320	1,235 – 1,410
• ydinperhe	1	
Käytettävissä oleva raha/vk		
• alle 5 euroa	1	
• 5–9 euroa	1,177	1,049 – 1,321
• 10–19 euroa	1,548	1,394 – 1,719
• 20–29 euroa	1,805	1,613 – 2,019
• 30–39 euroa	2,021	1,738 – 2,351
• 40–49 euroa	1,812	1,481 – 2,216
• 50 euroa tai enemmän	1,603	1,422 – 1,806
Kouluilmapiiri		
• hyvä – huono (arvot 1–4)	1,411	1,319 – 1,510
Vanhempien tuki		
• hyvä – huono (arvot 1–4)	1,112	1,062 – 1,164
Opettajien tuki		
• hyvä – huono (arvot 1–4)	1,151	1,077 – 1,229
Seurustelu		
• kyllä	1,956	1,814 – 2,108
• ei	1	
Läheisten ystävien määrä		
• ei yhtään	1	
• yksi	1,216	1,053 – 1,403
• kaksi	1,717	1,493 – 1,976
• useampia	2,134	1,867 – 2,438
Vanhemmat tuntevat ystävät		
• ei – kyllä	#	
Vanhemmat tietävät missä nuori pe ja la iltoina		
• kyllä	1	
• joskus	3,825	3,585 – 4,081
• ei	10,239	8,726 – 12,013
Osallisuus		
• kyllä	1,243	1,148 – 1,347
• ei	1	

= ei tilastollisesti merkitsevä

Vanhempien työttömyydellä ei ole tilastollisesti merkitsevää yhteyttä nuorten alkoholin käyttöön. Vanhempien koulutuksen osalta tulokset ovat äidin ja isän osalta lähes samanlaiset. Äidin koulutuksella ei ole tilastollisesti merkitsevää yhteyttä nuoren alkoholin käyttöön. Kuitenkin isän koulutuksessa pelkän peruskoulun käynnillä on jo jonkinlaista merkitystä, mutta suurin riskitekijä on isän kouluttamattomuus. Isän koulutuksen puute lisää nuoren alkoholin käytön riskiä jo lähes kaksinkertaiseksi verrattuna siihen, jos nuoren isällä on korkeakoulututkinto. Nämä tulokset eroavat jonkin verran ESPAD-tutkimuksen (Metso ym. 2009) ja Pirskasen (2007) tutkimuksen tuloksista, joissa vanhempien koulutustaustalla nähtiin olevan merkitystä nuoren päihteiden käyttöön. Tutkimuksissa ei tarkemmin määritelty koulutustasoa.

Sosiaalista pääomaa kuvaavina tekijöinä Ellosen ja Korkiamäen (2006) analysoimissa artikkeleissa pidettiin asumisaikaa tietyllä asuinalueella ja koulunvaihtokertojen määrää. Saamieni tutkimustulosten mukaan alle vuoden asumisajalla on merkitystä poikien alkoholin käytön riskiin. Alle vuoden asuminen samalla paikkakunnalla luo pojille 1,8-kertaisen riskin alkoholin käytölle verrattuna poikiin, jotka ovat aina asuneet samalla paikkakunnalla. Tytöillä asumisajalla ei ole tilastollisesti merkitsevää yhteyttä alkoholin käyttöön. (Liitetaulukot 10 ja 11.)

Perhemuodolla on nähty olevan merkitystä nuorten masentuneisuuteen ja rikekäyttäytymiseen (kts. Ellonen 2008; Kivivuori & Salmi 2005). Asumisen muussa kuin ydinperheessä on todettu olevan yhteydessä myös nuorten päihteiden käyttöön (kts. Pirskanen 2007; Metso ym. 2009). Saamani tutkimustulos on samansuuntainen aiempien tutkimusten kanssa. Asuminen muussa kuin ydinperheessä lisää nuorten alkoholin käytön riskiä jonkin verran verrattuna ydinperheessä asuviin nuoriin.

Nuorten käytettävissä olevalla rahalla on yhteys nuoren alkoholin käyttöön, mutta rahamäärän kasvulla ei kuitenkaan ole lineaarista vaikutusta. Alkoholin käytön riski kasvaa 40 euroon asti, minkä jälkeen se vähenee. Käytettävissä olevalla rahalla on jonkin verran enemmän yhteyttä poikien alkoholin käyttöön kuin tyttöjen. (Liitetaulukot 10 ja 11.) Nuorten päihteiden käyttöä koskevissa tutkimuksissa ei ole viime vuosina tutkittu käytettävissä olevan rahan yhteyttä päihteiden käyttöön. Toni Lintonen (2001, 46–48) on tutkinut 14-vuotiaiden juomatapoja vuodesta 1977 vuoteen 1999. Tutkimuksen

mukaan juomatavoissa oli kaksi vaihetta. Juominen väheni vuodesta 1977 vuoteen 1985, minkä jälkeen se yleistyi. Humalajuomisen lisääntyminen on Lintosen (2001) mukaan yhteydessä nuorten käyttövarojen lisääntymiseen ja biologisen kypsymisen aikaistumiseen.

Kartoitin sosiaalisen pääoman asenteellisia piirteitä kouluilmapiirillä. Lasten ja nuorten sosiaalisen pääoman on nähty muodostuvan yhteisön luomasta turvallisuudesta, yhteenkuuluvuuden tunteesta koulussa, vertaisryhmässä tai asuinalueella (Ellonen & Korkiamäki 2006, 234). Saamieni tutkimustulosten mukaan huonolla kouluilmapiirillä on yhteys nuorten alkoholin käyttöön. Kouluilmapiiri sisälsi kysymyksiä oikeudenmukaisesta kohtelusta ja mahdollisuudesta vaikuttaa koulutyön kehittämiseen. Epätasa-arvoisen kouluilmapiirin on todettu vaikuttavan myös nuorten masentuneisuuteen ja poikien rikekäyttäytymisen lisääntymiseen (Ellonen 2008, 84–87).

Nuorten saaman sosiaalisen tuen yhteydestä alkoholin käyttöön ei vanhempien ja opettajien tuella ole juurikaan merkitystä. Tässä tytöt ja pojat eroavat toisistaan. Tyttöjen alkoholin käytölle on merkityksellisempää opettajien tuen puute ja pojille puolestaan vanhempien tuen puute (liitetaulukot 10 ja 11). Nuorten vertaisilta saamalla sosiaalisella tuella on puolestaan yhteys nuoren alkoholin käyttöön. Niillä nuorilla, jotka seurustelevat, on kaksinkertainen riski alkoholin käytölle verrattuna nuoriin, jotka eivät seurustele. Tulos on yllättävä, sillä yleisesti ajatellaan seurustelun pitävän nuoren poissa kaljaporukoista. Tyttöjen ja poikien välillä ei ole juurikaan eroa seurustelun vaikutuksessa. Sen sijaan odotettavissa oleva tulos on se, että mitä useampi hyvä ystävä nuorelta löytyy, sitä suurempi riski on nuoren alkoholin käytölle. Tytöille hyvien ystävien määrän lisääntyminen merkitsee poikia voimakkaammin lisääntyvää alkoholin käytön riskiä (liitetaulukot 10 ja 11). Tämä tutkimus vahvistaa aiempia tutkimustuloksia siinä, että sosiaalinen pääoma, jota saadaan vertaistuen kautta, voi ilmentyä ei-toivottuna käyttäytymisenä (kts. Ellonen & Korkiamäki 2006, 238). Nuorten ikätoverisuhteita tutkiessa Ellonen ja Korkiamäki (2010, 29) totesivat, että eniten sosiaalista tukea saivat seurustelevat nuoret. Toinen paljon tukea saanut ryhmä olivat urheilevat pojat. Nuorten vertaistuen kautta saama sosiaalinen tuki ei vähennä alkoholin käyttöä, vaan päinvastoin kasvattaa käytön riskiä.

Sosiaalista kontrollia on tutkimuksissa mitattu vanhempien tietoisuudella lasten illanviettopaikoista ja sillä, kuinka hyvin he tuntevat lastensa kaverit. Myös sen, kuinka hyvin vanhemmat tuntevat lastensa kavereiden vanhemmat, on tutkimusten mukaan nähty lisäävän nuoren sosiaalista pääomaa. (Ellonen & Korkiamäki 2006, 235–236.) Itse mittasin sosiaalista kontrollia sillä, kuinka hyvin vanhemmat tuntevat lastensa ystävät ja tietävät viikonloppuiltojen viettopaikat. Sillä, tuntevatko vanhemmat nuorten ystäviä, ei ollut tilastollisesti merkitsevää yhteyttä nuorten alkoholin käytölle.

Merkitykselliseksi tekijäksi nuorten alkoholin käytölle nousee se, tietävätkö vanhemmat, missä nuori viettää perjantai- ja lauantai-illat. Alkoholin käytön riski niillä nuorilla, joiden vanhemmat vain joskus tietävät missä nuori iltansa viettää, on keskimäärin 3,8-kertainen verrattuna nuoriin, joiden vanhemmat tietävät aina missä nuori viettää aikaa. Alkoholin käytön riski nuorilla, joiden vanhemmat eivät pääsääntöisesti tiedä nuoren illanviettopaikkaa, on jo yli 10-kertainen verrattuna nuoriin, joiden vanhemmat tietävät aina missä nuori iltansa viettää. Tässä on myös tyttöjen ja poikien välillä merkittävä ero. Tytöillä alkoholin käytön riski on yli 18-kertainen ja pojilla kuusinkertainen, mikäli vanhemmat eivät tiedä heidän illanviettopaikkaa. (Liitetaulukot 10 ja 11.) Saamani tutkimustulokset vastaavat ESPAD-tukimuksen (kts. Metso ym. 2009) tuloksia, joiden mukaan nuorten päihteiden käytön ja vanhempien kontrollin välillä on havaittu selkeä yhteys.

Osallisuudella nuorten sosiaalisen pääoman piirteenä on tarkoitettu vanhempien osallistumista lähiyhteisön toimintaan, lasten osallisuutta vertaisverkostossa sekä kansalaisosallistumista (Ellonen & Korkiamäki 2006, 236). Päätin ottaa osallisuuden tarkasteluun mukaan, kun aineistoon lisättiin vuoden 2013 kysely. Saamieni tulosten mukaan osallistuminen koulun toimintaan lisää nuoren alkoholin käytön riskiä jonkin verran. Tämä tulos oli mielestäni yllättävä, joten tein logistisen regressiomallin, jossa osallisuus oli ainoana selittäjänä. Malli antoi tuloksen, jonka mukaan osallisuuden vaikutus alkoholin käytön riskiin on pienempi kuin muuttujien yhteisvaikutusta tarkasteltaessa mutta samansuuntainen, osallistuminen koulun toimintaan lisää nuoren alkoholin käytön riskiä. Nuorten osallistuminen koulun toimintaan ei toimi ennaltaehkäisevänä tekijänä nuorten alkoholin käyttöä ajatellen. (Liitetaulukko 14.)

6.2 Sosiaalisen pääoman yhteys nuorten muiden päihteiden käyttöön

Muiden päihteiden käyttöön yhteydessä olevat sosiaalisen pääoman tekijät ovat erilaisia kuin alkoholin käyttöön liittyvät tekijät. Tulokset muiden päihteiden käytön riskitekijöistä on koottu taulukkoon 3.

Toisin kuin alkoholin käytön kohdalla, vanhempien työttömyydellä on jonkin verran merkitystä nuorten muiden päihteiden käytölle. Tämä eroaa Kivivuoren ja Salmen (2005, 96) tuloksista, joiden mukaan vanhempien työttömyydellä ei ollut yhteyttä nuorten päihdetekoihin. Saamieni tutkimustulosten mukaan vanhempien koulutuksella ei juurikaan ole yhteyttä muiden päihteiden käyttöön, paitsi jos nuoren isällä ei ole lainkaan koulutusta. Mitä vähemmän aikaa nuori on asunut paikkakunnalla, sitä suurempi riski hänellä on käyttää muita päihteitä. Kun nuori on asunut paikkakunnalla 3–4 vuotta, on muiden päihteiden käytön riski 1,3-kertainen, asumisajan ollessa 1–2 vuotta on riski 1,7-kertainen ja alle vuoden asumisajalla on riski 2,5-kertainen verrattuna niihin nuoriin, jotka ovat aina asuneet samalla paikkakunnalla. Pojilla asumisajan lyheneminen vaikuttaa muiden päihteiden käytön riskiin enemmän kuin tytöillä. (Liitetaulukot 12 ja 13.) Kivivuoren ja Salmen (2005) tutkimuksessa ei samalla paikkakunnalla asumisajalla ja nuorten päihdeteoilla ollut yhteyttä. Samaisessa tutkimuksessa lyhin asumisaika oli viisi vuotta, minkä jälkeen omien tutkimustulosteni mukaan asumisajan yhteys päihteiden käyttöön alkaa vasta näkyä.

Perhemuodolla on voimakkaampi yhteys nuorten muiden päihteiden käyttöön kuin alkoholin käyttöön. Muussa kuin ydinperheessä asuvilla nuorilla on 1,5-kertainen riski käyttää muita päihteitä verrattuna ydinperheessä asuviin nuoriin. Tämä tulos vastaa Luopan ym. (2000) kouluterveysaineistosta tekemää tutkimusta nuorten huumeiden käytöstä. Nuoren käytettävissä oleva rahamäärä ei vaikuta yhtä voimakkaasti muiden päihteiden käytön riskiin kuin se vaikuttaa alkoholin käytön riskiin. Rahamäärän vaikutussuunta on kuitenkin alkoholin käytön ja muiden päihteiden käytön osalta samankaltaista, mitä suurempi rahamäärä nuorella on käytössään, sitä suurempi riski hänellä on muiden päihteiden käyttämiseen. Näin voidaan sanoa ainakin 40 euroa viikossa ja sitä vähemmän saavien osalta.

Taulukko 3. Nuorten muiden päihteiden käytön riskitekijät

Muuttuja	OR	95 % LV
Vanhempien työttömyys		
• kyllä	1,282	1,186 – 1,386
• ei	1	
Äidin koulutus		
• ei koulutusta	#	
• peruskoulu	1,168	1,009 – 1,353
• lukio tai ammatti oppilaitos	#	
• ed. lisäksi ammatillisia opintoja	#	
• yliopisto, amk tai muu korkea koulu	1	
Isän koulutus		
• ei koulutusta	2,093	1,548 – 2,830
• peruskoulu	#	
• lukio tai ammatillinen oppilaitos	#	
• ed. lisäksi ammatillisia opintoja	#	
• yliopisto, amk tai muu korkea koulu	1	
Asuminen nykypaikkakunnalla		
• aina	1	
• yli 10 vuotta, mutta ei aina	1,104	1,002 – 1,217
• 5–10 vuotta	1,180	1,063 – 1,309
• 3–4 vuotta	1,367	1,157 – 1,616
• 1–2 vuotta	1,700	1,389 – 2,082
• alle vuosi	2,514	1,991 – 3,174
Perhemuoto		
• muu kuin ydinperhe	1,512	1,403 – 1,629
• ydinperhe	1	
Käytettävissä oleva raha/vk		
• alle 5 euroa	1	
• 5–9 euroa	1,205	1,056 – 1,375
• 10–19 euroa	1,270	1,126 – 1,434
• 20–29 euroa	1,414	1,243 – 1,610
• 30–39 euroa	1,472	1,237 – 1,752
• 40–49 euroa	1,275	1,006 – 1,617
• 50 euroa tai enemmän	1,321	1,151 – 1,517
Kouluilmapiiri		
• hyvä – huono (arvot 1–4)	1,321	1,223 – 1,426
Vanhempien tuki		
• hyvä – huono (arvot 1–4)	1,332	1,265 – 1,402
Opettajien tuki		
• hyvä – huono (arvot 1–4)	1,242	1,152 – 1,339
Seurustelu		
• kyllä	1,943	1,790 – 2,108
• ei	1	
Läheisten ystävien määrä		
• ei yhtään	1	
• yksi	#	
• kaksi	1,195	1,024 – 1,394
• useampia	1,277	1,104 – 1,478
Vanhemmat tuntevat ystävät		
• ei	1,480	1,314 – 1,666
• kyllä	1	
Vanhemmat tietävät missä nuori pe ja la iltoina		
• kyllä	1	
• joskus	2,525	2,341 – 2,723
• ei	5,428	4,701 – 6,268
Osallisuus		
• kyllä	1,269	1,156 – 1,392
• ei	1	

= ei tilastollisesti merkitsevä

Kuten nuorten alkoholinkin käyttöön myös muiden päihteiden käyttöön on huonolla kouluilmapiirillä yhteys. Toisin kuin alkoholin kohdalla on tässä tyttöjen ja poikien välillä eroja. Tyttöjen riski muiden päihteiden käyttöön kasvaa enemmän kouluilmapiirin huononemisen myötä verrattuna poikiin. Tulos on päinvastainen kuin Ellosen (2008) tutkimuksessa, jossa todettiin epätasa-arvoisen kouluilmapiirin lisäävän poikien rikekäyttäytymistä ja nuorten masentuneisuutta.

Sosiaalinen tuki vaikuttaa eri tavalla muiden päihteiden käytön riskiin kuin alkoholin käytön riskiin. Vanhempien tuen puutteella on yhtä suuri vaikutus nuorten muiden päihteiden käytön riskiin kuin huonolla kouluilmapiirillä. Vanhempien tuen merkitys on suurempi kuin opettajilta saadun tuen merkitys. Tyttöjen ja poikien välillä ei ole tältä osin eroa. Alkoholin käyttöön yhteydessä olevista tekijöistä poiketen nuorten ystävien määrällä ei ole juurikaan merkitystä muiden päihteiden käyttöriskiin etenkään tytöillä. Seurustelu kasvattaa muiden päihteiden käytön riskiä lähes kaksinkertaiseksi. Seurustelun riskiä kasvattava vaikutus näkyy erityisesti tytöillä. Nuorten rikoskäyttäytymisen vähenemiseen oli Kivivuoren ja Salmen (2005, 83–86) tutkimuksen mukaan erityisesti vanhempien tuella merkitystä, myös opettajilta saatu tuki oli yhteydessä rikoskäyttäytymisen vähenemiseen.

Sosiaalisen kontrollin osalta se, että vanhemmat eivät tunne nuoren ystäviä, lisää muiden päihteiden käytön riskiä lähes 1,5-kertaiseksi verrattuna tilanteeseen, jossa vanhemmat tuntevat nuoren ystävät. Tämä tulos vastaa Luopan ym. (2000, 36) päihdetutkimuksen tuloksia. Mikäli vanhemmat tietävät vain joskus nuoren viikonlopun illanviettopaikan, on riski muiden päihteiden käytölle noin 2,5-kertainen verrattuna tilanteeseen, jossa vanhemmat tietävät aina missä nuori viettää aikaa. Riski lisääntyy 5,4-kertaiseksi, mikäli vanhemmat eivät pääsääntöisesti tiedä nuoren illanviettopaikkoja. Myös tämä tulos on samanlainen kuin aiemmissa päihdetutkimuksissa (kts. Luopa ym. 2000; Metso ym. 2009). Vanhempien tietoisuudella nuoren illanviettopaikasta ei kuitenkaan ole niin suurta vaikutusta nuoren muiden päihteiden käyttöriskiin kuin alkoholin käyttöriskiin. Kun vanhemmat eivät tiedä nuoren illanviettopaikkaa, on tytöillä poikia suurempi riski muiden päihteiden käyttöön. Tulos on samansuuntainen, joskin hei-

kompi, kuin alkoholin käyttöä koskevassa logistisessa regressiomallissa. (Liitetaulukot 12 ja 13.)

Osallisuus näyttäytyi tässä tutkimuksessa samalla tavalla sekä alkoholin että muiden päihteiden käytön osalta. Nuorilla, jotka eivät osallistu koulun toimintaan, on tulosten mukaan pienempi riski käyttää muita päihteitä kuin niillä nuorilla, jotka osallistuvat toimintaan. Osallisuuden ollessa ainoana selittäjänä mallissa on riski pienempi, kuin muuttujien yhteisvaikutusta tarkasteltaessa (liitetaulukko 15). Sillä, osallistuuko nuori koulun toimintaan, ei kuitenkaan ole selkeää yhteyttä päihteiden käyttöön.

7 Pohdinta

Nuorten päihteiden käyttö on aiheena kiinnostava ja aina ajankohtainen. Mediassa nuorten päihteiden käyttö nousee otsikoihin aika-ajoin, yleensä jonkin ikävän tapahtuman seurauksena. Nuorten päihteiden käyttöä on tutkittu Suomessa useilla eri määrällisillä mutta myös laadullisilla tutkimuksilla. Määrällisillä tutkimuksilla on selvitetty päihteiden käytön kehittymistä. Näistä tutkimuksista eurooppalainen koululaisille kohdennettu ESPAD-tutkimus keskittyy pelkästään päihteisiin. Nuorten terveystapatutkimus ja kouluterveyskysely sisältävät päihteiden lisäksi laajasti kysymyksiä esimerkiksi koulunkäynnistä, terveydestä, ravinnosta tai liikunnasta. Päihteistä on kysytty samalla tavalla nuorten terveystapatutkimuksessa ja kouluterveyskyselyssä, joten näitä tietoja on helppo verrata. ESPAD-tutkimus puolestaan antaa tarkempaa tietoa nuorten päihteiden käytöstä kuin nuorten terveystapatutkimus tai kouluterveyskysely. Päihteiden käytön kehityksen suunta tulee eri tutkimuksissa esiin yhteneväisesti.

Tämän tutkimuksen aineisto koostui kouluterveyskyselyistä vuosilta 2002–2013. Kouluterveyskysely on tehty parillisina ja parittomina vuosina eri alueille vuoteen 2011 asti. Vuodesta 2013 lähtien kysely on tehty kerralla koko Suomeen. Tämän tutkimuksen tarkasteluvuodet olivat parilliset vuodet. Lisäksi vuoden 2013 kyselystä erotettiin maantieteellisesti sama tutkimusalue eli Lappi sekä Etelä- ja Itä-Suomi. Tutkimuksen kohderyhmäksi valikoituivat 9. luokkalaiset, sillä koko ikäryhmää koskevaa tietoa 2000-luvun alusta lähtien ei tätä vanhemmista ikäryhmistä ole saatavilla. Tutkimusaineisto muodostui tutkimusvuodesta riippuen 26 000–30 000 9. luokkalaisen nuoren vastauksista.

Tämän tutkimuksen tarkoituksena on ollut tuottaa tietoa siitä, miten nuorten päihteiden käyttö on kehittynyt tutkimusvuosina ja mitkä sosiaalisen pääoman tekijät ovat yhteydessä nuorten päihteiden käyttöön. Tutkimuksen alussa tutustuin laajasti nuorten päihteiden käyttöä koskeviin tutkimuksiin. Kiinnitin huomiota siihen, että määrällisiä tutkimuksia ja raportteja löytyi useita ja helposti internetin kautta. Laadullisten tutkimusten löytäminen vaati useita hakukertoja kirjaston hakupalvelun kautta. Koin tärkeäksi paitsi määrällisiin myös laadullisiin tutkimuksiin tutustumisen ilmiön haltuun ottamiseksi. Laadullisia tutkimuksia lukiessani kiinnitin huomiota, että tutkijoita on

kiinnostanut tyttöjen päihdekäyttäytyminen. Valikoitumisen taustalla on nähdäkseni tytöille ja pojille asetetut perinteiset roolit. Poikien alkoholin käyttö on yleisesti hyväksyttävämpää kuin tyttöjen. Alaikäisten päihteiden käyttöä koskevaa laadullista tutkimusta on varsin vähän. Tutkijoiden mielenkiinnon kohteena ovat olleet nuoret aikuiset, erityisesti nuoret naiset ja äidit.

Pohdin pitkään käsitteellisen viitekehyksen valintaa. Halusin kuitenkin tutkia päihteiden käyttöön yhteydessä olevia tekijöitä mahdollisimman laajasti ja mielestäni sosiaalinen pääoma antoi tähän parhaat edellytykset. Aluksi tutustuin sosiaalista pääomaa koskevaan kirjallisuuteen pyrkien hahmottamaan sitä, mitä se käsitteenä tarkoittaa. Sosiaalisen pääoman mittaamiseen on luotu erilaisia mittareita, mutta niiden lähtökohtana ovat olleet aikuiset. Valmiiden mittareiden käyttö ei tuntunut myöskään sen vuoksi mielekkäältä, koska tarkoituksenani ei ollut tutkia sosiaalista pääomaa vaan sen yhteyttä nuorten päihteiden käyttöön.

Ensimmäinen tutkimuskysymykseni koski nuorten päihteiden käytön kehittymistä vuosina 2002–2013. Tässä tutkimuksessa päihteillä tarkoitetaan alkoholia, lääkkeitä, liuottimia sekä huumeita. Tutkin tyttöjen ja poikien päihteiden käytön kehittymistä tarkasteluvuosina ristiintaulukoinnin avulla. Tulokset olen esittänyt tekstinä, kuvioina sekä taulukkoina. Huumeiden osalta päätin yhdistää ekstaasin, subutexin ja muut kovat huumeet yhdeksi muuttujaksi, koska niiden käyttö 9. luokkalaisten keskuudessa on hyvin harvinaista.

Haasteena ensimmäisen tutkimuskysymyksen osalta oli esittämistavan valinta, sillä ristiintaulukot sinällään olivat kooltaan liian isoja gradutekstiin liitettäviksi. Valitsin kuvaamisen keinoksi pääsääntöisesti viivakuvion, sillä sen avulla voidaan havainnollistaa päihteiden käytön kehittyminen. Kuvioiden nimeäminen muodostui haasteelliseksi, koska kuvioissa yhdistyvät useat eri asiat.

Tutkimustulokset ovat samansuuntaisia aiempien tutkimusten kanssa. Raittiiden nuorten määrän lisääntyminen ja humalajuomisen väheneminen ovat hyviä tuloksia. Täytyy kuitenkin muistaa, että vuonna 2013 kouluterveyskyselyyn vastanneista 9. luokkalaisista 60 % oli vähintäänkin kokeillut alkoholia ja vähintään kerran kuukaudessa juovia oli

36 %. Kyselyssä ei ole tosi humalaa määritelty, joten tulos kertoo sen, miten nuoret itse ovat määritelleet tosi humalan. Tulosten mukaan vähintäänkin kerran kuukaudessa tosi humalaan juovia 9. luokkalaisia oli 16 %.

Positiivisena tuloksena voidaan pitää myös tyttöjen sekakäytön selkeää vähenemistä tutkimusvuosien aikana. Tulee kuitenkin huomioida, että verrattuna muihin ESPAD-tutkimuksessa (kts. Hibell ym. 2012) mukana oleviin maihin ainoastaan Tsekissä on sekakäyttö yleisempää kuin Suomessa. Myös se, että imppaaminen jää yleensä yhden kerran kokeiluksi, on positiivinen tulos. Se, että tytöistä yhtä suuri osa imppaa kuin pojista, oli odottamaton tulos. Imppaaminen mielletään poikien jutuksi enemmin kuin tyttöjen. Sosiaalista altistumista huumeille koskevien tulosten kohdalla tulee huomioida se, että kysymykseen, onko nuorella tuttavien joukossa henkilöitä, jotka ovat käyttäneet viimeisen vuoden aikana huumaavia aineita, on huumaaviksi aineiksi sisällytetty kaikki kyselyssä mukana olevat aineet. Huumeiden käyttäjien lisäksi kysyttiin myös lääkkeiden käyttäjien tai imppaajien tuntemista. Tulos ei siis kerro pelkästään huumeiden käyttäjien tuntemisesta, vaan myös imppaajien tai lääkkeiden käyttäjien tuntemisesta.

Huumeiden käytön osalta tutkimuksesta käy ilmi, että kannabis on käytetyin laiton huume. Tutkimusaineistossa vuonna 2013 mukana olleista nuorista vähintäänkin 12 % oli kokeillut kannabista. Mielestäni luku on suuri, kun yli puolella vastaajista käyttö ei ole jäänyt yhteen kertaan. Asenteiden muuttuminen kannabiksen käytön sallivaksi ja kotikasvatuksen myötä tarjonnan lisääntyminen ovat varmaan suurimpina tekijöinä kannabiksen käytön kasvuun 9. luokkalaisten keskuudessa. Muiden huumeiden osalta kokeilu tai käyttö oli harvinaista. Pojat käyttivät huumeita useammin kuin tytöt. Tämä tulos on erilainen muiden aineiden, kuten alkoholin, lääkkeiden tai liuottimien käyttöön verrattuna. Pojilla muiden kuin huumeiden käyttö oli yleisempää ainoastaan kun käyttökertoja oli useita tai juominen oli viikoittaista.

Toisena tutkimuskysymyksenä tarkastelin, mitkä sosiaalisen pääoman tekijät ovat yhteydessä nuorten päihteiden käyttöön. Nuorten sosiaalista pääomaa koskevia tutkimuksia on varsin vähän. Päädyin käyttämään tutkimuskysymyksen punaisena lankana Ellosen ja Korkiamäen (2006) sosiaalisen pääoman ilmenemisestä tekemää luokittelua:

rakenteellinen, asenteellinen ja toiminnallinen. Vaikka kouluterveyskyselystä ei kaikkiin osiin helposti löytynytkään sopivia kysymyksiä tai niiden tarkastelu jäi yksipuoliseksi, helpotti tällaisen luokittelun löytyminen minua tutkimuksen teossa.

Jos ensimmäisen tutkimuskysymyksen analyysi tuntuikin helpolta ja valmistui nopeasti, sain toisen tutkimuskysymyksen kohdalla tehdä töitä tuplaten. Sosiaalista pääomaa kuvaavat kysymykset löytyivät aineistosta suhteellisen helposti, mutta summamuuttujien rakentaminen vaatikin jo uuden menetelmän opettelemista. Summamuuttujien muodostamisessa apuna käytetty faktorianalyysi oli minulle vieras menetelmä, vaikka toki siitä oli kerrottu oppiaineeseen kuuluvien pakollisten kurssien aikana. Pitkään mietin myös logistisen regressioanalyysin käyttöä. Ymmärsin kyllä sen hyvät puolet tutkimuskysymyksen kannalta, mutta tulosten analysoinnin haasteet mietityttivät. Ohjaajien innostamana, yllytyshulluko lienen, päädyin kuitenkin ottamaan haasteen vastaan. Toinen tutkimuskysymys vaati, paitsi uusien analyysimenetelmien opettelemista, myös paljon luokittelujen ja kysymysten pohtimista.

Päädyin tarkastelemaan sosiaalisen pääoman yhteyttä erikseen suhteessa alkoholin käyttöön ja muihin päihteisiin. Alkoholin käyttäjät jaoin niin, että vertailuryhmään tulivat ne, jotka eivät käytä tai käyttävät harvoin alkoholia. Varsinainen kiinnostuksen kohteena olivat siis ne 9. luokkalaiset nuoret, jotka käyttivät alkoholia vähintään kerran kuukaudessa. Muiden päihteiden osalta mietin pitkään, jätänkö esimerkiksi imppaamisen pois, koska impattavien aineiden käyttö tai hankinta ei ole lainvastaista toimintaa. Kuitenkin päädyin siihen, että myös imppaamisen kokeilu kertoo jonkinlaisen rajan ylittämisestä. Muiden päihteiden osalta tutkimusryhmään otettiin kaikki ne, jotka olivat vähintäänkin kokeilleet muita päihteitä.

Nuorten alkoholin käytön kannalta merkittävin tekijä oli tutkimukseni mukaan se, tietävätkö vanhemmat, missä nuori viettää viikonloppuiltoja. Mielestäni yllättävää oli se, ettei seurustelulla ole alkoholin käyttöä estävää tai suojaavaa vaikutusta, vaan seurustelu lisäsi alkoholin käytön riskiä. Nuorten ystävien lukumäärän yhteys alkoholin käyttöön oli odotettavaa, sillä alkoholin käyttö kuuluu yleensä yhdessä tehtäviin asioihin, niin nuorilla kuin aikuisillakin. Vertaistuen kautta saatu pääoma ei vähennä päihteiden käyttöä, vaan päinvastoin kasvattaa käytön riskiä. Rakenteellisista tekijöistä suurim-

miksi riskitekijöiksi muodostuivat nuoren käytettävissä oleva raha ja isän koulutuksen puute. Myös alle vuoden kestänyt asuminen paikkakunnalla oli pojille melko suuri riski alkoholin käytölle. Voidaan pohtia, kuvaako nuoren käytettävissä oleva rahamäärä vanhempien sosioekonomista asemaa, eli toimiiko sosiaalinen pääoma tässä ei-toivottua käyttäytymistä lisäävänä tekijänä. Toisaalta vanhempien mahdollisella työttömyydellä ei ollut yhteyttä nuoren alkoholin käyttöön. Asuminen ydinperheessä on sosiaalinen pääoma, joka suojaa jonkin verran nuorta alkoholin käytöltä. Mietin, mitä tässä voisi olla taustalla. Onko esimerkiksi yksinhuoltajaperheissä enemmän vuoro- tai iltatyötä tekeviä vanhempia ja näin nuoren kontrolli olisi vaikeampaa? Tässä tutkimuksessa ei verrattu eri perhemuotojen vaikutuksia, eli olisiko uus- tai yksinhuoltajaperheessä asuvien nuorten päihteiden käytössä eroja. Mietin myös, onko nuorten päihteiden käytölle merkitystä sillä asuuko nuori isän vai äidin kanssa.

Muiden päihteiden käyttöön liittyviä riskitekijöitä oli enemmän kuin alkoholin käyttöön liittyviä tekijöitä. Merkittävin tekijä sekä alkoholin käyttöön että muiden päihteiden käyttöön oli se, tietävätkö vanhemmat, missä nuori viettää perjantai- ja lauantai-illat. Vanhempien tieto nuorten illanviettopaikasta ei vaikuttanut kuitenkaan yhtä voimakkaasti muiden päihteiden käyttöriskiin kuin alkoholin käyttöriskiin. Vanhempiin ja perheeseen liittyvä sosiaalinen pääoma on merkittävässä yhteydessä siihen, käyttääkö nuori muita päihteitä kuin alkoholia. Nuoret, jotka saavat tukea vanhemmiltaan, asuvat ydinperheessä ja joiden vanhemmat tuntevat heidän ystävänsä ja tietävät, missä nämä viettävät vapaa-aikaansa, käyttävät muita päihteitä harvemmin kuin ne nuoret, joilla tällaista sosiaalista pääomaa ei ole.

Kouluterveysaineisto on monipuolinen ja haasteeksi muodostuikin tutkimuksen rajaaminen. Pitäydyin melko tarkasti alkuperäisten tutkimuskysymyksissä. Jälkiviisaana voin todeta, että jos olisin aloittamassa tämän työn tekemistä nyt yhden kokemuksen viisaampana, käyttäisin enemmän aikaa aineiston antamien mahdollisuuksien miettimiseen. Toisaalta sosiaalisen pääoman tarkastelussa oli analyysin kannalta melko paljon tekijöitä.

Mietin pitkään mielenterveysteeman mukaan ottamista, sillä olisi ollut todella mielenkiintoista tutkia, onko nuorten masentuneisuudella yhteyttä päihteiden käyttöön. To-

tesin kuitenkin melko varhaisessa vaiheessa, että tutkimukseni olisi levinnyt turhan laajaksi. Päihdetutkimuksissa (esim. Väyrynen 2007; Pirskanen 2007) tuli esille masentuneisuus, paha olo ja ahdistuneisuus päihteiden käytön taustalta. Masentuneisuuden taustalta puolestaan Ellosen (2008) mukaan löytyy epätasa-arvoinen kouluilmapiiri. Huonolla kouluilmapiirillä oli puolestaan yhteys tyttöjen muiden päihteiden käyttöön tämän tutkimuksen mukaan. Monien erilaisten yhteyksien tutkiminen olisi kiinnostavaa.

Alkoholin käytön vähenemisen taustalta mahdollisesti löytyvien tekijöiden tutkiminen olisi myös kiinnostava ja hyödyllinen aihe. Kouluterveysaineiston avulla voisi tutkia, onko internetin käytöllä ja pelien pelaamisella yhteyttä alkoholin käyttöön. Lähteenmaa (2007) mukaan näillä tai nuorisokulttuurin muuttumisella alkoholikielteisemmäksi on merkitystä alkoholin käytön vähenemiselle. Sosiaalisen kontrollin saama suuri merkitys nuorten alkoholin käyttöön herätti mielenkiinnon siitä, onko vanhempien kontrollissa tapahtunut muutosta. Kontrolliteemaan voisi liittää myös sen, onko alkoholin hankinnassa tapahtunut muutosta.

LÄHTEET

Ahola, Anja 2007: Lomaketutkimusprosessi. Teoksessa Viinamäki, Leena & Saari, Erkki (toim.): Polkuja soveltavaan yhteiskunnalliseen tutkimukseen. Kustannusosakeyhtiö Tammi. Helsinki, 47–72.

Alanen, Aku & Iisakka, Laura & Nieminen, Tarja & Simpura, Jussi 2005: Sosiaalisen pääoman mittaaminen tilastoissa. Teoksessa Jokivuori Petti (toim.): Sosiaalisen pääoman kentät. Minerva Kustannus Oy. Jyväskylä, 69–88.

Alkula, Tapani & Pöntinen, Seppo & Ylöstalo, Pekka 1994: Sosiaalitutkmuksen kvantitatiiviset menetelmät. WSOY. Helsinki.

Hirsjärvi, Sirkka & Remes, Pirkko & Sajavaara, Paula 2009: Tutki ja kirjoita. 15. uudistettu painos. Kustannusosakeyhtiö Tammi. Helsinki.

Bourdieu, Pierre 2001: The Forms of Capital. Teoksessa Halsey, A.H & Lauder, Hugh & Brown, Philli & Wells, Amy Stuart (toim.): Education, Culture, Economy and Society. 4th Edition. 1st Edition 1997. Oxford University Press. New York, 46–58.

Coleman, James S. 2001: Social Capital in the Creation of Human Capital. Teoksessa Halsey, A.H & Lauder, Hugh & Brown, Philli & Wells, Amy Stuart (toim.): Education, Culture, Economy and Society. 4th Edition. 1st Edition 1997.Oxford University Press. New York, 80–95.

Ellonen, Noora 2008: Kasvuyhteisö nuoren turvana. Sosiaalisen pääoman yhteys nuorten masentuneisuuteen ja rikekäyttäytymiseen. Tampere University Press. Tampere.

Ellonen, Noora & Korkiamäki, Laura 2006: Sosiaalinen pääoma lasten ja nuorten hyvinvoinnin resurssina. Sosiaalisen pääoma -käsitteen käyttö kansainvälisessä lapsuus- ja nuorisotutkimuksessa. Teoksessa Forsberg, Hannele & Koskinen-Ritala, Aino & Törrönen, Maritta : Lapset ja sosiaalityö. Kohtaamisia, menetelmiä ja tiedon uudelleen arviointia. PS-kustannus. Jyväskylä, 221–247.

Heikkilä, Matti 2002: Eettisiä ongelmia yhteiskuntatieteellisessä tutkimuksessa. Teoksessa Karjalainen, Sakari & Launis, Veikko & Pelkonen, Risto & Pietarinen, Juhani (toim.): Tutkijan eettiset valinnat. Gaudeamus. Helsinki, 165–176.

Hibell, Björn & Guttormsson, Ulf & Ahlström, Salme & Balakireva, Olga & Thoroddur, Bjarnason & Kokkevi, Anna & Kraus, Ludwig 2012: The 2011 ESPAD Report. Substance Use Among Students in 36 European Countries. Swedish Council for Information on Alcohol and Other Drugs (CAN) http://www.espad.org/Uploads/ESPAD_reports/2011/The_2011_ESPAD_Report_FULL_2012_10_29.pdf. Viitattu 22.2.2015.

Iisakka, Laura & Alanen, Aku 2006: Sosiaalinen pääoma Suomessa: kotimaista ja kansainvälistä taustaa. Teoksessa Iisakka, Laura (toim.): Sosiaalinen pääoma Suomessa: tilastokatsaus. Elinolot 2006. Tilastokeskus. Helsinki, 7–14.

Jaatinen, Jaana 2000: Viattomuuden tarinoita. Nuoret päihdekulttuurinsa kuvaajina. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus. Raportteja 251. Helsinki.

Jokivuori, Pertti 2005: Missä ja miten syntyy sosiaalinen pääoma? Teoksessa Jokivuori Petti (toim.): Sosiaalisen pääoman kentät. Minerva Kustannus Oy. Jyväskylä, 7–20.

Jokivuori, Pertti & Hietala, Risto 2007: Määrällisiä tarinoita. Monimuuttujamenetelmien käyttö ja tulkinta. WSOY Oppimateriaalit Oy. Helsinki.

Kallio, Kirsi Pauliina 2010: Lasten ja nuorten epäsuoran kohtaamisen etiikka. Teoksessa Lagström, Hanna & Pösö, Tarja & Rutanen, Niina & Vehkalahti, Kaisa (toim.): Lasten ja nuorten tutkimuksen etiikka. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura. Helsinki, 163–187.

Kiili, Johanna 2006: Lasten osallistumisen voimavarat. Tutkimus Ipanoiden osallistumisesta. Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research 283. Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä.

Kinnunen, Jaana M. & Lindfors, Pirjo & Pere, Lasse & Ollila, Hanna & Samposalo, Hanna & Rimpelä, Arja 2013: Nuorten tupakkatuotteiden ja päihteiden käyttö 1977–2013. Nuorten terveystapatutkimus 2013. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 16. Sosiaali- ja terveysministeriö. Helsinki.

Kivivuori, Janne & Salmi, Venla 2005: Nuorten rikoskäyttäytyminen 1995–2004. Teemana sosiaalinen pääoma. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 214. Helsinki.

Korander, Timo & Törrönen, Jukka 2004: Luottamus nuoriin nollassa? Tampereen nollatoleranssi kenttätyöntekijöiden ja kohteen kokemana. Teoksessa Törrönen Jukka (toim.): Valvontaa ja vastuuta. Päihteet ja julkisen tilan säätely. Gaudeamus. Helsinki, 146–168.

Korkiamäki, Riikka 2013: Kaveria ei jätetä! Sosiaalinen pääoma nuorten vertaissuhteissa. Tampere University Press. Tampere.

Korkiamäki, Riikka & Ellonen Noora 2010: Ikätoverisuhteet sosiaalisina resursseina yläkouluiäissä. Nuorisotutkimus 28(3), 18–35.

Kuula, Arja 2006: Tutkimusetiikka. Aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys. Vastapaino. Tampere.

Kuula, Arja 2010: Alaikäisiltä kerätyn aineiston arkistoinnin ja jatkokäytön etiikka. Teoksessa Lagström, Hanna & Pösö, Tarja & Rutanen, Niina & Vehkalahti, Kaisa (toim.): Lasten ja nuorten tutkimuksen etiikka. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura. Helsinki, 213–235.

Kuusela, Vesa 2000: Tilastografiikan perusteet. Edita. Helsinki.

Leisto, Leila & Tuomikoski-Koukkula, Suvi 2011: "Viekää, viekää se pois". Päihtyneenä pidätettyjen tyttöjen kokemukset poliisin ja sosiaalityöntekijän puuttumistoimista. Teoksessa Satka, Mirja & Alanen, Leena & Harrikari, Timo & Pekkarinen, Elina (toim.): Lapset, nuoret ja muuttuva hallinta. Vastapaino. Tampere, 131–165.

Leskinen, Esko & Kuusinen, Jorma 1991: Faktorianalyysin käytöstä kasvatustieteellisessä tutkimuksessa. Kasvatus 22 (4), 289–297.

Lindholm, Jari 2009: Tunturipurojen raikkautta Rovaniemellä. Teoksessa Orjasniemi, Tarja & Tiuraniemi Olli (toim.): Rajua, rujoa ja raitista. Alkoholin käyttöä Lapissa. Lapin yliopistokustannus. Rovaniemi, 257–268.

Lintonen, Tomi 2001: Dringking Patterns among Finnish Fourteen Years-olds from 1977 to 199. Acta Universitatis Tamperenis 124. http://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/67138/951-44-5163-5.pdf?sequence=1 Viitattu 24.3.2015.

Luopa, Pauliina & Rimpelä, Matti & Jokela, Jukka 2000: Huumeet ja koululaiset. Tuloksia Kouluterveyskyselystä 1996–2000. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus. Helsinki.

Lähteenmaa, Jaana 2007: Jos alkoholinkäyttö olisikin "out". Teoksessa Tigerstedt, Christoffer (toim.): Nuoret ja alkoholi. Alkoholi- ja huumetutkijain seura & Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura. Julkaisuja 75. Helsinki, 89–102.

Metso, Leena & Ahlström, Salme & Huhtanen, Petri & Leppänen, Minna & Pietilä, Eija 2009: Nuorten päihteiden käyttö Suomessa 1995-2007. ESPAD – tutkimuksen tulokset. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.

Metso, Leena & Winter, Torsten & Hakkarainen, Pekka 2012: Suomalaisten huumeiden käyttö ja huumeasenteet. Huumeaiheiset väestökyselyt Suomessa 1992–2010. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Raportti 17. Tampere.

Metsämuuronen, Jari 2009: Tutkimuksen tekemisen perusteet ihmistieteissä. 4. laitos. International Methelp Oy. Helsinki.

Mäkelä, Klaus 2010: Alaikäisiä koskevan yhteiskunta- ja käyttäytymistieteellisen tutkimuksen eettinen ennakkosäätely. Teoksessa Lagström, Hanna & Pösö, Tarja & Rutanen, Niina & Vehkalahti, Kaisa (toim.): Lasten ja nuorten tutkimuksen etiikka. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura. Helsinki, 67–88.

Mäkinen, Olli 2006: Tutkimusetiikan ABC. Tammi. Helsinki.

Mäkynen, Asko 2014: Vuorovaikutuskaavion käytön vaikutus voimakäsitteen oppimiseen lukion mekaniikan opetusjaksoilla. Jyväskylä studies in education, psychology and social research 496. Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä. https://jyx.jyu.fi/dspace/bitstream/handle/123456789/43222/978-951-39-5648-6_vaitos25042014.pdf?sequence=1. Viitattu 23.3.2015.

Nieminen, Liisa 2010: Lasten ja nuorten tutkimus: oikeudellinen tarkastelu. Teoksessa Lagström, Hanna & Pösö, Tarja & Rutanen, Niina & Vehkalahti, Kaisa (toim.): Lasten ja nuorten tutkimuksen etiikka. Nuorisotutkimusverkosto/Nuorisotutkimusseura. Helsinki, 25–42.

Niemelä, Pauli 2004: Sosiaalinen pääoma Suomen kunnissa. Kunnallisalan kehittämissäätiön tutkimusjulkaisut,nro 42. Vammala.

Nummenmaa, Lauri 2009: Käyttäytymistieteiden tilastolliset menetelmät. Kustannusosakeyhtiö Tammi. Helsinki.

Orjasniemi, Tarja 2005: Ottaako vai ei…Raittiuden ja alkoholin käytön sukupolvittaiset muutokset moraalivallin murtumisen ilmentyminä pohjoisella maaseudulla 1980–2000-luvulla. Acta Universitatis Lapponiensis 89. Lapin yliopisto. Rovaniemi.

Ovaska, Esko 2003: Ongelma, idylli vai elämisyhteisö? Pienten kuntien sosiaali- ja terveyspalveluiden ja sosiaalisen pääoman tarkastelua. Turun ammattikorkeakoulun tutkimuksia 7. Turku.

Pirskanen, Marjatta 2007: Nuorten päihteettömyyden edistäminen. Varhaisen puuttumisen malli koulu- ja opiskeluterveydenhuoltoon. Kuopion yliopiston julkaisuja E. Yhteiskuntatieteet 140. Kuopio.

Pohjola, Anneli 2007: Eettisyyden haaste tutkimuksessa. Teoksessa Viinamäki, Leena & Saari, Erkki (toim.): Polkuja soveltavaan yhteiskunnalliseen tutkimukseen. Kustannusosakeyhtiö Tammi. Helsinki, 11–31.

Putnam, Robert D. 1993: Making Democracy Work. Civic Traditions in Modern Italy. Princeton University Press. Princeton.

Putnam, Robert D. 2000: Bowling Alone: The Collapse and Revival of American Community. Simon & Schuster. New York.

Päihdelinkki 2015. http://www.paihdelinkki.fi/fi/tietopankki/tietoiskut/huumeet-laakkeet-ja-muut-paihdeaineet/tutkimuskemikaalit. Viitattu 10.4.2015.

Raitasalo, Kirsimarja & Huhtanen, Petri & Miekkala Mari & Ahlström, Salme 2012: Nuorten päihteiden käyttö Suomessa 1995–2011. ESPAD-tutkimuksen tulokset. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.

Rita, Hannu 2004: Vetosuhde (odds ratio) ei ole todennäköisyyksien suhde. Metsätieteen aikakauskirja 11 (2), 207–211.

Ruuskanen, Petri 2002: Sosiaalinen pääoma hyvinvointipoliittisessa keskustelussa. Teoksessa Ruuskanen, Petri (toim.): Sosiaalinen pääoma ja hyvinvointi. Näkökulmia sosiaali- ja terveysaloille. PS-kustannus. Jyväskylä, 5–27.

Salasuo, Mikko 2004: Huumeet ajankuvana. Huumeiden viihdekäytön kulttuurinen ilmeneminen Suomessa. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus. Tutkimuksia 149. Helsinki.

Salasuo, Mikko & Rantala, Kati 2004: Huumeiden viihdekäyttö ajankuvana. Teoksessa Salasuo, Mikko: Huumeet ajankuvana. Huumeiden viihdekäytön kulttuurinen ilmeneminen Suomessa. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus. Tutkimuksia 149. Helsinki, 147–169.

Seppälä, Timo 2012: Muuntohuumeet. Teoksessa Seppä, Kaija & Aalto, Mauri & Alho, Hannu & Kiianmaa, Kalervo (toim.): Huume- ja lääkeriippuvuudet. Duodecim. Helsinki, 36–43.

Seppälä, Timo & Lillsunde, Pirjo & Korte, Taimi 1996: Huumeongelman laajuutta tutkitaan ryhmittäin. Kansanterveys 3 (2), 11.

Simpura, Jussi 2002: Sosiaalista pääomaa mittaamassa. Teoksessa Ruuskanen, Petri (toim.): Sosiaalinen pääoma ja hyvinvointi. Näkökulmia sosiaali- ja terveysaloille. PS-kustannus. Jyväskylä, 200–222.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2015. http://www.thl.fi/fi/tutkimus-ja-asiantuntijatyo/vaestotutkimukset/kouluterveyskysely. Viitattu 9.2.2015.

Tolonen, Tarja 2004: Vanhemmuuden puutteen heijastuminen nuorten sosiaaliseen pääomaan. Nuorisotutkimus (Journal of Youth Research) 4/2004, vol. 22., 17-34. http://blogs.helsinki.fi/tatolone/files/2008/03/nuorten-sosiaalinen-paaoma-perheen-hajotessa2008.pdf Viitattu 28.11.2014.

Utoslahti, Kirsi 2014: Muuntohuumeet huolestuttavat ammattilaisia ja käyttäjiä. Tiimi 50 (3), 12–15.

Valli, Raine 2001: Johdatus tilastolliseen tutkimukseen. PS-kustannus. Jyväskylä.

Varjonen, Vili & Tanhua, Hannele & Forsell, Martta & Perälä, Riikka 2012: Huumetilanne Suomessa 2012. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Raportti 75.Tampere. http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/103121/THL_RAPO75_2012_7.6.13.pdf?sequence=1. Viitattu 19.10.2014.

Virokannas, Elina 2004: Normaalin rajan molemmilla puolilla. Tutkimus huumehoitoyksikön nuorten identiteetin rakentumisesta. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus. Tutkimuksia 144. Helsinki.

Virokannas, Elina 2013: Vailla suojelua – huumehoidossa olleiden äitien kertomuksia lapsuudenkokemuksistaan. Teoksessa Virokannas Elina & Väyrynen Sanna (toim.): Varjoja naiseudessa. Unipress. Kuopio, 52–82.

Väyrynen, Sanna 2007: Usvametsän neidot. Tutkimus nuorten naisten elämästä huumekuvioissa. Acta Universitatis Lapponiensis 118. Lapin yliopisto. Rovaniemi.

LIITETAULUKOT

Liitetaulukko 1. Tyttöjen ja poikien alkoholin käyttö 2002–2013

		Sukupuoli					
		Poika		Tyttö		Yhteensä	
Vaiheistettu vuosi		lkm	%	lkm	%	lkm	%
2002	Kerran viikossa tai useammin	2237	16,7	1433	11,2	3670	14,0
	Noin 1-2 kertaa kuukaudessa	5219	38,9	5265	41,2	10484	40,0
	Harvemmin	2964	22,1	3407	26,7	6371	24,3
	En koskaan	2999	22,3	2676	20,9	5675	21,7
	Yhteensä	13419	100,0	12781	100,0	26200	100,0
2004	Kerran viikossa tai useammin	2058	15,0	1632	12,1	3690	13,5
	Noin 1-2 kertaa kuukaudessa	4912	35,7	5253	38,9	10165	37,3
	Harvemmin	2803	20,4	3112	23,0	5915	21,7
	En koskaan	3982	28,9	3516	26,0	7498	27,5
	Yhteensä	13755	100,0	13513	100,0	27268	100,0
2006	Kerran viikossa tai useammin	1772	12,3	1308	9,2	3080	10,8
	Noin 1-2 kertaa kuukaudessa	4703	32,6	4835	34,1	9538	33,3
	Harvemmin	3275	22,7	3712	26,2	6987	24,4
	En koskaan	4690	32,5	4307	30,4	8997	31,5
	Yhteensä	14440	100,0	14162	100,0	28602	100,0
2008	Kerran viikossa tai useammin	1837	12,2	1446	9,7	3283	11,0
	Noin 1-2 kertaa kuukaudessa	5046	33,6	5401	36,3	10447	34,9
	Harvemmin	3208	21,3	3355	22,6	6563	21,9
	En koskaan	4949	32,9	4663	31,4	9612	32,1
	Yhteensä	15040	100,0	14865	100,0	29905	100,0
2010	Kerran viikossa tai useammin	1397	10,2	1106	8,0	2503	9,1
	Noin 1-2 kertaa kuukaudessa	4495	32,8	4929	35,6	9424	34,2
	Harvemmin	3179	23,2	3308	23,9	6487	23,6
	En koskaan	4614	33,7	4495	32,5	9109	33,1
	Yhteensä	13685	100,0	13838	100,0	27523	100,0
2013	Kerran viikossa tai useammin	1093	8,2	671	5,1	1764	6,6
	Noin 1-2 kertaa kuukaudessa	3704	27,8	4000	30,2	7704	29,0
	Harvemmin	3209	24,1	3265	24,6	6474	24,3
	En koskaan	5333	40,0	5328	40,2	10661	40,1
	Yhteensä	13339	100,0	13264	100,0	26603	100

Liitetaulukko 2. Tyttöjen ja poikien humalajuominen 2002–2013

		Sukupuoli					
		Poika		Tyttö		Yhteensä	
Vaiheistettu vuosi		lkm	%	lkm	%	lkm	%
2002	Kerran viikossa tai useammin	770	5,7	411	3,2	1181	4,5
	Noin 1-2 kertaa kuukaudessa	2704	20,2	2202	17,2	4906	18,8
	Harvemmin	5061	37,8	5408	42,3	10469	40,0
	En koskaan	4859	36,3	4749	37,2	9608	36,7
	Yhteensä	13394	100,0	12770	100,0	26164	100,0
2004	Kerran viikossa tai useammin	951	6,9	628	4,6	1579	5,8
	Noin 1-2 kertaa kuukaudessa	2897	20,9	2746	20,3	5643	20,6
	Harvemmin	4129	29,9	4605	34,0	8734	31,9
	En koskaan	5855	42,3	5564	41,1	11419	41,7
	Yhteensä	13832	100,0	13543	100,0	27375	100,0
2006	Kerran viikossa tai useammin	788	5,5	519	3,7	1307	4,6
	Noin 1-2 kertaa kuukaudessa	2510	17,4	2327	16,4	4837	16,9
	Harvemmin	4498	31,2	4698	33,2	9196	32,2
	En koskaan	6626	45,9	6622	46,7	13248	46,3
	Yhteensä	14422	100,0	14166	100,0	28588	100,0
2008	Kerran viikossa tai useammin	754	5,0	509	3,4	1263	4,2
	Noin 1-2 kertaa kuukaudessa	2502	16,7	2570	17,3	5072	17,0
	Harvemmin	4697	31,3	4802	32,3	9499	31,8
	En koskaan	7064	47,0	6977	47,0	14041	47,0
	Yhteensä	15017	100,0	14858	100,0	29875	100,0
2010	Kerran viikossa tai useammin	593	4,3	372	2,7	965	3,5
	Noin 1-2 kertaa kuukaudessa	2117	15,5	2343	16,9	4460	16,2
	Harvemmin	4278	31,3	4560	33,0	8838	32,2
	En koskaan	6671	48,8	6550	47,4	13221	48,1
	Yhteensä	13659	100,0	13825	100,0	27484	100,0
2013	Kerran viikossa tai useammin	534	4,0	266	2,0	800	3,0
	Noin 1-2 kertaa kuukaudessa	1718	12,8	1721	12,9	3439	12,9
	Harvemmin	3944	29,5	4001	30,0	7945	29,8
	En koskaan	7184	53,7	7336	55,1	14520	54,4
	Yhteensä	13380	100,0	13324	100,0	26704	100,0

Liitetaulukko 3. Tyttöjen ja poikien sekakäyttö 2002–2013

		Sukupuoli					
		Poika		Tyttö		Yhtensä	
Vaiheistettu vuosi		lkm	%	lkm	%	lkm	%
2002	En koskaan	12110	91,3	10079	79,2	22189	85,4
	Kerran	618	4,7	1425	11,2	2043	7,9
	2-4 kertaa	294	2,2	915	7,2	1209	4,7
	5 kertaa tai useammin	238	1,8	309	2,4	547	2,1
	Yhteensä	13260	100,0	12728	100,0	25988	100,0
2004	En koskaan	12811	92,9	11095	82,0	23906	87,5
	Kerran	521	3,8	1361	10,1	1882	6,9
	2-4 kertaa	209	1,5	778	5,8	987	3,6
	5 kertaa tai useammin	251	1,8	290	2,1	541	2,0
	Yhteensä	13792	100,0	13524	100,0	27316	100,0
2006	En koskaan	13377	93,1	12153	86,0	25530	89,6
	Kerran	505	3,5	1175	8,3	1680	5,9
	2-4 kertaa	233	1,6	556	3,9	789	2,8
	5 kertaa tai useammin	250	1,7	254	1,8	504	1,8
	Yhteensä	14365	100,0	14138	100,0	28503	100,0
2008	En koskaan	13990	93,3	13068	88,0	27058	90,7
	Kerran	418	2,8	968	6,5	1386	4,6
	2-4 kertaa	236	1,6	519	3,5	755	2,5
	5 kertaa tai useammin	347	2,3	296	2,0	643	2,2
	Yhteensä	14991	100,0	14851	100,0	29842	100,0
2010	En koskaan	12662	92,5	12026	87,0	24688	89,7
	Kerran	431	3,1	1004	7,3	1435	5,2
	2-4 kertaa	258	1,9	516	3,7	774	2,8
	5 kertaa tai useammin	338	2,5	279	2,0	617	2,2
	Yhteensä	13689	100,0	13825	100,0	27514	100,0
2013	En koskaan	12320	92,7	11777	88,5	24097	90,6
	Kerran	380	2,9	751	5,6	1131	4,3
	2-4 kertaa	228	1,7	479	3,6	707	2,7
	5 kertaa tai useammin	363	2,7	293	2,2	656	2,5
	Yhteensä	13291	100,0	13300	100,0	26591	100,0

Liitetaulukko 4. Lääkkeiden päihdekäyttö 2002–2013

		Sukupuoli					
		Poika		Tyttö		Yhteensä	
Vaiheistettu vuosi		lkm	%	lkm	%	lkm	%
2002	En koskaan	12697	95,9	11810	92,8	24507	94,4
	Kerran	214	1,6	428	3,4	642	2,5
	2-4 kertaa	141	1,1	313	2,5	454	1,7
	5 kertaa tai useammin	191	1,4	169	1,3	360	1,4
	Yhteensä	13243	100,0	12720	100,0	25963	100,0
2004	En koskaan	13235	96,0	12583	93,1	25818	94,6
	Kerran	200	1,5	449	3,3	649	2,4
	2-4 kertaa	127	,9	260	1,9	387	1,4
	5 kertaa tai useammin	224	1,6	217	1,6	441	1,6
	Yhteensä	13786	100,0	13509	100,0	27295	100,0
2006	En koskaan	13798	96,0	13189	93,2	26987	94,7
	Kerran	225	1,6	445	3,1	670	2,3
	2-4 kertaa	118	,8	294	2,1	412	1,4
	5 kertaa tai useammin	226	1,6	217	1,5	443	1,6
	Yhteensä	14367	100,0	14145	100,0	28512	100,0
2008	En koskaan	14297	95,5	13766	92,8	28063	94,1
	Kerran	237	1,6	508	3,4	745	2,5
	2-4 kertaa	166	1,1	322	2,2	488	1,6
	5 kertaa tai useammin	277	1,8	243	1,6	520	1,7
	Yhteensä	14977	100,0	14839	100,0	29816	100,0
2010	En koskaan	12927	94,6	12612	91,4	25539	93,0
	Kerran	280	2,0	546	4,0	826	3,0
	2-4 kertaa	169	1,2	373	2,7	542	2,0
	5 kertaa tai useammin	293	2,1	269	1,9	562	2,0
	Yhteensä	13669	100,0	13800	100,0	27469	100,0
2013	En koskaan	12584	94,7	12296	92,5	24880	93,6
	Kerran	244	1,8	449	3,4	693	2,6
	2-4 kertaa	148	1,1	320	2,4	468	1,8
	5 kertaa tai useammin	309	2,3	231	1,7	540	2,0
	Yhteensä	13285	100,0	13296	100,0	26581	100,0

Liitetaulukko 5. Tyttöjen ja poikien imppaaminen 2002–2013

		Sukupuoli					
		Poika		Tyttö		Yhteensä	
Vaiheistettu vuosi		lkm	%	lkm	%	lkm	%
2002	En koskaan	12120	91,4	11970	94,1	24090	92,7
	Kerran	592	4,5	465	3,7	1057	4,1
	2-4 kertaa	272	2,1	194	1,5	466	1,8
	5 kertaa tai useammin	271	2,0	93	,7	364	1,4
	Yhteensä	13255	100,0	12722	100,0	25977	100,0
2004	En koskaan	12727	92,3	12665	93,7	25392	93,0
	Kerran	534	3,9	507	3,8	1041	3,8
	2-4 kertaa	256	1,9	239	1,8	495	1,8
	5 kertaa tai useammin	276	2,0	105	,8	381	1,4
	Yhteensä	13793	100,0	13516	100,0	27309	100,0
2006	En koskaan	13261	92,3	13223	93,6	26484	92,9
	Kerran	566	3,9	537	3,8	1103	3,9
	2-4 kertaa	269	1,9	256	1,8	525	1,8
	5 kertaa tai useammin	274	1,9	118	,8	392	1,4
	Yhteensä	14370	100,0	14134	100,0	28504	100,0
2008	En koskaan	13661	91,2	13604	91,6	27265	91,4
	Kerran	678	4,5	714	4,8	1392	4,7
	2-4 kertaa	314	2,1	355	2,4	669	2,2
	5 kertaa tai useammin	329	2,2	180	1,2	509	1,7
	Yhteensä	14982	100,0	14853	100,0	29835	100,0
2010	En koskaan	12550	91,8	12663	91,7	25213	91,7
	Kerran	597	4,4	699	5,1	1296	4,7
	2-4 kertaa	223	1,6	290	2,1	513	1,9
	5 kertaa tai useammin	307	2,2	163	1,2	470	1,7
	Yhteensä	13677	100,0	13815	100,0	27492	100,0
2013	En koskaan	12312	92,3	12429	93,4	24741	92,8
	Kerran	509	3,8	534	4,0	1043	3,9
	2-4 kertaa	204	1,5	216	1,6	420	1,6
	5 kertaa tai useammin	309	2,3	135	1,0	444	1,7
	Yhteensä	13334	100,0	13314	100,0	26648	100,0

Liitetaulukko 6. Tyttöjen ja poikien tietoisuus huumeista 2002–2013

		Sukupuoli					
		Poika		Tyttö		Yhteensä	
Vaiheistettu vuosi		lkm	%	lkm	%	lkm	%
2002	En tiedä ketään nuorta	6780	50,7	5318	41,7	12098	46,3
	Tiedän yhden nuoren	1835	13,7	2119	16,6	3954	15,1
	Tiedän 2-5 nuorta	2993	22,4	3692	28,9	6685	25,6
	Tiedän useampia kuin 5 nuorta	1775	13,3	1636	12,8	3411	13,0
	Yhteensä	13383	100,0	12765	100,0	26148	100,0
2004	En tiedä ketään nuorta	8279	59,9	6579	48,6	14858	54,3
	Tiedän yhden nuoren	1811	13,1	2356	17,4	4167	15,2
	Tiedän 2-5 nuorta	2436	17,6	3305	24,4	5741	21,0
	Tiedän useampia kuin 5 nuorta	1296	9,4	1297	9,6	2593	9,5
	Yhteensä	13822	100,0	13537	100,0	27359	100,0
2006	En tiedä ketään nuorta	9157	63,5	7712	54,5	16869	59,1
	Tiedän yhden nuoren	1811	12,6	2467	17,4	4278	15,0
	Tiedän 2-5 nuorta	2365	16,4	2994	21,2	5359	18,8
	Tiedän useampia kuin 5 nuorta	1081	7,5	973	6,9	2054	7,2
	Yhteensä	14414	100,0	14146	100,0	28560	100,0
2008	En tiedä ketään nuorta	9235	61,5	7721	52,0	16956	56,8
	Tiedän yhden nuoren	2120	14,1	2733	18,4	4853	16,3
	Tiedän 2-5 nuorta	2446	16,3	3314	22,3	5760	19,3
	Tiedän useampia kuin 5 nuorta	1205	8,0	1078	7,3	2283	7,6
	Yhteensä	15006	100,0	14846	100,0	29852	100,0
2010	En tiedä ketään nuorta	7024	51,4	5895	42,6	12919	47,0
	Tiedän yhden nuoren	1821	13,3	2376	17,2	4197	15,3
	Tiedän 2-5 nuorta	2880	21,1	3740	27,0	6620	24,1
	Tiedän useampia kuin 5 nuorta	1950	14,3	1822	13,2	3772	13,7
	Yhteensä	13675	100,0	13833	100,0	27508	100,0
2013	En tiedä ketään nuorta	6760	50,4	5867	44,0	12627	47,2
	Tiedän yhden nuoren	1776	13,3	2165	16,2	3941	14,7
	Tiedän 2-5 nuorta	2985	22,3	3576	26,8	6561	24,5
	Tiedän useampia kuin 5 nuorta	1882	14,0	1729	13,0	3611	13,5
	Yhteensä	13403	100,0	13337	100,0	26740	100,0

Liitetaulukko 7. Tarjottu huumeita 2002–2013

		Sukupuoli					
		Poika		Tyttö		Yhteensä	
Vaiheistettu vuosi		lkm	%	lkm	%	lkm	%
2002	Ei	10307	77,4	10061	78,9	20368	78,1
	Kyllä	155	1,2	53	,4	208	,8
	Ystävät tai tuttavat	1706	12,8	1688	13,2	3394	13,0
	Tuntemattomat henkilöt	949	7,1	735	5,8	1684	6,5
	Molemmat	208	1,6	213	1,7	421	1,6
	Yhteensä	13325	100,0	12750	100,0	26075	100,0
2004	Ei	11362	82,1	11148	82,3	22510	82,2
	Kyllä	55	,4	22	,2	77	,3
	Ystävät tai tuttavat	1330	9,6	1497	11,0	2827	10,3
	Tuntemattomat henkilöt	900	6,5	709	5,2	1609	5,9
	Molemmat	199	1,4	172	1,3	371	1,4
	Yhteensä	13846	100,0	13548	100,0	27394	100,0
2006	Ei	12065	83,6	12016	84,8	24081	84,2
	Kyllä	74	,5	44	,3	118	,4
	Ystävät tai tuttavat	1233	8,5	1255	8,9	2488	8,7
	Tuntemattomat henkilöt	874	6,1	676	4,8	1550	5,4
	Molemmat	180	1,2	178	1,3	358	1,3
	Yhteensä	14426	100,0	14169	100,0	28595	100,0
2008	Ei	12318	82,0	12472	83,9	24790	82,9
	Kyllä	38	,3	12	,1	50	,2
	Ystävät tai tuttavat	1425	9,5	1370	9,2	2795	9,3
	Tuntemattomat henkilöt	961	6,4	743	5,0	1704	5,7
	Molemmat	285	1,9	273	1,8	558	1,9
	Yhteensä	15027	100,0	14870	100,0	29897	100,0
2010	Ei	10769	78,4	11084	80,0	21853	79,2
	Kyllä	52	,4	37	,3	89	,3
	Ystävät tai tuttavat	1800	13,1	1852	13,4	3652	13,2
	Tuntemattomat henkilöt	833	6,1	585	4,2	1418	5,1
	Molemmat	282	2,1	299	2,2	581	2,1
	Yhteensä	13736	100,0	13857	100,0	27593	100,0
2013	Ei	10304	76,8	10667	80,0	20971	78,4
	Kyllä	85	,6	19	,1	104	,4
	Ystävät tai tuttavat	1874	14,0	1717	12,9	3591	13,4
	Tuntemattomat henkilöt	774	5,8	551	4,1	1325	5,0
	Molemmat	377	2,8	384	2,9	761	2,8
	Yhteensä	13414	100,0	13338	100,0	26752	100,0

Liitetaulukko 8. Tyttöjen ja poikien kannabiksen käyttö 2000–2013

		Sukupuoli					
		Poika		Tyttö		Yhteensä	
Vaiheistettu vuosi		lkm	%	lkm	%	lkm	%
2002	En koskaan	11361	85,4	11153	87,5	22514	86,5
	Kerran	735	5,5	648	5,1	1383	5,3
	2-4 kertaa	550	4,1	527	4,1	1077	4,1
	5 kertaa tai useammin	651	4,9	417	3,3	1068	4,1
	Yhteensä	13297	100,0	12745	100,0	26042	100,0
2004	En koskaan	12284	88,8	12153	89,9	24437	89,3
	Kerran	572	4,1	594	4,4	1166	4,3
	2-4 kertaa	431	3,1	439	3,2	870	3,2
	5 kertaa tai useammin	542	3,9	338	2,5	880	3,2
	Yhteensä	13829	100,0	13524	100,0	27353	100,0
2006	En koskaan	13065	90,8	13176	93,1	26241	91,9
	Kerran	609	4,2	455	3,2	1064	3,7
	2-4 kertaa	309	2,1	307	2,2	616	2,2
	5 kertaa tai useammin	405	2,8	215	1,5	620	2,2
	Yhteensä	14388	100,0	14153	100,0	28541	100,0
2008	En koskaan	13612	90,8	13854	93,2	27466	92,0
	Kerran	560	3,7	456	3,1	1016	3,4
	2-4 kertaa	361	2,4	316	2,1	677	2,3
	5 kertaa tai useammin	466	3,1	232	1,6	698	2,3
	Yhteensä	14999	100,0	14858	100,0	29857	100,0
2010	En koskaan	11949	87,2	12618	91,2	24567	89,2
	Kerran	620	4,5	539	3,9	1159	4,2
	2-4 kertaa	435	3,2	385	2,8	820	3,0
	5 kertaa tai useammin	694	5,1	289	2,1	983	3,6
	Yhteensä	13698	100,0	13831	100,0	27529	100,0
2013	En koskaan	11491	85,8	12058	90,5	23549	88,2
	Kerran	641	4,8	491	3,7	1132	4,2
	2-4 kertaa	514	3,8	415	3,1	929	3,5
	5 kertaa tai useammin	740	5,5	361	2,7	1101	4,1
	Yhteensä	13386	100,0	13325	100,0	26711	100,0

Liitetaulukko 9. Tyttöjen ja poikien muiden huumeiden käyttö 2002–2013

		Sukupuoli					
		Poika		Tyttö		Yhteensä	
Vaiheistettu vuosi		lkm	%	lkm	%	lkm	%
2002	En koskaan	12959	97,6	12535	98,4	25494	98,0
	Kerran	136	1,0	131	1,0	267	1,0
	2-4 kertaa	59	,4	28	,2	87	,3
	5 kertaa tai useammin	123	,9	48	,4	171	,7
	Yhteensä	13277	100,0	12742	100,0	26019	100,0
2004	En koskaan	13538	97,9	13423	99,2	26961	98,5
	Kerran	110	,8	57	,4	167	,6
	2-4 kertaa	57	,4	26	,2	83	,3
	5 kertaa tai useammin	125	,9	30	,2	155	,6
	Yhteensä	13830	100,0	13536	100,0	27366	100,0
2006	En koskaan	14101	97,9	14053	99,2	28154	98,5
	Kerran	107	,7	71	,5	178	,6
	2-4 kertaa	66	,5	19	,1	85	,3
	5 kertaa tai useammin	130	,9	25	,2	155	,5
	Yhteensä	14404	100,0	14168	100,0	28572	100,0
2008	En koskaan	14642	97,6	14721	99,0	29363	98,3
	Kerran	134	,9	75	,5	209	,7
	2-4 kertaa	70	,5	34	,2	104	,3
	5 kertaa tai useammin	159	1,1	40	,3	199	,7
	Yhteensä	15005	100,0	14870	100,0	29875	100,0
2010	En koskaan	13344	97,2	13710	99,0	27054	98,1
	Kerran	144	1,0	77	,6	221	,8
	2-4 kertaa	63	,5	24	,2	87	,3
	5 kertaa tai useammin	182	1,3	42	,3	224	,8
	Yhteensä	13733	100,0	13853	100,0	27586	100,0
2013	En koskaan	12938	96,7	13177	98,8	26115	97,7
	Kerran	157	1,2	93	,7	250	,9
	2-4 kertaa	64	,5	34	,3	98	,4
	5 kertaa tai useammin	224	1,7	37	,3	261	1,0
	Yhteensä	13383	100,0	13341	100,0	26724	100,0

Liitetaulukko 10. Poikien alkoholin käyttön riskitekijät

Muuttuja	OR	95 % LV
Vanhempien työttömyys		
• kyllä - ei	#	
Äidin koulutus		
• matala – korkea	#	
Isän koulutus		
• ei koulutusta	1,893	1,274 – 2,812
• peruskoulu	1,265	1,066 – 1,501
• lukio tai ammatillinen oppilaitos	1,168	1,030 – 1,324
• ed. lisäksi ammatillisia opintoja	#	
• Yliopisto, amk tai muu korkea koulu	1	
Asuminen nykypaikkakunnalla		
• aina	1	
• yli 10 vuotta, mutta ei aina	#	
• 5–10 vuotta	#	
• 3–4 vuotta	#	
• 1–2 vuotta	#	
• alle vuosi	1,814	1,307 – 2,519
Perhemuoto		
• muu kuin ydinperhe	1,272	1,158 – 1,397
• ydinperhe	1	
Käytettävissä oleva raha/vk		
• alle 5 euroa	1	
• 5–9 euroa	1,263	1,070 – 1,490
• 10–19 euroa	1,729	1,486 – 2,011
• 20–29 euroa	2,110	1,795 – 2,479
• 30–39 euroa	2,369	1,906 – 2,943
• 40–49 euroa	1,952	1,471 – 2,590
• 50 euroa tai enemmän	1,634	1,384 – 1,929
Kouluilmapiiri		
• hyvä – huono (arvot 1–4)	1,431	1,306 – 1,568
Vanhempien tuki		
• hyvä – huono (arvot 1–4)	1,144	1,070 – 1,222
Opettajien tuki		
• hyvä – huono (arvot 1–4)	#	
Seurustelu		
• kyllä	1,904	1,702 – 2,130
• ei	1	
Läheisten ystävien määrä		
• ei yhtään	1	
• yksi	#	
• kaksi	1,589	1,332 – 1,896
• useampia	1,907	1,621 – 2,243
Vanhemmat tuntevat ystävät		
• ei – kyllä	#	
Vanhemmat tietävät missä nuori pe ja la iltoina		
• kyllä	1	
• joskus	2,982	2,682 – 3,215
• ei	6,466	5,264 – 7,944
Osallisuus		
• kyllä	1,296	1,142 – 1,470
• ei	1	

= ei tilastollisesti merkitsevä

Liitetaulukko 11. Tyttöjen alkoholin käytön riskitekijät

Muuttuja	OR	95 % LV
Vanhempien työttömyys		
• kyllä - ei	#	
Äidin koulutus		
• matala – korkea	#	
Isän koulutus		
• ei koulutusta	1,909	1,202 – 3,033
• peruskoulu	1,259	1,064 – 1,490
• lukio tai ammatillinen oppilaitos	1,194	1,047 – 1,361
• ed. lisäksi ammatillisia opintoja	#	
• Yliopisto, amk tai muu korkea koulu	1	
Asuminen nykypaikkakunnalla		
• aina – alle vuosi (arvot 1–6)	#	
Perhemuoto		
• muu kuin ydinperhe	1,347	1,225 – 1,481
• ydinperhe	1	
Käytettävissä oleva raha/vk		
• alle 5 euroa	1	
• 5–9 euroa	#	
• 10–19 euroa	1,423	1,228 – 1,649
• 20–29 euroa	1,586	1,354 – 1,859
• 30–39 euroa	1,780	1,440 – 2,201
• 40–49 euroa	1,775	1,329 – 2,370
• 50 euroa tai enemmän	1,631	1,369 – 1,944
Kouluilmapiiri		
• hyvä – huono (arvot 1–4)	1,400	1,264 – 1,550
Vanhempien tuki		
• hyvä – huono (arvot 1–4)	#	
Opettajien tuki		
• hyvä – huono (arvot 1–4)	1,229	1,117 – 1,351
Seurustelu		
• kyllä	2,037	1,837 – 2,257
• ei	1	
Läheisten ystävien määrä		
• ei yhtään	1	
• yksi	1,390	1,083 – 1,785
• kaksi	2,040	1,598 – 2,604
• useampia	2,603	2,052 – 3,301
Vanhemmat tuntevat ystävät		
• ei – kyllä	#	
Vanhemmat tietävät missä nuori pe ja la iltoina		
• kyllä	1	
• joskus	4,992	4,545 – 5,484
• ei	18,647	14,318 – 24,286
Osallisuus		
• kyllä	1,215	1,092 – 1,351
• ei	1	

= ei tilastollisesti merkitsevä

Liitetaulukko 12. Poikien muiden päihteiden käytön riskitekijät

Muuttuja	OR	95 % LV
Vanhempien työttömyys		
• kyllä	1,316	1,176 – 1,472
• ei	1	
Äidin koulutus		
• ei koulutusta	#	
• peruskoulu	1,384	1,119 – 1,711
• lukio tai ammatillinen oppilaitos	#	
• ed. lisäksi ammatillisia opintoja	0,855	0,734 – 0,995
• yliopisto, amk tai muu korkea koulu	1	
Isän koulutus		
• ei koulutusta	1,815	1,203 – 2,740
• peruskoulu	#	
• lukio tai ammatillinen oppilaitos	#	
• ed. lisäksi ammatillisia opintoja	#	
• Yliopisto, amk tai muu korkea koulu	1	
Asuminen nykypaikkakunnalla		
• aina	1	
• yli 10 vuotta, mutta ei aina	#	
• 5–10 vuotta	1,230	1,061 – 1,425
• 3–4 vuotta	1,493	1,187 – 1,878
• 1–2 vuotta	1,671	1,226 – 2,278
• alle vuosi	2,678	1,918 – 3,738
Perhemuoto		
• muu kuin ydinperhe	1,424	1,278 – 1,586
• ydinperhe	1	
Käytettävissä oleva raha/vk		
• alle 5 euroa	1	
• 5–9 euroa	1,313	1,080 – 1,596
• 10–19 euroa	1,346	1,123 – 1,614
• 20–29 euroa	1,703	1,407 – 2,061
• 30–39 euroa	1,810	1,407 – 2,327
• 40–49 euroa	#	
• 50 euroa tai enemmän	1,426	1,171 – 1,737
Kouluilmapiiri		
• hyvä – huono (arvot 1–4)	1,195	1,074 – 1,329
Vanhempien tuki		
• hyvä – huono (arvot 1–4)	1,296	1,201 – 1,399
Opettajien tuki		
• hyvä – huono (arvot 1–4)	1,240	1,112 – 1,381
Seurustelu		
• kyllä	1,790	1,580 – 2,027
• ei	1	
Läheisten ystävien määrä		
• ei yhtään	1	
• yksi	#	
• kaksi	#	
• useampia	1,295	1,078 – 1,555
Vanhemmat tuntevat ystävät		
• ei	1,452	1,246 – 1,692
• kyllä	1	
Vanhemmat tietävät missä nuori pe ja la iltoina		
• kyllä	1	
• joskus	2,210	1,983 – 2,463
• ei	4,864	3,991 – 5,929
Osallisuus		
• kyllä	1,337	1,155 – 1,548
• ei	1	

= ei tilastollisesti merkitsevä

Liitetaulukko 13. Tyttöjen muiden päihteiden käytön riskitekijät

Muuttuja	OR	95 % LV
Vanhempien työttömyys		
• kyllä	1,259	1,129 – 1,404
• ei	1	
Äidin koulutus		
• matala - korkea	#	
Isän koulutus		
• ei koulutusta	2,376	1,513 – 3,731
• peruskoulu	1,336	1,107 – 1,611
• lukio tai ammatillinen oppilaitos	1,247	1,074 – 1,449
• ed. lisäksi ammatillisia opintoja	#	
• Yliopisto, amk tai muu korkea koulu	1	
Asuminen nykypaikkakunnalla		
• aina	1	
• yli 10 vuotta, mutta ei aina	#	
• 5–10 vuotta	#	
• 3–4 vuotta	#	
• 1–2 vuotta	1,687	1,286 – 2,212
• alle vuosi	2,389	1,719 – 3,320
Perhemuoto		
• muu kuin ydinperhe	1,596	1,437 – 1,772
• ydinperhe	1	
Käytettävissä oleva raha/vk		
• alle 5 euroa	1	
• 5–9 euroa	#	
• 10–19 euroa	1,250	1,060 – 1,474
• 20–29 euroa	1,243	1,040 – 1,485
• 30–39 euroa	#	
• 40–49 euroa	1,470	1,058 – 2,044
• 50 euroa tai enemmän	1,290	1,057 – 1,573
Kouluilmapiiri		
• hyvä – huono (arvot 1–4)	1,509	1,346 – 1,691
Vanhempien tuki		
• hyvä – huono (arvot 1–4)	1,340	1,247 – 1,439
Opettajien tuki		
• hyvä – huono (arvot 1–4)	1,249	1,123 – 1,389
Seurustelu		
• kyllä	2,091	1,873 – 2,335
• ei	1	
Läheisten ystävien määrä		
• ei yhtään	1	
• yksi	#	
• kaksi	1,339	1,041 – 1,721
• useampia	1,284	1,006 – 1,639
Vanhemmat tuntevat ystävät		
• ei	1,576	1,302 – 1,908
• kyllä	1	
Vanhemmat tietävät missä nuori pe ja la iltoina		
• kyllä	1	
• joskus	2,890	2,598 – 3,215
• ei	6,154	4,981 – 7,605
Osallisuus		
• kyllä	1,229	1,088 – 1,389
• ei	1	

= ei tilastollisesti merkitsevä

Liitetaulukko 14. Riskitekijöiden vaikutus yksittäin nuorten alkoholin käyttöön

Muuttuja	OR	95 % LV
Vanhempien työttömyys		
• kyllä	1,205	1,140 – 1,274
• ei	1	
Äidin koulutus		
• ei koulutusta	2,659	2,111 – 3,349
• peruskoulu	1,241	1,125 – 1,368
• lukio tai ammatillinen oppilaitos	1,240	1,163 – 1,321
• ed. lisäksi ammatillisia opintoja	#	
• yliopisto, amk tai muu korkea koulu	1	
Isän koulutus		
• ei koulutusta	3,144	2,580 – 3,832
• peruskoulu	1,360	1,245 – 1,485
• lukio tai ammatillinen oppilaitos	1,267	1,187 – 1,352
• ed. lisäksi ammatillisia opintoja	#	
• Yliopisto, amk tai muu korkea koulu	1	
Asuminen nykypaikkakunnalla		
• aina	1	
• yli 10 vuotta, mutta ei aina	#	
• 5–10 vuotta	#	
• 3–4 vuotta	1,403	1,242 – 1,584
• 1–2 vuotta	1,350	1,157 – 1,576
• alle vuosi	2,148	1,804 – 2,558
Perhemuoto		
• muu kuin ydinperhe	1,559	1,478 – 1,644
• ydinperhe	1	
Käytettävissä oleva raha/vk		
• alle 5 euroa	1	
• 5–9 euroa	1,130	1,027 – 1,244
• 10–19 euroa	1,605	1,473 – 1,750
• 20–29 euroa	1,854	1,690 – 2,033
• 30–39 euroa	2,115	1,868 – 2,396
• 40–49 euroa	2,025	1,715 – 2,390
• 50 euroa tai enemmän	1,810	1,642 – 1,996
Kouluilmapiiri		
• hyvä – huono (arvot 1–4)	1,302	1,233 – 1,376
Vanhempien tuki		
• hyvä – huono (arvot 1–4)	1,439	1,393 – 1,487
Opettajien tuki		
• hyvä – huono (arvot 1–4)	1,621	1,552 – 1,693
Seurustelu		
• kyllä	2,253	2,117 – 2,398
• ei	1	
Läheisten ystävien määrä		
• ei yhtään	1	
• yksi	#	
• kaksi	1,395	1,252 – 1,554
• useampia	1,739	1,573 – 1,922
Vanhemmat tuntevat ystävät		
• ei	1,434	1,314 – 1,564
• kyllä	1	
Vanhemmat tietävät missä nuori pe ja la iltoina		
• kyllä	1	
• joskus	4,310	4,072 – 4,563
• ei	10,613	9,311 – 12,097
Osallisuus		
• kyllä	1,108	1,039 – 1,182
• ei	1	

= ei tilastollisesti merkitsevä

Liitetaulukko 15. Riskitekijöiden vaikutus yksittäin nuorten muiden päihteiden käyttöön

Muuttuja	OR	95 % LV
Vanhempien työttömyys		
• kyllä	1,637	1,537 – 1,744
• ei	1	
Äidin koulutus		
• ei koulutusta	5,084	4,043 – 6,393
• peruskoulu	1,634	1,465 – 1,822
• lukio tai ammatillinen oppilaitos	1,224	1,134 – 1,322
• ed. lisäksi ammatillisia opintoja	#	
• yliopisto, amk tai muu korkea koulu	1	
Isän koulutus		
• ei koulutusta	5,247	4,313 – 6,384
• peruskoulu	1,492	1,347 – 1,653
• lukio tai ammatillinen oppilaitos	1,247	1,153 – 1,348
• ed. lisäksi ammatillisia opintoja	#	
• Yliopisto, amk tai muu korkea koulu	1	
Asuminen nykypaikkakunnalla		
• aina	1	
• yli 10 vuotta, mutta ei aina	1,124	1,035 – 1,221
• 5–10 vuotta	1,279	1,172 – 1,397
• 3–4 vuotta	1,807	1,581 – 2,066
• 1–2 vuotta	2,314	1,968 – 2,722
• alle vuosi	4,019	3,378 – 4,782
Perhemuoto		
• muu kuin ydinperhe	1,952	1,836 – 2,075
• ydinperhe	1	
Käytettävissä oleva raha/vk		
• alle 5 euroa	1	
• 5–9 euroa	0,766	0,685 – 0,857
• 10–19 euroa	0,759	0,681 – 0,845
• 20–29 euroa	0,866	0,787 – 0,954
• 30–39 euroa	#	
• 40–49 euroa	#	
• 50 euroa tai enemmän	#	
Kouluilmapiiri		
• hyvä – huono (arvot 1–4)	1,867	1,771 – 1,968
Vanhempien tuki		
• hyvä – huono (arvot 1–4)	1,816	1,748 – 1,886
Opettajien tuki		
• hyvä – huono (arvot 1–4)	1,843	1,752 – 1,939
Seurustelu		
• kyllä	2,362	2,207 – 2,529
• ei	1	
Läheisten ystävien määrä		
• ei yhtään	1	
• yksi	0,719	0,638 – 0,811
• kaksi	0,820	0,730 – 0,921
• useampia	0,818	0,735 – 0,910
Vanhemmat tuntevat ystävät		
• ei	2,462	2,249 – 2,696
• kyllä	1	
Vanhemmat tietävät missä nuori pe ja la iltoina		
• kyllä	1	
• joskus	3,053	2,859 – 3,259
• ei	8,934	7,943 – 10,048
Osallisuus		
• kyllä	1,129	1,047 – 1,217
• ei	1	

= ei tilastollisesti merkitsevä

TERVEYDEN JA HYVINVOINNIN LAITOS

KOULUTERVEYSKYSELY

Kouluterveyskysely 2013

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (THL)
Kouluterveyskysely
PL 30
000271 Helsinki

www.thl.fi/kouluterveyskysely

Hei!

Kouluterveyskysely tehdään maalis-huhtikuussa 2013 peruskoulun 8. ja 9. luokkien oppilaille sekä lukioiden ja ammatillisten oppilaitosten 1. ja 2. vuoden opiskelijoille. Kyselyllä kerätään tietoa oppilaiden koulukokemuksista, terveydestä ja elämäntavoista. Tuloksia hyödynnetään nuorille suunnattujen palvelujen suunnittelussa ja kehittämisessä.

Kysely tehdään nimettömästi ja luottamuksellisesti. Siihen vastaaminen on vapaaehtoista. Vastaustilanteen jälkeen lomakkeet suljetaan kirjekuoreen, joka lähetetään tallennuskeskukseen. Tallennuksen jälkeen lomakkeet hävitetään.

Tutkimuksen tulokset valmistuvat vuoden 2013 loppuun mennessä. Valtakunnalliset ja maakuntakohtaiset tulokset esitellään internetsivuilla www.thl.fi/kouluterveyskysely. Koulu- ja kuntakohtaiset tulokset lähetetään niihin kuntiin, jotka tilaavat omat tuloksensa. Yksittäisten oppilaiden vastaukset eivät tule tuloksissa esiin.

Jos lomakkeessa esitetyt kysymykset jäävät askarruttamaan Sinua, keskustelethan niistä vanhempiesi tai jonkun muun aikuisen kanssa.

Maaliskuussa 2013

Juha Fränti
Kehittämispäällikkö

Täyttöohjeet

Lue ensin koko kysymys. Vastaa merkitsemällä rasti oikeaan tai sopivimman vaihtoehdon mukaiseen ruutuun. Käytä pehmeää lyijykynää (tai kuulakärkikynää tai mustekynää).

Esimerkki: Jos pidät koulunkäynnistä melko paljon, vastaisit oheiseen kysymykseen näin:

Mitä pidät koulunkäynnistä tällä hetkellä? Pidän koulunkäynnistä

- ☐ hyvin paljon
- ☒ melko paljon
- ☐ melko vähän
- ☐ en lainkaan

Virheen sattuessa älä käytä pyyhekumia, vaan täytä väärin merkitsemäsi ruutu kokonaan ja rastita oikea vaihtoehto. Näin:

■ virhe ☒ oikea

Joidenkin kysymysten jälkeen huomautetaan, että voit siirtyä suoraan numerolla ilmoitettuun kysymykseen. Tällöin sinun ei tarvitse vastata väliin jääviin kysymyksiin.

Sivujen reunoissa on merkkejä ja numeroita, joita tarvitaan lomakkeen optisessa tallennuksessa.

1. Sukupuoli

☐ poika ☐ tyttö

2. Syntymäkuukausi ja -vuosi

☐ tammikuu
☐ helmikuu
☐ maaliskuu
☐ huhtikuu
☐ toukokuu
☐ kesäkuu
☐ heinäkuu
☐ elokuu
☐ syyskuu
☐ lokakuu
☐ marraskuu
☐ joulukuu

☐ 1993 tai aiemmin
☐ 1994
☐ 1995
☐ 1996
☐ 1997
☐ 1998
☐ 1999
☐ 2000 tai myöhemmin

3. Koulu tai oppilaitos

☐ peruskoulun 8. luokan oppilas
☐ peruskoulun 9. luokan oppilas
☐ lukion 1. vuoden opiskelija
☐ lukion 2. vuoden opiskelija
☐ lukion 3. vuoden opiskelija

4. Suoritatko kaksois- tai kolmoistutkintoa lukiossa tai ammatillisessa oppilaitoksessa?

☐ kyllä ☐ en

KOULUOLOT

5. Mitä pidät koulunkäynnistä tällä hetkellä? Pidän koulunkäynnistä

☐ hyvin paljon
☐ melko paljon
☐ melko vähän
☐ en lainkaan

6. Millaiseksi olet kokenut koulutyöhön liittyvän työmääräsi tämän lukuvuoden aikana?

☐ jatkuvasti liian suuri
☐ melko usein liian suuri
☐ sopiva
☐ melko usein liian vähäinen
☐ jatkuvasti liian vähäinen

7. Mikä oli keskiarvosi (kaikki aineet) viime todistuksessasi?

☐ < 6,5
☐ 6,5 - 6,9
☐ 7,0 - 7,4
☐ 7,5 - 7,9
☐ 8,0 - 8,4
☐ 8,5 - 8,9
☐ 9,0 - 9,4
☐ 9,5 - 10,0

8. Lue jokainen seuraavista väittämistä huolellisesti. Merkitse se vaihtoehto, joka parhaiten kuvaa omaa mielipidettäsi. Vastaa joka kohtaan.

	Täysin samaa mieltä	Samaa mieltä	Eri mieltä	Täysin eri mieltä
Opettajat rohkaisevat minua ilmaisemaan oman mielipiteeni oppitunneilla	☐	☐	☐	☐
Opettajat ovat kiinnostuneita siitä, mitä minulle kuuluu	☐	☐	☐	☐
Opettajani odottavat minulta liikaa koulussa	☐	☐	☐	☐
Opettajat kohtelevat meitä oppilaita oikeudenmukaisesti	☐	☐	☐	☐
Luokkani oppilaat viihtyvät hyvin yhdessä	☐	☐	☐	☐
Luokassani on hyvä työrauha	☐	☐	☐	☐
Luokan ilmapiiri on sellainen, että uskallan vapaasti ilmaista mielipiteeni	☐	☐	☐	☐
Oppilaiden mielipiteet otetaan huomioon koulutyön kehittämisessä	☐	☐	☐	☐
Tiedän, miten koulussani voin vaikuttaa koulun asioihin	☐	☐	☐	☐

9. Oletko osallistunut seuraaviin koulusi toimintoihin? Vastaa joka kohtaan.

	Kyllä	En
Oppituntien järjestelyihin vaikuttaminen (esim. työskentelytavat)	☐	☐
Koulutyön suunnittelu (mm. oppituntien sijoittelu, koulupäivän alkamisajankohta, koejärjestelyt)	☐	☐
Välitunti- tai taukotoiminnan suunnittelu tai toteutus	☐	☐
Järjestyssääntöjen laatiminen	☐	☐
Koulun sisätilojen suunnittelu, siistiminen tai sisustaminen	☐	☐
Koulun piha-alueiden suunnittelu tai siistiminen	☐	☐
Kouluruokailujärjestelyt	☐	☐
Koulun teemapäivien, juhlien, retkien ja leirikoulun järjestäminen	☐	☐
Oppilaskunnan hallituksen toiminta	☐	☐
Tukioppilas- tai tutortoiminta	☐	☐

10. Haittaavatko seuraavat seikat työskentelyäsi koulussa? Vastaa joka kohtaan.

	Ei lainkaan	Melko vähän	Melko paljon	Erittäin paljon
Opiskelutilojen ahtaus	☐	☐	☐	☐
Melu, kaiku	☐	☐	☐	☐
Sopimaton valaistus	☐	☐	☐	☐
Huono ilmanvaihto tai huoneilma	☐	☐	☐	☐
Lämpötila (kuumuus, kylmyys, veto)	☐	☐	☐	☐
Likaisuus, pölyisyys	☐	☐	☐	☐
Epämukavat työtuolit tai työpöydät	☐	☐	☐	☐
Huonot sosiaalitilat (WC, pukeutumis- ja peseytymistilat)	☐	☐	☐	☐
Työympäristön rauhattomuus	☐	☐	☐	☐
Kiireisyys	☐	☐	☐	☐
Väkivaltatilanteet	☐	☐	☐	☐
Tapaturmavaara	☐	☐	☐	☐

11. Miten koulunkäyntisi sujuu? Onko sinulla vaikeuksia seuraavissa asioissa? Vastaa joka kohtaan.

	Ei lainkaan	Melko vähän	Melko paljon	Erittäin paljon
Opetuksen seuraaminen oppitunneilla	☐	☐	☐	☐
Työskentely ryhmissä	☐	☐	☐	☐
Läksyjen tai muiden vastaavien tehtävien tekeminen	☐	☐	☐	☐
Kokeisiin valmistautuminen	☐	☐	☐	☐
Itselleni parhaiten sopivan opiskelutavan löytäminen	☐	☐	☐	☐
Omatoimisuutta vaativien tehtävien aloittaminen tai valmiiksi hoitaminen	☐	☐	☐	☐
Kirjoittamista vaativien tehtävien tekeminen	☐	☐	☐	☐
Lukemista (esim. kirjasta) vaativien tehtävien tekeminen	☐	☐	☐	☐
Laskemista vaativien tehtävien tekeminen	☐	☐	☐	☐
Koulukavereiden kanssa toimeentuleminen	☐	☐	☐	☐
Opettajien kanssa toimeentuleminen	☐	☐	☐	☐

12. Jos sinulla on vaikeuksia koulunkäynnissä, kuinka usein saat apua? Vastaa molempiin kohtiin.

	Aina kun tarvitsen	Useimmiten	Harvoin	En juuri koskaan
Koulussa	☐	☐	☐	☐
Kotona	☐	☐	☐	☐

13. Kuinka monta kokonaista koulupäivää olet ollut seuraavien syiden takia poissa VIIMEISTEN 30 PÄIVÄN aikana? Vastaa joka kohtaan.

	En yhtään	Yhden päivän	2-3 päivää	Yli 3 päivää
Sairauden takia	☐	☐	☐	☐
Pinnaamisen tai lintsauksen takia	☐	☐	☐	☐
Muusta syystä	☐	☐	☐	☐

14. Oletko kokenut seuraavanlaisia tunteita koulutyöhösi liittyen? Vastaa joka kohtaan.

	En juuri koskaan	Muutaman kerran kuussa	Muutamana päivänä viikossa	Lähes päivittäin
Tunnen hukkuvani koulutyöhön	☐	☐	☐	☐
Tuntuu, ettei opinnoillani ole enää merkitystä	☐	☐	☐	☐
Minulla on riittämättömyyden tunteita opinnoissani	☐	☐	☐	☐

KOULUKIUSAAMINEN

Kiusaamisella tarkoitetaan tässä sitä, kun toinen oppilas tai ryhmä oppilaita sanoo tai tekee epämiellyttäviä asioita jollekin oppilaalle. Kiusaamista on myös se, kun oppilasta kiusoitellaan toistuvasti tavalla, josta hän ei pidä. Kiusaamista ei ole se, kun kaksi suunnilleen samanvahvuista oppilasta riitelevät.

15. Kuinka usein sinua on kiusattu koulussa tämän LUKUKAUDEN aikana?

- ☐ useita kertoja viikossa
- ☐ noin kerran viikossa
- ☐ harvemmin
- ☐ ei lainkaan

16. Kuinka usein sinä olet osallistunut muiden oppilaiden kiusaamiseen tämän LUKUKAUDEN aikana?

- ☐ useita kertoja viikossa
- ☐ noin kerran viikossa
- ☐ harvemmin
- ☐ en lainkaan

17. Jos sinua on kiusattu tai olet osallistunut muiden oppilaiden kiusaamiseen tämän LUKUKAUDEN aikana, miten se on tapahtunut? Vastaa joka kohtaan.

	Kyllä	Ei
Nimitelty ilkeästi, tehty naurunalaiseksi tai kiusoiteltu loukkaavasti	☐	☐
Jätetty huomiotta tai kaveriporukan ulkopuolelle	☐	☐
Lyöty, potkittu tai tönitty	☐	☐
Levitetty valheita toisille oppilaille loukkaamistarkoituksessa	☐	☐
Viety rahaa tai tavaraa tai rikottu tavaroita	☐	☐
Uhkailtu tai pakotettu tekemään asioita vastentahtoisesti	☐	☐
Loukattu kännykän tai internetin kautta; viestit, soitot tai kuvat	☐	☐
Jollakin muulla tavalla	☐	☐

18. Jos sinua on kiusattu tai olet osallistunut muiden oppilaiden kiusaamiseen tämän LUKUKAUDEN aikana, onko siihen puututtu koulun aikuisten toimesta?

☐ ei ☐ kyllä

TERVEYS

19. Mitä mieltä olet terveydentilastasi? Onko se

- ☐ erittäin hyvä
- ☐ melko hyvä
- ☐ keskinkertainen
- ☐ melko tai erittäin huono

20. Onko sinulla viimeksi kuluneen PUOLEN VUODEN aikana ollut jotakin seuraavista oireista ja kuinka usein? Vastaa joka kohtaan.

	Harvoin tai ei lainkaan	Noin kerran kuussa	Noin kerran viikossa	Lähes joka päivä
Niska- tai hartiakipuja	☐	☐	☐	☐
Selän alaosan kipuja	☐	☐	☐	☐
Vatsakipuja	☐	☐	☐	☐
Jännittyneisyyttä tai hermostuneisuutta	☐	☐	☐	☐
Ärtyneisyyttä tai kiukunpurkauksia	☐	☐	☐	☐
Vaikeuksia päästä uneen tai heräilemistä öisin	☐	☐	☐	☐
Päänsärkyä	☐	☐	☐	☐
Väsymystä tai heikotusta	☐	☐	☐	☐

21. Pituus ja paino (merkitse selkein numeroin)

Pituus ☐☐☐ cm Paino ☐☐☐ kg

22. Jos haluaisit mennä koulusi terveydenhoitajan, lääkärin, kuraattorin tai psykologin vastaanotolle, miten helppo sinne on päästä? Vastaa joka kohtaan.

	Erittäin helppo	Melko helppo	Melko vaikea	Erittäin vaikea
Terveydenhoitajan	☐	☐	☐	☐
Lääkärin	☐	☐	☐	☐
Kuraattorin	☐	☐	☐	☐
Psykologin	☐	☐	☐	☐

23. Kuinka monta kertaa olet tämän LUKUVUODEN aikana käynyt koulusi terveydenhoitajan, lääkärin, kuraattorin tai psykologin vastaanotolla? Vastaa joka kohtaan.

	En lainkaan	Kerran	Kaksi kertaa	3 kertaa tai useammin
Terveydenhoitajan	☐	☐	☐	☐
Lääkärin	☐	☐	☐	☐
Kuraattorin	☐	☐	☐	☐
Psykologin	☐	☐	☐	☐

SEKSUAALITERVEYS

24. Seuraavat väittämät käsittelevät seksuaalisuuteen liittyviä tietojasi ja käsityksiäsi. Vastaa joka kohtaan.

	Oikein	Väärin	En tiedä
Kuukautisten alkaminen on merkki siitä, että tyttö voi tulla raskaaksi	☐	☐	☐
Ehkäisyvälineistä vain kondomi suojaa sukupuolitaudeilta	☐	☐	☐
Sukupuolitauti on joskus täysin oireeton	☐	☐	☐
Nainen ei voi tulla raskaaksi ensimmäisellä yhdyntäkerralla	☐	☐	☐
Siemensyöksyjen alkaminen on merkki siitä, että poika on tullut sukukypsäksi ja voi siittää lapsia	☐	☐	☐
Klamydiatulehdus voi aiheuttaa hedelmättömyyttä	☐	☐	☐
Kerran sairastettua sukupuolitautia ei voi saada uudelleen	☐	☐	☐
Saatuaan HI-viruksen henkilö voi tartuttaa sitä muihin loppuikänsä	☐	☐	☐
Papillooma (HPV) -rokote suojaa kohdunkaulan syövältä	☐	☐	☐
Papillooma (HPV) -rokote suojaa kaikilta sukupuolitaudeilta	☐	☐	☐

25. Ajattele mahdollista seksuaaliterveyteen liittyvää käyttäytymistäsi. Kuinka helppoa tai vaikeaa sinun olisi

	Erittäin helppoa	Melko helppoa	Melko vaikeaa	Erittäin vaikeaa
Puhua avoimesti seksistä poika-/tyttöystäväsi kanssa	☐	☐	☐	☐
Hankkia kondomeja	☐	☐	☐	☐
Ehdottaa poika-/tyttöystävälle kondomin käyttöä	☐	☐	☐	☐
Vaatia poika-/tyttöystävältäsi kondomin käyttöä yhdynnässä	☐	☐	☐	☐
Kieltäytyä seksistä päihtyneenä	☐	☐	☐	☐
Kieltäytyä sellaisesta seksuaalikäyttäytymisestä, jota et halua	☐	☐	☐	☐
Varata aika lääkärille tai terveydenhoitajalle seksuaaliterveyteen liittyvässä asiassa	☐	☐	☐	☐
Keskustella jommankumman tai molempien vanhempiesi kanssa seksuaalisuuteen liittyvistä asioista	☐	☐	☐	☐

26. Seurusteletko nykyisin VAKITUISESTI?

- ☐ kyllä
- ☐ en

27. Oletko koskaan tehnyt seuraavia asioita? Vastaa joka kohtaan.

	Kyllä	En
Suudellut suulle	☐	☐
Hyväillyt vaatteiden päältä	☐	☐
Hyväillyt vaatteiden alta tai alastomana	☐	☐

28. Oletko ollut sukupuoliyhdynnässä?

- ☐ en (siirry kysymykseen 33)
- ☐ kyllä, **kuinka monta kertaa yhteensä?**
  - ☐ kerran
  - ☐ 2-4 kertaa
  - ☐ 5-9 kertaa
  - ☐ 10 kertaa tai useammin

29. Kuinka usein olet ollut yhdynnässä viimeksi kuluneen KUUKAUDEN aikana?

- ☐ en kertaakaan
- ☐ kerran
- ☐ 2-3 kertaa
- ☐ neljä kertaa tai useammin

30. Kuinka monen kumppanin kanssa olet ollut sukupuoliyhdynnässä?

- ☐ yhden
- ☐ kahden
- ☐ kolmen tai neljän
- ☐ viiden tai useamman

31. Mitä ehkäisymenetelmää käytitte VIIMEISIMMÄSSÄ yhdynnässä?

- ☐ ei mitään
- ☐ kondomia
- ☐ e-pillereitä, ehkäisyrengasta tai -laastaria
- ☐ kondomia ja e-pillereitä, ehkäisyrengasta tai -laastaria
- ☐ jotain muuta menetelmää

32. Olitteko nauttineet alkoholia ennen VIIMEISINTÄ yhdyntää? Vastaa molempien osalta.

	Minä	**Kumppani**
Ei lainkaan	☐	☐
Kyllä, jonkin verran humalassa	☐	☐
Kyllä, tosi humalassa	☐	☐

33. Oletko kokenut jotakin seuraavista? Vastaa joka kohtaan.

	Kyllä toistuvasti	Kyllä joskus	En
Häiritsevää seksuaalista ehdottelua tai ahdistelua puhelimessa tai internetissä	☐	☐	☐
Seksuaalisuutta loukkaavaa nimittelyä esim. huorittelua tai homottelua tai kehon loukkaavaa arvostelua	☐	☐	☐
Kehon intiimien alueiden koskettelua vasten tahtoasi	☐	☐	☐
Yhdyntään tai muunlaiseen seksiin painostamista tai pakottamista	☐	☐	☐
Rahan, tavaran tai päihteiden tarjoamista sinulle vastineeksi seksistä	☐	☐	☐

34. Oletko tehnyt INTERNETISSÄ seuraavia asioita? Vastaa joka kohtaan.

	Kyllä	En
Seurustellut niin, että ette tavanneet muualla kuin internetissä	☐	☐
Kuvannut tai katsonut webkameran avulla intiimejä kehon osia tai itsetyydytystä	☐	☐
Levittänyt omia intiimejä kuvia muiden nähtäväksi	☐	☐
Levittänyt toisen henkilön intiimejä kuvia muiden nähtäväksi	☐	☐
Keskustellut tuntemattoman (muun kuin terveydenhuollon ammattilaisen tms.) kanssa seksistä	☐	☐
Katsonut pornografiaa	☐	☐

Tytöille

(pojat siirtyvät kysymykseen 37)

35. Oletko käyttänyt jälkiehkäisyä?

- ☐ en tiedä, mitä jälkiehkäisy on
- ☐ en ole käyttänyt
- ☐ kyllä, **kuinka monta kertaa yhteensä?**
  - ☐ kerran
  - ☐ kaksi kertaa
  - ☐ 3 kertaa tai useammin

36. Käytätkö nykyisin ehkäisypillereitä tai ehkäisyrengasta tai ehkäisylaastaria?

☐ en ☐ kyllä

MIELIALA

37. Onko sinua viimeksi kuluneen KUUKAUDEN aikana USEIN vaivannut alakuloinen, masentunut tai toivoton mieliala?

☐ kyllä ☐ ei

38. Onko sinusta viimeksi kuluneen KUUKAUDEN aikana USEIN tuntunut siltä, että mikään ei kiinnosta tai tuota mielihyvää?

☐ kyllä ☐ ei

39. Kuinka usein seuraavat ongelmat ovat vaivanneet sinua lomakkeen täyttöä edeltäneen KAHDEN VIIKON aikana? Vastaa joka kohtaan.

	Ei lainkaan	Useana päivänä	Suurimpana osana päivistä	Lähes joka päivä
Hermostuneisuuden, ahdistuneisuuden tai kireyden tunne	☐	☐	☐	☐
En ole voinut lopettaa tai hallita huolestumistani	☐	☐	☐	☐
Liiallinen huolestuneisuus erilaisista asioista	☐	☐	☐	☐
Vaikeus rentoutua	☐	☐	☐	☐
Niin levoton olo, että on vaikea pysyä aloillaan	☐	☐	☐	☐
Taipumus harmistua tai ärsyyntyä helposti	☐	☐	☐	☐
Pelko siitä, että jotakin kauheaa saattaisi tapahtua	☐	☐	☐	☐

40. Kuinka paljon seuraavat ongelmat ovat vaivanneet sinua viimeksi kuluneen VIIKON aikana? Vastaa joka kohtaan.

	Ei yhtään	Vähän	Kohtalaisesti	Hyvin paljon	Äärimmäisen paljon
Nolostumisen pelko saa minut välttämään joidenkin asioiden suorittamista tai puhumista toisille ihmisille	☐	☐	☐	☐	☐
Vältän tekemisiä joissa olen huomion keskipisteenä	☐	☐	☐	☐	☐
Nolostuneeksi tuleminen tai tyhmältä vaikuttaminen kuuluvat pahimpiin pelkoihini	☐	☐	☐	☐	☐

41. Oletko joskus hakenut apua joltakin ammattiauttajalta masentuneen tai ahdistuneen mielialan takia? Vastaa joka kohtaan.

	Kyllä	En
Lääkäriltä	☐	☐
Terveydenhoitajalta	☐	☐
Psykologilta	☐	☐
Koulukuraattorilta	☐	☐
Muulta terveydenhuollon ammattilaiselta	☐	☐
Opettajalta/opinto-ohjaajalta	☐	☐
Muun alan ammattiauttajalta	☐	☐

TUPAKOINTI JA PÄIHTEET

42. Miten helppoa ikäistesi on nykyisin ostaa tupakkaa kotisi lähikaupoista, kioskeista, huoltoasemilta tai automaateista?

- ☐ erittäin helppoa
- ☐ melko helppoa
- ☐ melko vaikeaa
- ☐ erittäin vaikeaa

43. Kuinka monta savuketta, piipullista ja sikaria olet polttanut yhteensä tähän mennessä?

- ☐ en yhtään (siirry kysymykseen 47)
- ☐ vain yhden (siirry kysymykseen 47)
- ☐ noin 2-50
- ☐ yli 50

44. Mikä seuraavista vaihtoehdoista kuvaa parhaiten NYKYISTÄ TUPAKOINTIASI?

- ☐ tupakoin kerran päivässä tai useammin
- ☐ tupakoin kerran viikossa tai useammin, en kuitenkaan päivittäin
- ☐ tupakoin harvemmin kuin kerran viikossa
- ☐ olen lakossa tai lopettanut tupakoinnin

45. Mistä hankit tupakkaa viimeksi kuluneen kuukauden aikana? Vastaa joka kohtaan.

	Kyllä	En
Kaupasta	☐	☐
Kioskista	☐	☐
Huoltoasemalta	☐	☐
Baarista	☐	☐
Kavereilta	☐	☐
Vanhemmilta	☐	☐
Muilta aikuisilta	☐	☐
Sisaruksilta	☐	☐
Otin kotoa	☐	☐

46. Miten usein tupakoit koulumatkalla tai koulussa? Vastaa joka kohtaan.

	En koskaan	Silloin tällöin	Joka päivä
Koulumatkalla	☐	☐	☐
Koulussa, koualueella	☐	☐	☐
Koulun läheisyydessä kouluaikana	☐	☐	☐

47. Onko tupakointi sallittua siinä koulussa, jota käyt?

- ☐ kielletty kokonaan
- ☐ sallittu tietyissä paikoissa
- ☐ sallittu rajoituksetta

48. Miten tarkkaan oppilaiden tupakointirajoituksia valvotaan koulussasi?

- ☐ erittäin tarkasti
- ☐ melko tarkasti
- ☐ ei juuri lainkaan

49. Tupakoivatko opettajat tai muu henkilökunta koulurakennuksessa tai koulun alueella?

- ☐ kyllä, päivittäin
- ☐ kyllä, joskus
- ☐ eivät tupakoi
- ☐ en osaa sanoa

50. Ovatko vanhempasi tupakoineet sinun elinaikanasi? Vastaa molempien osalta.

	Äiti	Isä
Ei ole koskaan tupakoinut	☐	☐
On tupakoinut, mutta lopettanut	☐	☐
Tupakoi nykyisin	☐	☐
En osaa sanoa	☐	☐

51. Nuuskaatko?

- ☐ en lainkaan (siirry kysymykseen 53)
- ☐ olen kokeillut kerran
- ☐ nuuskaan silloin tällöin
- ☐ nuuskaan päivittäin

52. Mistä hankit nuuskaa viimeksi kuluneen 6 KUUKAUDEN aikana? Vastaa joka kohtaan.

	Kyllä	En
Kaupasta	☐	☐
Kioskista	☐	☐
Huoltoasemalta	☐	☐
Baarista	☐	☐
Kavereilta	☐	☐
Ulkomailta, laivalta	☐	☐
Muualta	☐	☐

53. Miten helppoa ikäistesi on nykyisin ostaa KESKIOLUTTA TAI SIIDERIÄ kotisi lähikaupoista, kioskeista tai huoltoasemilta?

- ☐ erittäin helppoa
- ☐ melko helppoa
- ☐ melko vaikeaa
- ☐ erittäin vaikeaa

54. Kuinka usein kaiken kaikkiaan käytät alkoholia, esimerkiksi puoli pulloa keskiolutta tai enemmän?

- ☐ kerran viikossa tai useammin
- ☐ pari kertaa kuukaudessa
- ☐ noin kerran kuukaudessa
- ☐ harvemmin
- ☐ en käytä alkoholijuomia (siirry kysymykseen 57)

55. Kuinka usein käytät alkoholia TOSI HUMALAAN asti?

- ☐ kerran viikossa tai useammin
- ☐ noin 1-2 kertaa kuukaudessa
- ☐ harvemmin
- ☐ en koskaan

56. Miten hankit viime käyttökerralla nauttimasi alkoholijuomat? Vastaa joka kohtaan.

	Kyllä	En
Hain itse Alkosta	☐	☐
Hain itse kaupasta	☐	☐
Isä tai äiti haki tai tarjosi	☐	☐
Vanhemmat sisarukset hakivat tai tarjosivat	☐	☐
Otin kotoa	☐	☐
Kaverit hakivat tai tarjosivat	☐	☐
Joku tuntematon henkilö haki tai tarjosi	☐	☐
Ulkomailta tai laivalta	☐	☐

57. Käyttääkö joku sinulle läheinen ihminen mielestäsi liikaa alkoholia?

- ☐ ei
- ☐ kyllä, **onko siitä aiheutunut haittoja tai ongelmia elämässäsi?**
  - ☐ ei ☐ kyllä

58. Tiedätkö tuttaviesi joukossa jonkun, joka viimeksi kuluneen VUODEN aikana olisi kokeillut huumaavia aineita (hasista, liimaa tai muuta nuuhkittavaa, lääkkeitä, joista saa humalan, tai muita vastaavia aineita)?

- ☐ en tiedä ketään nuorta
- ☐ tiedän yhden nuoren
- ☐ tiedän 2-5 nuorta
- ☐ tiedän useampia kuin 5 nuorta

59. Onko sinulle viimeksi kuluneen VUODEN aikana tarjottu huumaavia aineita SUOMESSA?

- ☐ ei
- ☐ kyllä, **kuka tarjosi?**
  - ☐ ystävät tai tuttavat
  - ☐ tuntemattomat henkilöt

60. Oletko koskaan kokeillut tai käyttänyt seuraavia aineita? Vastaa joka kohtaan.

	En koskaan	Kerran	2-4 kertaa	5 kertaa tai useammin
Marihuanaa tai hasista	☐	☐	☐	☐
Haistellut jotain huumaavaa ainetta (liimaa, butaania tms.) päihtyäksesi	☐	☐	☐	☐
Alkoholia ja lääkkeitä yhdessä päihtyäksesi	☐	☐	☐	☐
Lääkkeitä (rauhoittavia, uni- tai särkylääkkeitä, ilman alkoholia) päihtyäksesi	☐	☐	☐	☐
Ekstaasia	☐	☐	☐	☐
Subutexia	☐	☐	☐	☐
Heroiinia, kokaiinia, amfetamiinia, LSD:tä, gammaa tai muita vastaavia huumeita	☐	☐	☐	☐

61. Muistele viimeksi kuluneita 30 PÄIVÄÄ. Kuinka monta kertaa olet tuona aikana käyttänyt edellisessä kysymyksessä mainittuja HUUMAAVIA AINEITA?

- ☐ en lainkaan
- ☐ kerran
- ☐ 2-4 kertaa
- ☐ viisi kertaa tai useammin

62. Millaisiksi arvioit IKÄTOVERIESI mahdollisuudet hankkia huumeita, esimerkiksi marihuanaa tai hasista, OMALLA paikkakunnallasi?

- ☐ erittäin helppoa
- ☐ melko helppoa
- ☐ melko vaikeaa
- ☐ erittäin vaikeaa

63. Ihmisillä on erilaisia käsityksiä siitä, mikä on hyväksyttävää ja mikä ei. Hyväksytkö sinä seuraavat asiat? Vastaa joka kohtaan.

	Kyllä	En	En osaa sanoa
Tupakointi silloin tällöin	☐	☐	☐
10 tai useamman savukkeen poltto päivässä	☐	☐	☐
Parin alkoholiannoksen juominen muutaman kerran viikossa	☐	☐	☐
Humala kerran viikossa	☐	☐	☐
Marihuanan polttaminen silloin tällöin	☐	☐	☐
Marihuanan polttaminen säännöllisesti	☐	☐	☐

MUUT TERVEYSTOTTUMUKSET

64. Kuinka usein harrastat urheilua tai liikuntaa VAPAA-AIKANASI vähintään PUOLEN TUNNIN ajan?

- ☐ useita kertoja päivässä
- ☐ noin kerran päivässä
- ☐ 4-6 kertaa viikossa
- ☐ 2-3 kertaa viikossa
- ☐ kerran viikossa
- ☐ harvemmin
- ☐ en lainkaan

65. Kuinka monta tuntia VIIKOSSA tavallisesti harrastat liikuntaa VAPAA-AIKANASI niin, että HENGÄSTYT ja HIKOILET?

- ☐ en yhtään
- ☐ noin ½ tuntia
- ☐ noin 1 tunnin
- ☐ noin 2-3 tuntia
- ☐ noin 4-6 tuntia
- ☐ noin 7 tuntia tai enemmän

66. Kuinka monena PÄIVÄNÄ VIIKOSSA harrastat hengästyttävää ja hikoiluttavaa liikuntaa VÄHINTÄÄN TUNNIN ajan?

☐ 0 ☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5 ☐ 6 ☐ 7

päivänä päivänä

67. Kuinka pitkä matka sinulla on kouluun?

- ☐ 0 - 1,0 km
- ☐ 1,1 - 3,0 km
- ☐ 3,1 - 5,0 km
- ☐ 5,1 - 10,0 km
- ☐ 10,1 - 20,0 km
- ☐ yli 20 km

68. Kuinka monta minuuttia YLEENSÄ kävelet tai pyöräilet edestakaisen koulumatkasi aikana? Ota huomioon myös esimerkiksi siirtyminen bussipysäkille ja pysäkiltä kouluun ja kotiin. Vastaa molempiin kohtiin.

	Keväisin tai syksyisin	Talvisin
En lainkaan, kuljen koulumatkan kokonaan moottoriajoneuvolla (esim. mopolla, autolla)	☐	☐
Alle 10 minuuttia päivässä	☐	☐
10-30 minuuttia päivässä	☐	☐
31-60 minuuttia päivässä	☐	☐
Yli tunnin päivässä	☐	☐

69. Kuinka usein syöt aamupalaa (muutakin kuin vain kahvia, mehua tai muita juomia) kouluviikon aikana?

- ☐ viitenä aamuna
- ☐ 3-4 aamuna
- ☐ 1-2 aamuna
- ☐ harvemmin

70. Mikä seuraavista vaihtoehdoista parhaiten kuvaa perheesi ateriointia iltapäivällä tai illalla?

- ☐ ei varsinaista ateriaa, vaan jokainen ottaa itselleen syötävää
- ☐ valmistetaan ateria, mutta koko perhe ei syö yhtä aikaa
- ☐ syömme yhteisen aterian, jolloin yleensä kaikki ovat ruokapöydässä

71. Millainen koulusi ruokailuympäristö on yleensä? Vastaa joka kohtaan.

	Kyllä	Ei
Ruokailuympäristö on viihtyisä	☐	☐
Ruokailuympäristö on meluton	☐	☐
Ruokajono kulkee nopeasti	☐	☐
Aikuisia syö kanssamme ruokasalissa	☐	☐

72. Kuinka usein syöt koululounasta kouluviikon aikana?

- ☐ viitenä päivänä
- ☐ 3-4 päivänä
- ☐ 1-2 päivänä
- ☐ harvemmin

73. Mitä aterianosia yleensä syöt kouluruoalla?

	Kyllä	En
Pääruokaa	☐	☐
Salaattia	☐	☐
Maitoa tai piimää	☐	☐
Leipää	☐	☐

74. Mitä mieltä olet koululounaasta?

	Täysin samaa mieltä	Samaa mieltä	Eri mieltä	Täysin eri mieltä
Koululounasta tarjotaan sopivaan aikaan päivästä	☐	☐	☐	☐
Koululounaan syömiseen on varattu riittävästi aikaa	☐	☐	☐	☐
Koululounasta on riittävästi tarjolla	☐	☐	☐	☐
Koululounas on laadultaan hyvää	☐	☐	☐	☐
Koululounas on maultaan hyvää	☐	☐	☐	☐

75. Mitä MUUTA yleensä syöt tai juot koulussa koululounaan lisäksi?

- ☐ en syö tai juo muuta (siirry kysymykseen 77)
- ☐ syön tai juon muuta, **mitä? Vastaa joka kohtaan.**

	Harvemmin kuin kerran viikossa	1-2 kertaa viikossa	3-5 kertaa viikossa
Hedelmiä/hedelmäsoseita	☐	☐	☐
Leipää	☐	☐	☐
Pullaa, keksejä, leivoksia tms.	☐	☐	☐
Lihapiirakkaa, hampurilaista tms.	☐	☐	☐
Perunalastuja tms.	☐	☐	☐
Makeisia	☐	☐	☐
Jäätelöä	☐	☐	☐
Sokeroitua virvoitusjuomaa	☐	☐	☐
Vähäkalorista virvoitusjuomaa	☐	☐	☐
Energiajuomaa	☐	☐	☐
Jotain muuta	☐	☐	☐

76. Jos syöt koulussa välipaloja, niin mistä hankit ne? Vastaa joka kohtaan.

	Kyllä	En
Koulun välipalatarjoilusta	☐	☐
Koulussa olevista automaateista	☐	☐
Kaupasta, kioskista tai huoltoasemalta	☐	☐
Tuon välipalat kotoa	☐	☐

77. Kuinka usein olet syönyt seuraavia ruokia viimeksi kuluneen VIIKON (7 pv) aikana? Vastaa kumpaankin kohtaan.

	En kertaakaan	1-2 päivänä	3-5 päivänä	6-7 päivänä
Hedelmiä tai marjoja	☐	☐	☐	☐
Tuoreita tai keitettyjä kasviksia	☐	☐	☐	☐

78. Mitä mieltä olet painostasi? Oletko mielestäsi

- ☐ selvästi ylipainoinen
- ☐ hieman ylipainoinen
- ☐ sopivan painoinen
- ☐ hieman tai selvästi alipainoinen

79. Mihin aikaan tavallisesti menet nukkumaan? Vastaa molempiin kohtiin.

	Arkisin	Viikon-loppuisin
Noin 21.00 tai aikaisemmin	☐	☐
Noin 21.30	☐	☐
Noin 22	☐	☐
Noin 22.30	☐	☐
Noin 23	☐	☐
Noin 23.30	☐	☐
Noin 24	☐	☐
Noin 00.30	☐	☐
Noin 01	☐	☐
Noin 01.30 tai myöhemmin	☐	☐

80. Mihin aikaan tavallisesti heräät? Vastaa molempiin kohtiin.

	Arkisin	Viikon-loppuisin
Noin 6.00 tai aikaisemmin	☐	☐
Noin 6.30	☐	☐
Noin 7.00	☐	☐
Noin 7.30	☐	☐
Noin 8.00	☐	☐
Noin 8.30	☐	☐
Noin 9.00 tai myöhemmin	☐	☐

81. Nukutko mielestäsi tarpeeksi?

- ☐ kyllä, lähes aina
- ☐ kyllä, usein
- ☐ harvoin tai tuskin koskaan
- ☐ en osaa sanoa

82. Kuinka usein harjaat hampaasi?

- ☐ en koskaan
- ☐ harvemmin kuin kerran viikossa
- ☐ vähintään kerran viikossa, mutta en päivittäin
- ☐ kerran päivässä
- ☐ useammin kuin kerran päivässä

TAPATURMAT

83. Onko sinulle tämän LUKUVUODEN aikana sattunut koulussa tai koulumatkalla tapaturma, joka on edellyttänyt lääkärin tai terveydenhoitajan vastaanotolla käyntiä?

	Ei kertaa-kaan	Kerran	Kaksi kertaa tai useam-min
Välitunnilla	☐	☐	☐
Liikuntatunnilla	☐	☐	☐
Muulla tunnilla	☐	☐	☐
Työelämään tutustumisessa tai työssäoppimisjaksolla	☐	☐	☐
Koulumatkalla	☐	☐	☐

84. Onko sinulle tämän LUKUVUODEN aikana sattunut MUULLOIN kuin kouluaikana tai koulumatkalla tapaturma, joka on edellyttänyt lääkärin tai terveydenhoitajan vastaanotolla käyntiä?

	Ei kertaa-kaan	Kerran	Kaksi kertaa tai useam-min
Liikennetapaturma moottoriajoneuvolla	☐	☐	☐
Liikennetapaturma kävellen tai pyörällä	☐	☐	☐
Urheilu- tai liikuntatapaturma	☐	☐	☐
Tapaturma kotona tai kotipihalla	☐	☐	☐
Muu vapaa-ajan tapaturma	☐	☐	☐
Työtapaturma	☐	☐	☐

85. Käytätkö liikenteessä seuraavia turvavälineitä?

	Yleensä aina	Joskus	En koskaan	En liiku kyseisellä tavalla
Kypärää pyöräillessäsi	☐	☐	☐	☐
Turvavyötä autolla liikkuessasi	☐	☐	☐	☐
Heijastinta tai heijastavia asus-teita pimeällä liikkuessasi	☐	☐	☐	☐
Pelastusliivejä vesillä liikkuessasi	☐	☐	☐	☐

RIKKEET JA RIKOKSET

86. Oletko viimeksi kuluneen 12 KUUKAUDEN aikana tehnyt seuraavia asioita? Vastaa joka kohtaan.

	En ole	Kerran	2-4 kertaa	Yli 4 kertaa
Kirjoittanut tai maalannut kirjoituksia tai graffiteja seiniin, busseihin, pysäkkikatoksiin, ikkunoihin tai muihin vastaaviin paikkoihin	☐	☐	☐	☐
Tahallasi vahingoittanut tai tuhonnut koulun omaisuutta tai koulurakennusta	☐	☐	☐	☐
Tahallasi vahingoittanut tai tuhonnut muuta kuin koululle kuuluvaa omaisuutta	☐	☐	☐	☐
Varastanut jotakin kaupasta tai kioskista	☐	☐	☐	☐
Varastanut jotakin koulusta tai oppilaitoksesta	☐	☐	☐	☐
Osallistunut tappeluun	☐	☐	☐	☐
Hakannut jonkun	☐	☐	☐	☐

87. Onko sinulle viimeksi kuluneen 12 KUUKAUDEN aikana tehty seuraavia asioita? Vastaa joka kohtaan.

	Kyllä	Ei
Varastettu tai yritetty varastaa jotain käyttämällä väkivaltaa tai uhkaamalla sillä	☐	☐
Muuten varastettu jotain	☐	☐
Uhattu vahingoittaa fyysisesti	☐	☐
Käyty fyysisesti kimppuusi kuten lyöty, potkittu tai käytetty jotain asetta	☐	☐

MEDIA JA PELIT

88. Kuinka usein pelaat rahapelejä?

- ☐ 6-7 päivänä viikossa
- ☐ 3-5 päivänä viikossa
- ☐ 1-2 päivänä viikossa
- ☐ harvemmin kuin kerran viikossa
- ☐ harvemmin kuin kerran kuukaudessa
- ☐ en ole pelannut viimeisen vuoden aikana

89. Montako tuntia käytät YHTEENSÄ PÄIVITTÄIN aikaa television katseluun, tietokoneen käyttöön (viihdekäyttö ja opiskelu) sekä käynnykkä- ja konsolipeleihin? Vastaa sekä koulupäivien että viikonloppujen osalta.

	Koulupäivinä	Viikonloppuisin
En lainkaan	☐	☐
Korkeintaan kaksi tuntia	☐	☐
Yli 2 tuntia, mutta alle 4 tuntia	☐	☐
Vähintään 4 tuntia, mutta alle 6 tuntia	☐	☐
6 tuntia tai enemmän	☐	☐

90. Aiheutuuko netin käytöstäsi ongelmia ihmissuhteissasi?

☐ kyllä ☐ ei

91. Aiheuttaako netissä viettämäsi aika ongelmia opiskelussasi?

☐ kyllä ☐ ei

92. Aiheuttaako netissä viettämäsi aika ongelmia vuorokausirytmissäsi?

☐ kyllä ☐ ei

KOTI JA YSTÄVÄT

93. Onko sinulla tällä hetkellä todella läheistä ystävää, jonka kanssa voit keskustella luottamuksellisesti lähes kaikista omista asioistasi?

- ☐ ei ole läheisiä ystäviä
- ☐ on yksi läheinen ystävä
- ☐ on kaksi läheistä ystävää
- ☐ on useampia läheisiä ystäviä

94. Tuntevatko vanhempasi useimmat ystäväsi?

- ☐ molemmat tuntevat
- ☐ vain isä tuntee
- ☐ vain äiti tuntee
- ☐ ei kumpikaan tunne

95. Tietävätkö vanhempasi, missä vietät perjantai- ja lauantai-iltasi?

- ☐ tietävät aina
- ☐ tietävät joskus
- ☐ useimmiten eivät tiedä

96. Pystytkö keskustelemaan vanhempiesi kanssa omista asioistasi?

- ☐ en juuri koskaan
- ☐ silloin tällöin
- ☐ melko usein
- ☐ usein

97. Ovatko vanhempasi olleet viimeksi kuluneen VUODEN aikana työttöminä tai pakkolomalla?

- ☐ ei kumpikaan
- ☐ toinen vanhemmistani
- ☐ molemmat vanhempani

98. Mikä on korkein koulutus, minkä vanhempasi ovat suorittaneet?

	Äiti	Isä
Peruskoulu tai kansakoulu/kansalaiskoulu	☐	☐
Lukio tai ammatillinen oppilaitos	☐	☐
Lukion tai ammatillisen oppilaitoksen lisäksi ammatillisia opintoja	☐	☐
Yliopisto, ammattikorkeakoulu tai muu korkeakoulu	☐	☐
Ei koulutusta	☐	☐

99. Missä maassa sinä ja vanhempasi olette syntyneet?

	Sinä	Äitisi	Isäsi
Suomi	☐	☐	☐
Ruotsi	☐	☐	☐
Venäjä tai entinen Neuvostoliitto	☐	☐	☐
Viro	☐	☐	☐
Muu Euroopan maa	☐	☐	☐
Somalia	☐	☐	☐
Irak	☐	☐	☐
Kiina	☐	☐	☐
Thaimaa	☐	☐	☐
Jokin muu maa	☐	☐	☐

100. Kuinka kauan olet asunut Suomessa?

- ☐ koko ikäni
- ☐ yli 10 vuotta, mutta en aina
- ☐ 5-10 vuotta
- ☐ 3-4 vuotta
- ☐ 1-2 vuotta
- ☐ alle vuoden

101. Kuinka kauan olet asunut nykyisellä paikkakunnalla?

- ☐ koko ikäni
- ☐ yli 10 vuotta, mutta en aina
- ☐ 5-10 vuotta
- ☐ 3-4 vuotta
- ☐ 1-2 vuotta
- ☐ alle vuoden

102. Keiden aikuisten kanssa asut? Valitse yksi tilannettasi parhaiten kuvaava vaihtoehto.

- ☐ äidin ja isän kanssa
- ☐ äidin ja isän kanssa vuorotellen, vanhempani eivät asu yhdessä
- ☐ vain äidin kanssa
- ☐ vain isän kanssa
- ☐ äidin/isän ja hänen kumppaninsa kanssa
- ☐ muun aikuisen tai aikuisten kanssa
- ☐ asun muulla tavoin

103. Onko sinulla toinen koti tai toinen perhe (esimerkiksi jos vanhempasi ovat eronneet tai asuvat erillään)?

☐ ei ☐ kyllä

104. Kuinka paljon sinulla on rahaa käytettävissäsi keskimäärin VIIKOSSA (viikkorahaa tai muita tuloja, jotka saat käyttää niin kuin haluat)?

- ☐ alle 5 euroa
- ☐ 5-9 euroa
- ☐ 10-19 euroa
- ☐ 20-29 euroa
- ☐ 30-39 euroa
- ☐ 40-49 euroa
- ☐ 50 euroa tai enemmän

105. Oletko käynyt viime LUKUKAUDEN aikana työssä opiskelun ohessa iltapäivisin, iltaisin tai viikonloppuisin?

- ☐ en
- ☐ kyllä, **työskentelen keskimäärin viikossa**
  - ☐ 1-5 tuntia
  - ☐ 6-10 tuntia
  - ☐ yli 10 tuntia

KIITÄMME VASTAUKSISTASI!

Jos kysymykset jäivät askarruttamaan mieltäsi, keskustele niistä vanhempiesi tai muun aikuisen kanssa.
Voit myös ottaa yhteyttä opettajaasi, terveydenhoitajaan, koulusi psykologiin tai kuraattoriin.